



Welzijn in
Nederland
2015



Welzijn in

Nederland

2015

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2014-2015	2014 tot en met 2015
2014/2015	Het gemiddelde over de jaren 2014 tot en met 2015
2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2014 en eindigend in 2015
2012/'13-2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2012/'13 tot en met 2014/'15

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en Studio BCO, Den Haag
Ontwerp: Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

verkoop@cbs.nl
ISBN 978-90-357-1517-2

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2015.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

Economische groei krijgt sinds jaar en dag veel belangstelling. De laatste jaren wordt de vraag naar een meer gebalanceerde visie op vooruitgang, die niet langer alleen wordt bepaald door economische groei, maar ook door het welzijn van de bevolking, almaar groter. Dat overheden niet alleen op economische groei moeten sturen, maar ook op het welzijn van de bevolking, is de kernboodschap van het inmiddels wereldwijd bekende *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress* dat in 2009 onder leiding van Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen en Jean-Paul Fitoussi is gepubliceerd. Het rapport maakt duidelijk dat het bruto binnenlands product als maat voor economische groei geen adequaat beeld geeft van de welvaart van een land, laat staan van het welzijn van de bevolking. Naar aanleiding van voornoemd rapport is er op internationaal niveau, zoals bij de OESO en bij Eurostat, meer aandacht gekomen voor het meten van welzijn. Hierdoor is het concept 'welzijn' in de statistieken verbreed en verdiept.

Ook CBS heeft de laatste jaren geïnvesteerd om het welzijn van de Nederlandse bevolking beter in kaart te brengen. Hiervoor is een theoretisch kader ontwikkeld, gebaseerd op het rapport van Stiglitz, Sen en Fitoussi, dat acht dimensies onderscheidt die van belang zijn voor het welzijn van mensen, zoals de materiële levensstandaard, gezondheid en sociale relaties. CBS heeft de afgelopen jaren gegevens verzameld om dit theoretisch kader van cijfers te kunnen voorzien. Deze publicatie bundelt de resultaten hiervan.

Dat Nederlanders al jaren tot de meest gelukkige wereldburgers behoren, lezen we vaak genoeg in de media. De vraag is echter of dat geluksgevoel bij iedereen aanwezig is, of dat er bepaalde groepen in onze samenleving zijn die niet of minder gelukkig zijn. Alleenstaanden ervaren bijvoorbeeld gemiddeld een lager welzijn in vergelijking met stellen, maar hoe zit het met de verdeling van welzijn binnen de groep alleenstaanden? Zijn zij allemaal minder tevreden met hun leven, of is er een groep alleenstaanden waarvoor dat niet geldt, en is daar dan een oorzaak voor aan te wijzen? En hoe zit het met de tevredenheid met concrete aspecten van ons leven? We zijn doorgaans erg tevreden met onze woning en onze woonomgeving, maar we blijken beduidend minder tevreden met onze financiële situatie. Zitten hier nog verschillen tussen bevolkingsgroepen,

zoals tussen jongeren en ouderen, autochtonen en allochtonen? En ervaren Nederlanders een hoger of juist een lager welzijn in vergelijking met andere Europeanen? Al deze vragen, en nog meer, worden in deze publicatie beantwoord.

**Directeur-Generaal,
Dr. T.B.P.M. Tjin-A-Tsoi**

Den Haag/Heerlen/Bonaire, november 2015

Inhoud

Voorwoord	3
Samenvatting	7

1. Inleiding 11

1.1	Waarom welzijn meten?	12
1.2	Wat is subjectief welzijn?	13
1.3	Opzet van het boek	19
1.4	Gebruikte databronnen	19
1.5	Literatuur	21

2. Het algemeen welzijn: waardering van het leven 25

2.1	Inleiding	26
2.2	Data	26
2.3	Resultaten	27
2.4	Conclusie	38
2.5	Kerncijfers	40
2.6	Literatuur	42

3. De dimensies van welzijn 44

3.1	Inleiding	45
3.2	Data en methode	45
3.3	Materiële levensstandaard	46
3.4	Economische risico's	47
3.5	Opleiding en arbeid	50
3.6	Gezondheid	53
3.7	Sociale relaties	56
3.8	Vertrouwen	58
3.9	Onveiligheidsgevoelens	60
3.10	Milieu en leefomgeving	61
3.11	Samenhang tussen de welzijnsdimensies	63
3.12	Conclusie	66
3.13	Kerncijfers	67
3.14	Literatuur	80

4. De Persoonlijke Welzijnsindex 82

- 4.1 Inleiding **83**
- 4.2 Inhoud van de PWI **84**
- 4.3 Methode **85**
- 4.4 Resultaten bivariate analyses **87**
- 4.5 Resultaten meervoudige regressieanalyses **95**
- 4.6 Conclusie **98**
- 4.7 Kerncijfers **100**
- 4.8 Literatuur **105**

5. Welzijnsongelijkheid 107

- 5.1 Inleiding **108**
- 5.2 Methode **109**
- 5.3 Resultaten **111**
- 5.4 Conclusie **118**
- 5.5 Literatuur **119**

6. Welzijn in de Europese Unie 120

- 6.1 Inleiding **121**
- 6.2 Meten van subjectief welzijn op Europees niveau **122**
- 6.3 Resultaten algemeen welzijn **122**
- 6.4 Tevredenheid met verschillende deelaspecten van het leven **128**
- 6.5 Conclusie **139**
- 6.7 Kerncijfers **141**
- 6.8 Literatuur **145**

Bijlagen **146**

- I Vraagteksten met betrekking tot welzijnsindicatoren **146**
- II Overzicht landcodes **150**

Begrippen **151**

Medewerkers **159**

Samenvatting

In deze publicatie staat het subjectief welzijn van de Nederlandse bevolking centraal. Subjectief welzijn omvat drie verschillende aspecten: ten eerste het evaluatieve aspect, meestal gemeten aan de hand van de tevredenheid met het leven of onderdelen daarvan. Een tweede aspect zijn affecten, ofwel positieve en negatieve emoties, en als derde is er het zogeheten eudemonisch aspect, vaak gemeten aan de hand van de mate waarin mensen de dingen die zij doen in het leven zinvol vinden.

Er worden acht dimensies onderscheiden die relevant zijn voor het welzijn van de bevolking:

1. materiële levensstandaard;
2. economische risico's;
3. opleiding en arbeid;
4. gezondheid;
5. sociale relaties;
6. maatschappelijke participatie en vertrouwen;
7. veiligheid; en
8. milieu en leefomgeving.

Voor elk van bovengenoemde dimensies heeft CBS een of meerdere indicatoren beschikbaar uit het onderzoek Sociale samenhang & Welzijn.

Ruime meerderheid tevreden met het leven

In 2014 gaf 85 procent van de volwassen Nederlandse bevolking aan tevreden te zijn met het leven; slechts een kleine groep van 3 procent was ontevreden met het leven. Dit is sinds 1997 vrij stabiel. Laagopgeleiden, alleenstaanden en alleenstaande ouders, en (vooral niet-westerse) allochtonen zijn minder tevreden met het leven dan hoogopgeleiden, paren met of zonder kinderen en autochtonen. Mannen en vrouwen verschillen niet van elkaar in de mate waarin zij tevreden zijn met het leven.

Positieve emoties komen vrij veel voor: twee op de drie Nederlanders voelen zich (bijna) altijd gelukkig, en een even grote groep voelt zich (bijna) altijd kalm en rustig. De meeste mensen hebben weinig last van negatieve emoties: de overgrote meerderheid voelt zich (bijna) nooit erg zenuwachtig (70 procent), is (bijna) nooit somber of neerslachtig (75 procent) en zit zelden of nooit zo in de put dat niks hen

meer kan opvrolijken (85 procent). Ook bij positieve en negatieve emoties zijn het hoogst behaalde onderwijsniveau en de positie in het huishouden van belang, maar hier zijn ook duidelijke verschillen tussen mannen en vrouwen zichtbaar: mannen ervaren meer positieve en juist minder negatieve emoties dan vrouwen.

Bijna 90 procent van de volwassenen vindt de dingen die ze doen in het leven zinvol. Vooral stellen – al dan niet met thuiswonende kinderen – vinden hun leven het meest zinvol; alleenstaanden en alleenstaande ouders zijn aanzienlijk minder positief over de dingen die zij doen in het leven. Ook zijn vrouwen wat positiever over de zinvolheid van het leven dan mannen.

De drie welzijnsaspecten, tevredenheid met het leven, affecten en zinvolheid van het leven, hangen onderling met elkaar samen, maar de correlaties zijn niet erg hoog. Dat suggereert dat dit drie aparte onderdelen van het subjectief welzijn zijn, die samen een meer volledig beeld van het welzijn van de bevolking geven dan apart.

Vrouwen vaker tevreden met sociaal leven, maar ook vaker onveilig

De verschillende dimensies van welzijn laten zien op welke gebieden mensen wat vaker tevreden zijn dan op andere. Zo is ruim 70 procent van de volwassenen tevreden met zijn financiële situatie (*materiële levensstandaard*). Ruim een kwart maakt zich af en toe zorgen over de financiële toekomst, en 30 procent heeft hier vaak zorgen over (*economische risico's*). In de dimensie *economische risico's* is ook gekeken of werkenden zich zorgen maken om hun baan te verliezen; de meerderheid (56 procent) maakte zich hier zelden of nooit zorgen over. Acht op de tien mensen is tevreden met hun opleidingskansen, en een iets grotere groep van 83 procent is tevreden met het werk (*opleiding en arbeid*).

De dimensie *gezondheid* omvat drie indicatoren: de tevredenheid met de lichamelijke gezondheid, met de psychische gezondheid en met het gewicht. Zeven op de tien mensen zijn tevreden over de lichamelijke gezondheid, 85 procent is tevreden met de psychische gezondheid en 65 procent is tevreden met zijn of haar gewicht. Bij de *sociale relaties* blijkt dat meer dan 8 op de 10 mensen tevreden zijn met hun sociale leven, en zelfs 94 procent is tevreden met de relatie met de partner. Voor wat betreft *maatschappelijke participatie en vertrouwen* hebben mensen beduidend vaker vertrouwen in de politie en in rechters (in beide gevallen twee derde van de bevolking) dan in de Tweede Kamer (een derde).

Zeven op de tien mensen geven aan zelden of nooit last van gevoelens van onveiligheid te hebben, 16 procent voelt zich soms onveilig en 14 procent voelt zich vaak onveilig (*veiligheid*). Bij de dimensie *milieu en leefomgeving* worden beide deelaspecten relatief positief beoordeeld: 85 procent is tevreden met de woonbuurt en 88 procent is tevreden met de woning.

Verschillende bevolkingsgroepen denken anders over de diverse welzijnsaspecten. Zo zijn vrouwen wat vaker tevreden met hun sociale leven, maar zijn zij juist vaker bezorgd over hun financiële toekomst en voelen zij zich vaker onveilig. Alleenstaande ouders zijn met alle dimensies minder tevreden dan gemiddeld. Daarnaast zijn laagopgeleiden, alleenstaanden en (niet-westerse) allochtonen op meerdere gebieden minder positief dan gemiddeld.

De Persoonlijke Welzijnsindex

CBS heeft een index voor subjectief welzijn ontwikkeld waarbij de individuele evaluaties van de acht dimensies uit het theoretisch kader zijn opgenomen; de Persoonlijke Welzijnsindex (PWI). Het voornaamste doel van de PWI is om een breed en complex begrip op een relatief eenvoudige manier inzichtelijk te maken. Bijna 6 op de 10 Nederlanders heeft volgens de PWI een hoog welzijn, en een kleine groep van 3 procent heeft een laag welzijn.

Ook de relatie tussen de PWI en gezondheid en leefstijl, het sociale leven en de materiële levensstandaard is onderzocht. Van deze thema's heeft eerder onderzoek van CBS aangetoond dat ze in sterke mate samenhangen met subjectief welzijn. Het beeld dat veel mensen hun gezondheid het belangrijkste vinden in het leven wordt bevestigd: alle onderzochte gezondheidsindicatoren vertonen een sterke samenhang met de PWI. Bij het sociale leven blijkt de mate van eenzaamheid de sterkste samenhang met de PWI te hebben: mensen die zich eenzaam voelen ervaren een aanzienlijk lager welzijn dan degenen die niet eenzaam zijn. Ook frequente sociale contacten gaan doorgaans samen met een hoger welzijn. Hier is het echter minder duidelijk in welke richting het verband loopt. Zijn mensen gelukkiger omdat ze veel sociale contacten hebben, of hebben zij juist meer sociale contacten omdat ze positiever zijn? Bij de materiële levensstandaard blijkt op vakantie gaan naast de feitelijke financiële situatie van belang voor het welzijn.

Welzijnsongelijkheid

Maten voor welzijnsongelijkheid kunnen laten zien of sommige bevolkingsgroepen meer homogeen of juist heterogeen zijn op het gebied van welzijn dan anderen. Dit is analoog aan maten voor inkomensongelijkheid, die welbekend zijn en veel gebruikt worden. Hoewel welzijnsongelijkheid niet, zoals inkomensongelijkheid, gaat over de ongelijkheid van middelen, is het niet minder relevant. De welzijnsongelijkheid in Nederland ligt lager in vergelijking met andere Europese lidstaten. Dit blijkt uit onderzoek van Eurofound uit 2013, gebaseerd op de European Quality of Life Survey.

De resultaten met betrekking tot welzijnsongelijkheid in Nederland laten zien dat binnen bevolkingsgroepen die een laag gemiddeld welzijn ervaren, de welzijnsongelijkheid doorgaans relatief groot is. Het gaat dan met name om laagopgeleiden, niet-westerse allochtonen, mensen met de laagste inkomens, niet-werkenden, alleenstaanden en alleenstaande ouders. Deze bevolkingsgroepen zijn heterogener op het gebied van welzijn dan gemiddeld, en de verschillen binnen deze groepen worden gemaskeerd door het gemiddeld lagere welzijnsniveau.

Welzijn in de Europese Unie

Het welzijnsniveau in Nederland is hoger dan gemiddeld in de Europese Unie. Inwoners van Nederland zijn gemiddeld genomen meer tevreden met het leven, voelen zich vaker gelukkig en vinden de dingen die zij doen in het leven ook meer zinvol dan gemiddeld in Europa.

Inwoners van de Europese Unie zijn het meest tevreden met hun persoonlijke relaties, gevolgd door hun woning, de woonomgeving en de tijdsbesteding. Het minst tevreden zijn ze met hun financiële situatie. In Nederland is deze rangorde gelijk. Nederland hoort bij de top vijf van meest tevreden landen als het gaat om de tevredenheid met de financiën, de tevredenheid met de woning, de tevredenheid met de buurt en de tevredenheid met de tijdsbesteding. Alleen met betrekking tot de tevredenheid met de persoonlijke relaties behoort Nederland niet tot de top vijf, maar neemt daarbij de negende positie in. Naast Nederlanders behoren ook Denen, Finnen, Oostenrijkers en Zweden tot de meest tevreden Europeanen. Bulgaren zijn op alle gebieden de minst tevreden EU-burgers.

1.

Inleiding

In dit boek staat het welzijn van de Nederlandse bevolking centraal. Maar wat is welzijn eigenlijk, en waarom is het belangrijk? Deze inleiding zal een antwoord geven op deze vragen. Daarna komt de opzet van de rest van dit boek aan bod en worden de gebruikte databronnen beschreven.

1.1 Waarom welzijn meten?

Economische groei en welvaart nemen vaak een centrale rol in wanneer het gaat over hoe goed het met een land gaat. Economische vooruitgang gaat echter niet altijd gepaard met maatschappelijke vooruitgang. Het groeiende besef dat maten voor economische vooruitgang, zoals het bruto binnenlands product (bbp), alleen niet voldoende zijn om te beschrijven hoe het met een land – of, nog belangrijker, met de bevolking van een land – gaat, zorgt ervoor dat er steeds meer aandacht komt voor het welzijn van de bevolking. Welzijn is een meerdimensionaal concept, dat in feite de gehele leefsituatie van mensen omvat. Naast de materiële leefsituatie van mensen, zoals hun inkomen, spelen bijvoorbeeld ook de gezondheid, de sociale contacten en veiligheid een rol (Diener, Suh, Lucas en Smith, 1999; Dolan, Peasgood en White, 2008). Daarbij is niet alleen de objectieve leefsituatie, maar ook het subjectieve oordeel van mensen hierover van belang.

Vooral op internationaal gebied zijn er de laatste jaren steeds meer initiatieven om het welzijn van de bevolking een meer prominente plek te geven op de politieke agenda. Het *Report of the commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress* van Stiglitz, Sen en Fitoussi (2009) is een van die initiatieven. Ook de OESO werkt met het project *How's life?* aan het thema welzijn (OECD, 2011; 2013a), en de Verenigde Naties hebben 20 maart in een resolutie tot de Internationale Dag van het Geluk uitgeroepen. Verschillende statistische bureaus hebben de laatste jaren ook meer aandacht voor welzijn. Eurostat, het Europese statistiekbureau, werkt aan dit thema onder de noemer *Quality of Life*, en heeft in 2013 voor het eerst internationale cijfers over welzijn laten verzamelen als onderdeel van het voor EU-landen verplichte onderzoek naar de leefsituatie van mensen.

Ook CBS heeft het thema welzijn sinds 2009 hoger op de agenda gezet. In dat jaar is 'welzijn' als een speerpunt voor de volgende jaren vastgelegd. Dit project was specifiek gericht op het ontwikkelen van reguliere statistieken over *subjectief welzijn*, ofwel het oordeel of de waardering van mensen van het leven en verschillende onderdelen daarvan. Objectieve indicatoren om de leefsituatie van de

bevolking te beschrijven waren al veelvuldig aanwezig, zoals over opleiding, inkomen, arbeid, gezondheid en veiligheid. Ook subjectief welzijn wordt al sinds 1974 gemeten door CBS, maar gegevens op dit gebied waren veel beperkter beschikbaar dan de objectieve indicatoren. Zo werd er wel aan mensen gevraagd in hoeverre zij tevreden zijn met het leven dat zij leiden, maar ontbraken vragen over de waardering van belangrijke deelaspecten van het leven.

Binnen het project 'welzijn' was de afbakening van het concept de eerste prioriteit. Hiervoor is een theoretisch kader ontwikkeld (zie paragraaf 1.2), waarin acht dimensies zijn opgenomen die het meest relevant zijn voor het subjectief welzijn. Daarnaast heeft CBS veelvuldig onderzoek gedaan naar subjectief welzijn op basis van de tot dan toe beschikbare data. Zo is er bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar verschillen in welzijn tussen bevolkingsgroepen (Moonen en Van Beuningen, 2015), naar factoren die bijdragen aan een hoger welzijn (Van Beuningen en Kloosterman, 2011; Van Beuningen en Moonen, 2013; Van Beuningen, 2013; Coumans, 2014) en de invloed van bepaalde ingrijpende gebeurtenissen op het welzijn (Wingen, De Jonge en Arts, 2010; Wingen, De Jonge en Arts, 2012; Van der Houwen en Moonen, 2013). CBS heeft ook methodologisch onderzoek gedaan naar de gebruikte vraagstellingen en antwoordschalen (Van Beuningen, Van der Houwen en Moonen, 2014; De Jonge, Veenhoven, Moonen, Kalmijn, Van Beuningen en Arends, 2015). De uitbreiding van de waarneming om de hierin bestaande lacunes op te vullen was een derde belangrijk onderdeel van het project. Vanaf 2013 zijn er aanvullende vragen opgenomen in het onderzoek *Sociale samenhang & Welzijn*, waardoor vanaf dat jaar voor alle dimensies uit het theoretisch kader voor het meten van welzijn cijfers beschikbaar zijn. Deze nieuwe cijfers staan centraal in dit boek, en op basis hiervan wordt een antwoord gegeven op de vraag hoe gelukkig de Nederlandse bevolking is, of er grote verschillen in welzijn bestaan tussen demografische en sociaaleconomische bevolkingsgroepen en welke factoren mogelijk kunnen bijdragen aan een hoger welzijn.

1.2 Wat is subjectief welzijn?

Drie aspecten van subjectief welzijn

Bij het meten van subjectief welzijn worden vaak drie verschillende aspecten onderscheiden: een evaluatief aspect, affecten en een zogeheten eudemonisch aspect (OECD, 2013b). Deze begrippen worden hieronder toegelicht.

Evaluatief welzijn

Evaluatief welzijn gaat om een reflectieve waardering van iemands leven, of een onderdeel daarvan. Pavot, Diener, Colvin en Sandvik (1991) beschrijven het proces om een dergelijke evaluatie te maken als volgt: iemand stelt als het ware in zijn hoofd een bepaalde standaard op die hij geschikt vindt voor hemzelf. Vervolgens wordt het huidige leven of de huidige leefsituatie met deze standaard vergeleken (Pavot, Diener, Colvin en Sandvik, 1991). In praktijk is het echter onduidelijk in hoeverre mensen deze afweging bewust maken of niet (OECD, 2013b).

Affecten

Affecten zijn gevoelens van mensen, die hun emotionele staat weerspiegelen. Affecten worden meestal gemeten aan de hand van een referentiepunt in de tijd en meten eerder hoe mensen het leven ervaren dan dat ze het zich herinneren (Kahneman en Krueger, 2006). Waar evaluatief welzijn aan de hand van een enkele indicator kan worden gemeten, hebben affecten minimaal twee afzonderlijke dimensies: positieve en negatieve affecten (Kahneman, Diener en Schwarz, 1999; Diener, Suh, Lucas en Smith, 1999). Positieve affecten omvatten positieve gevoelens zoals het gevoel van geluk, blijheid en tevredenheid. Negatieve affecten omvatten onplezierige emoties zoals droefheid, boosheid of angst. Van positieve affecten wordt doorgaans aangenomen dat deze grotendeels eendimensionaal zijn omdat positieve emoties meestal sterk met elkaar gecorreleerd zijn. Dat geldt echter niet voor negatieve affecten. De correlaties tussen negatieve emoties zijn doorgaans veel kleiner, en negatieve emoties gaan veel minder vaak samen dan positieve emoties; gevoelens van geluk gaan meestal ook samen met blijheid en tevredenheid, maar boosheid, angst en droefheid komen juist veel minder vaak gelijktijdig voor (OECD, 2013b).

Eudemonisch welzijn

Naast evaluatief welzijn en affecten omvat subjectief welzijn ook andere aspecten die met name betrekking hebben op het psychologisch functioneren van mensen. Dit wordt in de literatuur vaak omschreven met de term *flourishing* ofwel eudemonisch welzijn (Huppert, Marks, Clark, Siegrist, Stutzer, Vitterso en Wahrendorf, 2009; New Economics Foundation, 2009; Clark en Senik, 2011; Deci en Ryan, 2006). Eudemonisch welzijn gaat verder dan iemands evaluatie van het leven en diens emotionele staat. Huppert et al. (2009) omschrijven eudemonisch welzijn als '*comprising autonomy, competence, interest in learning, goal orientation, sense of purpose, resilience, social engagement, caring and altruism*'. Er bestaat (nog) geen consensus over hoe dit laatste onderdeel van subjectief welzijn gemeten zou moeten worden. Ook is nog niet duidelijk of het een uni-dimensionaal concept is, zoals in het geval van de evaluatie van het leven, of dat het in feite meerdere verschillende concepten omvat (OECD, 2013b).

Indicatoren voor subjectief welzijn

Bij subjectief welzijn kan een onderscheid worden gemaakt tussen de waardering van het leven in zijn geheel en de waardering van specifieke aspecten van het leven. De relatie tussen beide onderdelen kan inzichten geven in het belang hiervan en eventuele veranderingen. De indicatoren die in dit boek worden gebruikt om de verschillende onderdelen van subjectief welzijn in kaart te brengen staan hieronder beschreven.

De evaluatieve waardering die mensen geven aan het leven in het algemeen wordt gemeten door te kijken naar de mate van tevredenheid met het leven in het algemeen. Affecten zijn gemeten aan de hand van twee positieve en drie negatieve affecten. Bij de positieve affecten gaat het om de mate waarin mensen zich 1) kalm en rustig, en 2) gelukkig voelen. Bij de negatieve affecten gaat het om de mate waarin mensen 1) zich zenuwachtig voelen, 2) in de put zitten en 3) zich somber en neerslachtig voelen. Eudemonisch welzijn ten slotte is gemeten door te vragen in hoeverre mensen vinden dat de dingen die ze doen in het leven zinvol zijn.

Theoretisch kader voor het meten van welzijn

De waardering van specifieke deelaspecten van het leven is ondergebracht in een theoretisch kader dat CBS heeft ontwikkeld (Coumans, Jol, Moonen en De Winden, 2012). Dit kader onderscheidt acht dimensies die relevant zijn voor het welzijn van mensen en is gebaseerd op de aanbevelingen van Stiglitz, Sen en Fitoussi (2009). De dimensies uit het theoretisch kader zijn hieronder toegelicht.

Dimensie 1: materiële levensstandaard

Een goede materiële levensstandaard, bijvoorbeeld in de vorm van een stabiel en voldoende hoog inkomen, zorgt ervoor dat mensen zelf in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Ze hoeven zich geen zorgen te maken over hun eerste levensbehoeften, zoals voedsel of een woning, en hebben meer keuzevrijheid om hun leven naar eigen wens in te richten. In de micro-economie wordt daarom verondersteld dat een hogere materiële levensstandaard resulteert in een hoger welzijn (Easterlin, 2001). Uit onderzoek blijkt echter dat het verband tussen de materiële levensstandaard en welzijn zwak is. Vanaf een bepaald inkomensniveau resulteert een inkomensstijging nauwelijks in meer geluk (Diener, Sandvik, Seidlitz en Diener, 1993; Ferrer-i-Carbonell, 2005). Hier ligt een aantal mechanismen aan ten grondslag. Ondanks dat een inkomensstijging initieel het welzijn verhoogt, ebt dit effect door gewinning geleidelijk weer weg. Mensen stellen soms ook

hun verwachtingen bij. Daarnaast vergelijken veel mensen hun eigen levensstandaard met die van anderen in hun omgeving. De perceptie dat mensen in een vergelijkbare situatie meer verdienen of in meer luxe leven, kan het subjectieve welzijn negatief beïnvloeden (Layard, 2005).

Dimensie 2: economische risico's

Economische risico's gaan over onzekerheden van mensen over hun toekomstige materiële situatie. Het gaat daarbij om het risico op verlies van inkomen en het risico dat men niet meer in het eigen levensonderhoud kan voorzien. De angst om je baan kwijt te raken, of financiële zorgen over bijvoorbeeld de hypotheek of pensioen kunnen hier ook een rol bij spelen. Deze factoren kunnen leiden tot stress en ongerustheid en daarmee tot een verlaagd welzijn.

Dimensie 3: opleiding en arbeid

Een goede opleiding stelt mensen beter in staat om een baan met een hoger inkomen te krijgen en gaat daarnaast vaak gepaard met meer vrijheden en mogelijkheden om de levensloop te bepalen. Onderzoek wijst uit dat opleiding positief samenhangt met inkomen, levensduur, gezondheid en maatschappelijke participatie (OECD, 2011). Opleiding beïnvloedt daarmee indirect de kwaliteit van leven. De directe invloed van opleiding blijkt gering (Witter, Okun, Stock en Haring, 1984). Arbeid zorgt, naast een inkomen, ook voor zelfvertrouwen, persoonlijke ontwikkeling en sociale geborgenheid (OECD, 2011).

Dimensie 4: gezondheid

Gezondheid is misschien wel de meest fundamentele component van het menselijke vermogen om dingen te doen of te laten. Gezondheid beïnvloedt zowel de kwantiteit (namelijk de levensduur) als de kwaliteit van leven. Mensen die zich gezond voelen, zijn over het algemeen gelukkiger (Cornelisse-Vermaat, Antonides, Van Ophem en Maassen van den Brink, 2006). Wanneer iemand een ernstige ziekte of aandoening heeft, tast dit het welzijn vaak langdurig aan (Diener et al., 1999).

Dimensie 5: sociale relaties

Goede sociale relaties, zoals een hechte band met familie en vrienden, of iemand om persoonlijke dingen mee te bespreken, zorgen voor sociale steun. Het gebrek aan sociale interactie kan sociale isolatie en eenzaamheid tot gevolg hebben (Bellani en D'Ambrosio, 2011).

Dimensie 6: maatschappelijke participatie en vertrouwen

Maatschappelijke participatie gaat over deelnemen aan de maatschappij (zoals het doen van vrijwilligerswerk) en de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de politiek. Vertrouwen is in dit geval het vertrouwen in instituten of personen

die verantwoordelijk zijn voor het maken en uitvoeren van beleid, zoals politici, rechters en politie.

Dimensie 7: veiligheid

Veiligheid gaat hier over de fysieke veiligheid (in tegenstelling tot de economische veiligheid die eerder al genoemd is); de kans om slachtoffer te worden van een misdrijf, om een ongeluk te krijgen, et cetera. De vrees voor deze risico's speelt een rol in de keuzes die mensen maken en zorgt voor een gevoel van kwetsbaarheid (OECD, 2011), wat kan resulteren in een lager welzijn.

Dimensie 8: milieu en leefomgeving

Het milieu in de woonomgeving heeft een direct effect op de levenskwaliteit, bijvoorbeeld door luchtvervuiling en overlast van verkeer of burens. Een groene leefomgeving wordt vaak als prettig ervaren en kan een betere gezondheid bevorderen (ALTERRA/NIVEL, 2009). Daarnaast is de leefbaarheid van de buurt van belang voor de sociale cohesie en het gevoel van veiligheid (De Hart, Knol, Maas-de Waal en Roes, 2002).

De vragenlijst

Voor elk van bovengenoemde dimensies heeft CBS een of meerdere indicatoren beschikbaar uit het onderzoek Sociale samenhang & Welzijn. Hierbij ligt de focus op het evaluatieve aspect van welzijn: hoe tevreden zijn mensen met bepaalde aspecten van hun leven, en in welke mate maken zij zich zorgen? Tabel 1.2.1 geeft een overzicht van de beschikbare indicatoren per dimensie.

Voor het onderdeel maatschappelijke participatie heeft CBS geen subjectieve gegevens beschikbaar. Maatschappelijke participatie is een abstract begrip waar uiteenlopende activiteiten onder vallen. Dit kan niet met een enkelvoudige vraag worden gemeten en zou een uitvoerige set vragen nodig hebben. Gezien de lengte van de vragenlijst is daarom gekozen om de dimensie *maatschappelijke participatie en vertrouwen* alleen aan de hand van subjectieve indicatoren voor vertrouwen te meten.

1.2.1 Indicatoren voor subjectief welzijn per dimensie

Dimensie	Indicator
Materiële levensstandaard Economische risico's	Tevredenheid met de financiële situatie Zorgen over de financiële toekomst Zorgen over baanverlies
Opleiding en arbeid	Tevredenheid met de opleidingskansen Tevredenheid met het werk (voor werkenden) Tevredenheid met de reistijd van/naar werk (voor werkenden) Tevredenheid met de dagelijkse bezigheden (voor niet-werkenden) Tevredenheid met de hoeveelheid vrije tijd
Gezondheid	Tevredenheid met de lichamelijke gezondheid Tevredenheid met de psychische gezondheid
Sociale relaties	Tevredenheid met het gewicht Tevredenheid met het sociale leven Tevredenheid met de relatie met de partner
Maatschappelijke participatie en vertrouwen	Vertrouwen in de Tweede Kamer Vertrouwen in rechters Vertrouwen in de politie
Veiligheid Milieu en leefomgeving	Onveiligheidsgevoelens Tevredenheid met de woning Tevredenheid met de woonomgeving

De vragen naar subjectief welzijn zijn beantwoord op een schaal van 1 (volledig ontevreden) tot en met 10 (volledig tevreden). Deze schaalscores kunnen als volgt gegroepeerd worden in drie klassen: ontevreden (scores 1 tot en met 4), niet tevreden, niet ontevreden (scores 5 en 6) en tevreden (scores 7 tot en met 10). Deze classificatie is gebaseerd op de verbale antwoordcategorieën ('volledig ontevreden' – 'volledig tevreden') die respondenten in een experiment zelf aan hun numerieke score hebben gegeven (Van Beuningen, van der Houwen en Moonen, 2014). Ook de vragen naar de mate waarin mensen zich zorgen maken zijn op een schaal van 1 tot en met 10 beantwoord. Hierbij is de interpretatie van de schaal omgekeerd in vergelijking met de vragen over tevredenheid: de score 1 betekent dat iemand zich nooit zorgen maakt (of nooit onveilig voelt) en 10 betekent dat iemand zich voortdurend zorgen maakt (of onveilig voelt). Ook bij deze indicatoren kunnen de scores gegroepeerd worden: zelden of nooit zorgen/onveilig (scores 1 tot en met 4), soms zorgen/onveilig (scores 5 en 6) en vaak zorgen/onveilig (scores 7 tot en met 10). De vragen over institutioneel vertrouwen zijn gemeten met een vierpuntsschaal, lopend van heel veel vertrouwen tot helemaal geen vertrouwen. Deze indicatoren kunnen worden gedichotomiseerd in wel (categorieën 1 en 2) of geen vertrouwen (categorieën 3 en 4). De vragen over

ffecten zijn gemeten met een vijfpuntsschaal, lopend van voortdurend tot nooit. De exacte vraagteksten zijn opgenomen in Bijlage I.

1.3 Opzet van het boek

Hoofdstuk 2 beschrijft het algemeen welzijn van de volwassen Nederlandse bevolking. Hierbij komen alle drie hierboven genoemde aspecten aan bod: evaluatief welzijn, positieve en negatieve affecten, en eudemonsich welzijn. Hoofdstuk 3 gaat dieper in op welzijn op specifieke deelterreinen van het leven. Het theoretisch kader zoals hierboven beschreven vormt hierbij het uitgangspunt. In hoofdstuk 4 staat de persoonlijke welzijnsindex centraal. Deze index is een samenvattende maat waarin de waarderingen van mensen op de verschillende dimensies uit het theoretisch kader worden samengebracht. Hoofdstuk 5 gaat vervolgens in op ongelijkheid in welzijn. Het is bijvoorbeeld bekend dat hoogopgeleiden op verschillende gebieden een hoger welzijn hebben dan lager opgeleiden. Maar hoe zit het binnen deze groepen? Zijn hoogopgeleiden allemaal gelukkig en laagopgeleiden juist niet, of is er sprake van ongelijkheid binnen deze groepen? Hoofdstuk 6 kijkt subjectief welzijn in internationaal perspectief. Nederland wordt hierbij vergeleken met andere lidstaten van de Europese Unie.

1.4 Gebruikte databronnen

Sociale samenhang & Welzijn (S&W)

Dit boek maakt vooral gebruik van gegevens uit het onderzoek Sociale samenhang & Welzijn (S&W). CBS voert dit onderzoek sinds 2012 uit. Hierin worden onder andere vragen gesteld over subjectief welzijn, sociale, maatschappelijke en politieke participatie en vertrouwen. Het onderzoek is uitgevoerd middels een sequentieel mixed-mode design. Respondenten zijn in eerste instantie gevraagd om via internet (CAWI, Computer Assisted Web Interview) mee te doen aan het onderzoek. In geval van non-respons zijn degenen van wie het telefoonnummer bekend was nogmaals telefonisch benaderd (CATI, Computer Assisted Telephone Interview) om mee te doen. Degenen zonder bekend telefoonnummer zijn nogmaals persoonlijk benaderd (CAPI, Computer Assisted Personal Interview)

om mee te doen. In 2014 was de respons 68 procent en waren er gegevens beschikbaar van ruim 7 200 volwassen personen.

Europese statistieken over inkomen en leefsituatie (SILC)

Het Europese onderzoek Statistics on Income and Living Conditions (SILC) is een onderzoek dat CBS sinds 2005 uitvoert in opdracht van de Europese Commissie. Het onderzoek is verplicht voor alle lidstaten van de Europese Unie en heeft als doel om internationaal vergelijkbare gegevens te genereren over inkomen en het niveau en de structuur van armoede en sociale uitsluiting. SILC is een zogenaamd roterend panelonderzoek. Het panel van steekproefpersonen wordt getrokken uit personen die eerder hebben meegedaan aan de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van CBS. De steekproefpersonen worden vier jaar lang met tussenpozen van een jaar gevolgd. Een deel van de onderzoeksgegevens is gebaseerd op registraties, bijvoorbeeld uit de Basisregistratie personen (BRP, voorheen Gemeentelijke Basisadministratie, GBA) en de Inkomensstatistieken van CBS. Deze registergegevens worden aangevuld met gegevens die de respondenten zelf via telefonische waarneming (CATI) geven. Jaarlijks zijn gegevens beschikbaar van circa 9 duizend personen en hun medebewoners.

Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS)

Het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) heeft CBS van 1997 tot en met 2009 jaarlijks uitgevoerd. Het onderzoek bestond uit een basisvragenlijst en een specifiek deel over gezondheid (voorheen en ook later weer bekend als de Gezondheidsenquête). In de basisvragenlijst kwamen verschillende aspecten van de leefsituatie van de Nederlandse bevolking aan bod. Het gezondheidsdeel focuste op de gezondheid, medische consumptie en leefstijl van de Nederlandse bevolking. De basisvragenlijst van het onderzoek bevatte ook een aantal vragen over subjectief welzijn, namelijk de mate van tevredenheid met het leven en gelukkig zijn. Deze vragen zijn gebruikt voor het maken van een tijdreeks over subjectief welzijn. Het onderzoek is in alle jaren face-to-face uitgevoerd (CAPI). De respons van de basisvragenlijst was in de periode 1997–2009 ongeveer 60 tot 65 procent. In 1997 waren gegevens beschikbaar van ruim 34 duizend personen van 0 jaar en ouder. In de loop van de jaren is de omvang van het onderzoek teruggebracht tot een kleine 10 duizend personen in 2009.

Gezondheidsenquête (GE)

De Gezondheidsenquête (GE) voert CBS sinds 1981 uit en in de periode tussen 1997 en 2009 maakte het deel uit van het onderzoek POLS. Vanaf 2010 is het weer een op zichzelf staand onderzoek. De gezondheid, leefstijl en medische consumptie van de Nederlandse bevolking staan in de GE centraal. Het onderzoek wordt vanaf 2014 uitgevoerd middels een sequentieel mixed-mode design. Respondenten zijn in eerste instantie gevraagd om via internet (CAWI, Computer Assisted Web Interview) mee te doen aan het onderzoek. In geval van non-respons zijn mensen nogmaals persoonlijk benaderd (CAPI, Computer Assisted Personal Interview) om mee te doen. In 2014 zijn gegevens beschikbaar van ca. 10 duizend personen van 0 jaar en ouder. De jaarlijkse respons bedraagt ongeveer 60 tot 65 procent.

1.5 Literatuur

ALTERRA/NIVEL (2009). Groen is gezond. Belangrijkste conclusies uit het Vitamine G onderzoeksprogramma. *Symposium Natuur als Kuur*, 29 september 2009.

Bellani, L. en C. D'Ambrosio (2011). Deprivation, Social Exclusion and Subjective Well-Being. *Social Indicators Research*, 104, 67-86.

Beuningen, J. van (2013). Meer en beter contact met anderen van belang voor geluk. *CBS Webmagazine*, 19 december 2013, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Beuningen, J. van, K. van der Houwen en L. Moonen (2014). Measuring well-being. An analysis of different response scales, Discussion Paper 2014-04, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Beuningen, J. van en R. Kloosterman (2011). Subjectief welzijn: welke factoren spelen een rol?, *Bevolkingstrends*, 4e kwartaal 2011, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Beuningen, J. van en L. Moonen (2013). Gezondheid belangrijker voor geluk dan leefstijl, *Bevolkingstrends online*, april 2013, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Clark, A. en C. Senik (2011). Is happiness different from flourishing? Cross-country evidence from the ESS, *Working Paper 2011-04*, Paris, School of Economics.

Cornelisse-Vermaat, J. R., G. Antonides, J. A. C. van Ophem en H. Maassen van den Brink (2006). Body mass index, perceived health, and happiness: Their determinants and structural relationships. *Social Indicators Research*, 79, 143–158.

Coumans, M. (2014). Meer religieus, meer welzijn?, *Bevolkingstrends online*, juli 2014, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Coumans, M., C. Jol, L. Moonen en P. de Winden (2012). Het meten van welzijn (interne nota). Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Deci, E. en R. Ryan (2006). Hedonia, Eudaimonia, and Well-being: An introduction, *Journal of Happiness Studies*, 9, 1–11.

De Hart, J., F. Knol, C. Maas – de Waal en T. Roes (2002). *Zekere banden*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Diener, E., J. E. Sandvik, L. Seidlitz en M. Diener (1993). The relationship between income and subjective well-being: Relative or absolute. *Social Indicators Research*, 28(3), 195–223.

Diener, E., E. Suh, R. Lucas en H. Smith (1999). Subjective Well-Being: Three Decades of Progress, *Psychological Bulletin*, 125(2), 276–302.

Dolan, P., T. Peasgood en M. White (2008). Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being. *Journal of Economic Psychology*, 29, 94–122.

Easterlin, R.A. (2001). Income and happiness: Towards a unified theory. *The Economic Journal*, 111, 465–484.

Ferrer-i-Carbonell, A. (2005). Income and well-being: An empirical analysis of the comparison income effect. *Journal of Public Economics*, 89, 997–1019.

Houwen, K. van der en L. Moonen (2013). De samenhang tussen geluk en het krijgen van kinderen, *Bevolkingstrends online*, maart 2013, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Huppert, F.A., N. Marks, A. Clark, J. Siegrist, A. Stutzer, J. Vitterso en M. Wahrendorf (2009). Measuring Well-being Across Europe: Description of the ESS Well-being Module and Preliminary Findings, *Social Indicators Research*, 91, 301–315.

Jonge, T. de, R. Veenhoven, L. Moonen, W. Kalmijn, J. van Beuningen en L. Arends (2015). Conversion of Verbal Response Scales: Robustness Across Demographic Categories, *Social Indicators Research*.

Kahneman, D. en A. Krueger (2006). Developments in the measurement of subjective well-being, *The Journal of Economic Perspectives*, 20, 3–24.

Kahneman, D., E. Diener en N. Schwarz (1999). *Well-being: The Foundations of Hedonic Psychology*, Russel Sage Foundation, New York.

Layard, R. (2005). *Happiness: Lessons from a new science*. Allen Lane: England.

Moonen, L. en J. van Beuningen (2015). Meerderheid bevolking geeft positieve waardering aan het leven. In *Sociaaleconomische Trends*, 2015(6), Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

New Economics Foundation (2009). National Accounts of Well-being.

OECD (2011). *How's Life? Measuring well-being*, OECD Publishing.

OECD (2013a). *How's Life? 2013: Measuring Well-being*, OECD Publishing.

OECD (2013b). *OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being*, OECD Publishing.

Pavot, W., E. Diener, C.R. Colvin en E. Sandvik (1991). Further validation of the satisfaction with life scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures, *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 149–161.

Stiglitz, J.E., A. Sen en J.P. Fitoussi (2009). Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, CMEPSP.

Wingen, M., T. de Jonge en K. Arts (2010). Veranderingen in burgerlijke staat en de beleving van welzijn. *Bevolkingstrends*, 3e kwartaal 2010, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Wingen, M., T. de Jonge en K. Arts (2012). De invloed van emotionele gebeurtenissen op geluk en tevredenheid. *Bevolkingstrends online*, 20 juni 2012, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Witter, R.A., M.A. Okun, W.A. Stock en M.T. Haring (1984). Education and well-being: A meta-analysis. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 6(2), 165-173.

2.

Het algemeen

welzijn:

waardering van

het leven

Dit hoofdstuk gaat over het algemeen welzijn, ofwel het oordeel van mensen over het leven in het algemeen. Er is onderzocht hoe volwassenen in Nederland oordelen over hun leven en of er verschillen bestaan tussen bevolkingsgroepen. Daarnaast komt de relatie tussen de drie welzijnsaspecten aan bod.

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de waardering van het leven in zijn geheel centraal. Daarbij worden de drie eerder genoemde aspecten van subjectief welzijn belicht, namelijk evaluatief welzijn, affecten en eudemonisch welzijn (zie ook paragraaf 1.2). Alle drie deze aspecten beogen een ander deel van het subjectief welzijn te meten. In paragraaf 2.2 worden de gebruikte data en vraagstelling uiteengezet. Vervolgens bevat paragraaf 2.3 de resultaten voor de drie afzonderlijke welzijnsaspecten en wordt ingegaan op de vraag hoe hoog het welzijn van volwassenen in Nederland is. Ook komen hier verschillen tussen demografische en sociaaleconomische bevolkingsgroepen aan bod, en wordt de samenhang tussen de drie welzijnsaspecten onderzocht om na te gaan in welke mate ze inderdaad ieder een ander aspect van het subjectief welzijn meten. Paragraaf 2.4 ten slotte bevat de conclusies.

2.2 Data

Om het *evaluatieve aspect* van subjectief welzijn in kaart te brengen maken we gebruik van de mate van tevredenheid met het leven in het algemeen. Deze vraag is vanaf 1997 opgenomen in het onderzoek POLS en vanaf 2012 in het onderzoek S&W (zie paragraaf 1.4 voor een beschrijving van de gebruikte databronnen). Bij *affecten* wordt zowel naar positieve als naar negatieve affecten gekeken. In GE 2014 zijn twee positieve en drie negatieve affecten gemeten: de mate waarin mensen zich kalm en rustig voelen, de mate waarin zij zich gelukkig voelen, de mate waarin mensen zich erg zenuwachtig voelen, de mate waarin zij zich neerslachtig en somber voelen en ten slotte de mate waarin zij zo erg in de put zitten dat niets hen kan opvrolijken. De antwoordmogelijkheden zijn voor alle vijf de vragen voortdurend, meestal, vaak, soms, zelden, of nooit. Het *eudemonisch welzijn* is gemeten aan de hand van de mate waarin mensen de dingen die zij in

het leven doen zinvol vinden. Deze vraag is opgenomen in de ad-hoc module over welzijn in SILC 2013.

Om de drie verschillende aspecten van subjectief welzijn op individueel niveau te kunnen combineren, is het noodzakelijk dat deze in dezelfde bron gemeten worden. De reguliere cijfers over tevredenheid worden echter in S&W gemeten en reguliere cijfers over affecten in GE. Daarnaast zijn beide aspecten ook opgenomen in de ad-hoc module van SILC 2013. Op basis van deze ad-hoc module kan dus een combinatie van de drie aspecten worden gemaakt op persoonsniveau. De vraagstellingen die in de ad-hoc module gehanteerd zijn wijken wel enigszins af van de vraagstellingen die in de reguliere onderzoeken gebruikt worden, maar de verschillen zijn beperkt. Zie Bijlage I voor de exacte vraagstellingen.

2.3 Resultaten

Tevredenheid met het leven

De overgrote meerderheid van de volwassen Nederlandse bevolking is tevreden met het leven. In 2014 ging het om 85 procent. Ruim 1 op de 10 is niet tevreden en niet ontevreden, en 3 procent is ontevreden met het leven. Het aandeel mensen dat tevreden is met het leven, is in de periode tussen 1997 en 2014 redelijk stabiel gebleven en is dus niet beïnvloed door conjuncturele schommelingen.

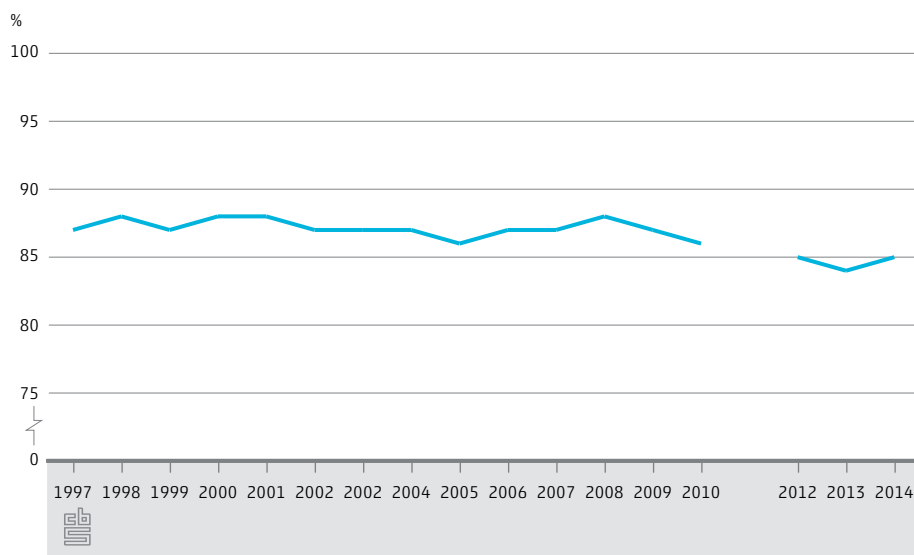
Methodebreuk bij meting van welzijn

Tussen 2010 en 2012 zijn er twee veranderingen opgetreden bij de waarneming van subjectief welzijn. In de eerste plaats is het design van het onderzoek vanaf 2012 veranderd. Voor die tijd werd het onderzoek volledig face-to-face uitgevoerd, maar vanaf 2012 is sprake van een sequentieel mixed-mode design. Hierbij worden respondenten in eerste instantie benaderd om mee te doen aan het onderzoek via internet (CAWI). In geval van non-respons worden respondenten opnieuw benaderd. Indien een telefoonnummer beschikbaar is, wordt dit telefonisch gedaan (CATI) en anders face-to-face (CAPI). Een tweede verandering die heeft plaatsgevonden heeft betrekking op de antwoordmogelijkheden bij de vraagstelling. Voor 2012 werd er gebruikgemaakt van een verbale antwoordschaal met vijf mogelijke antwoorden. Vanaf 2012 is overgestapt op een numerieke 10-puntsschaal, lopend van volledig ontevreden (waarde 1) tot

volledig tevreden (waarde 10). Beide veranderingen hebben mogelijk invloed op de resultaten, waardoor de cijfers van voor 2012 niet volledig vergelijkbaar zijn met de cijfers van 2012 en later. Meer details over de methodebreuk staan in het artikel [Measuring well-being. An analysis of different response scales](#) (Van Beuningen, Van der Houwen en Moonen, 2014).

De tevredenheid met het leven is scheef verdeeld: de grootste groep mensen gaf in 2014 een 8 voor de tevredenheid met het leven. Een kwart gaf een 7 en 15 procent een 9. Scores aan de onderkant van de schaal komen beduidend minder vaak voor. Zo geeft minder dan 4 procent een lager cijfer dan 5.

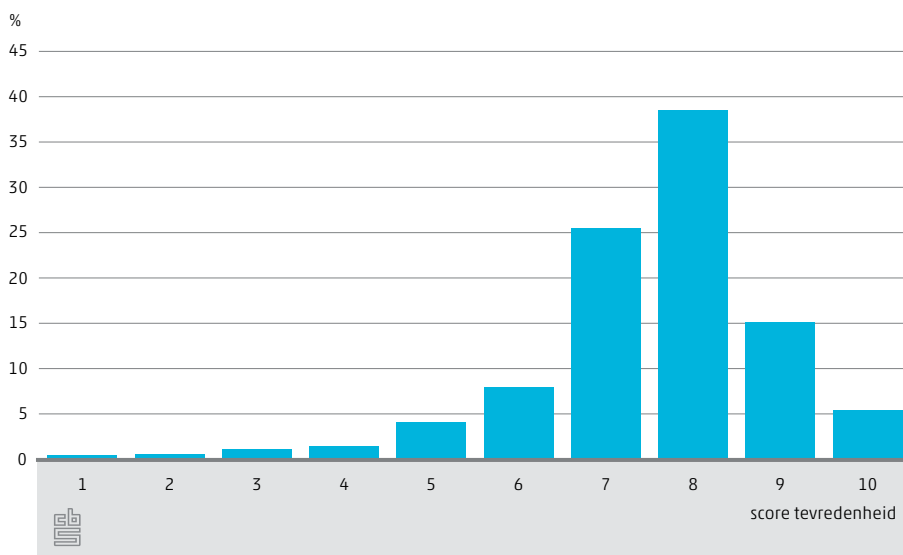
2.3.1 Aandeel dat tevreden is met het leven¹⁾, 1997-2014



Bron: CBS (POLS 1997-2009; GE 2010, S&W 2012-2014).

¹⁾ Door een methodebreuk zijn de cijfers van 2012 en later minder goed vergelijkbaar met de cijfers van 2010 en eerder.

2.3.2 Relatieve frequentieverdeling tevredenheid met het leven, 2014



Bron: CBS (S&W 2014).

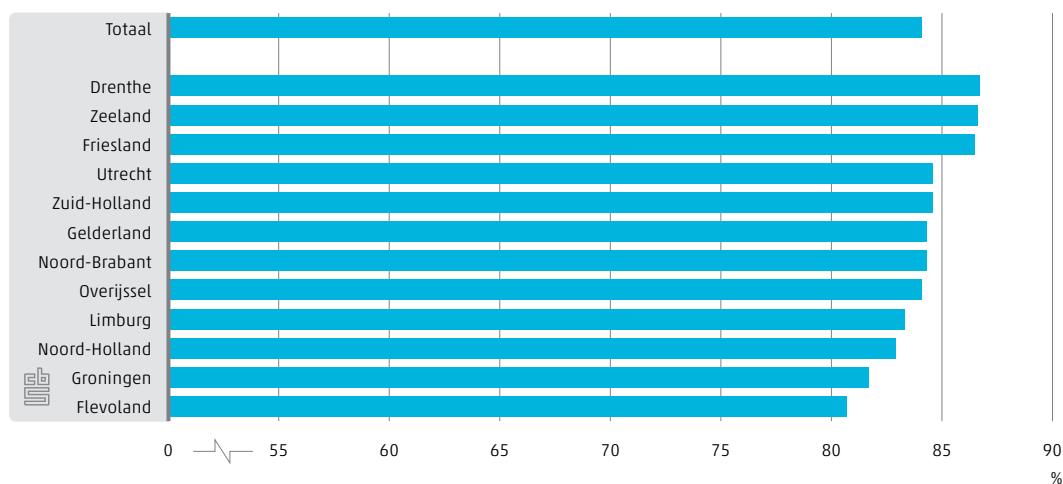
Mannen en vrouwen zijn even vaak tevreden met het leven. Wel zijn er kleine verschillen tussen leeftijdsgroepen. Met name mensen in de leeftijd van 45 tot 55 jaar zijn gemiddeld wat minder tevreden met het leven, terwijl 65- tot 75-jarigen het meest tevreden zijn. Het hoogst behaalde onderwijsniveau is van groter belang: de tevredenheid stijgt met het onderwijsniveau. Waar drie kwart van de mensen die alleen basisonderwijs hebben gehad, aangeeft tevreden met het leven te zijn, is dat onder universitair geschoolden bijna 90 procent. De positie die iemand inneemt in het huishouden is ook van belang. Hierbij zijn het vooral alleenstaanden en alleenstaande ouders die een lagere mate van tevredenheid ervaren. Van hen is nog geen 75 procent tevreden met het leven, tegenover ongeveer 90 procent van de stellen. Bij de verschillende herkomstgroepen zijn het vooral allochtonen van niet-westerse afkomst die minder tevreden zijn dan gemiddeld. Van hen is 75 procent tevreden met het leven, tegenover 86 procent van de autochtonen. Westerse allochtonen nemen met 80 procent een middenpositie in.

90% van de stellen is tevreden met het leven



In de provincies Drenthe, Zeeland en Friesland is men over het algemeen het meest tevreden met het leven. Met 87 procent ligt het aandeel dat tevreden is hier hoger dan het landelijk gemiddelde van 84 procent.¹⁾ Inwoners van Flevoland en Groningen zijn het minst vaak tevreden met het leven, al zijn de verschillen met de andere provincies relatief klein: in de minst tevreden provincies zijn nog altijd ruim 8 op de 10 volwassenen tevreden met het leven.

2.3.3 Aandeel dat tevreden is met het leven naar provincie, 2013/2014



Bron: CBS (S&W 2013-2014).

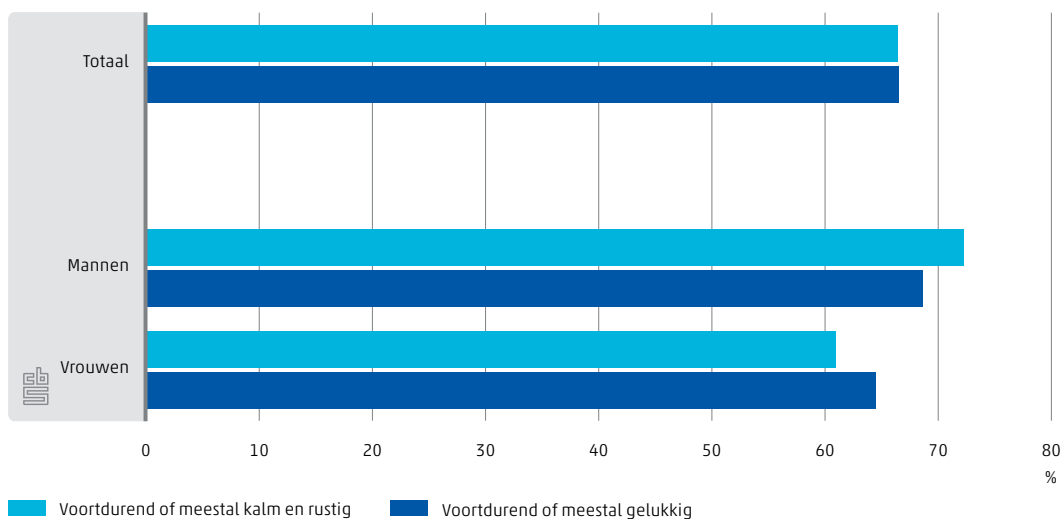
¹⁾ Voor de cijfers naar provincie zijn de gegevens van 2013 en 2014 samengevoegd. Het cijfer voor Nederland totaal wijkt daardoor licht af van het eerder genoemde cijfer voor 2014.

Affecten

Positieve affecten

Twee derde van de volwassen Nederlandse bevolking voelt zich voortdurend of meestal gelukkig. Een even grote groep voelt zich bijna altijd kalm en rustig. Er zijn grote verschillen tussen bevolkingsgroepen. Vrouwen voelen zich zowel minder kalm als minder gelukkig dan mannen. Vooral bij gevoelens van kalmte is het verschil groot: 61 procent van de vrouwen geeft aan zich de afgelopen vier weken bijna altijd kalm te hebben gevoeld, tegenover 72 procent van de mannen. Bij geluksgevoelens is het verschil tussen mannen en vrouwen kleiner.

2.3.4 Aandeel dat zich voortdurend of meestal kalm en rustig of gelukkig voelt naar geslacht, 2014



Bron: CBS (GE 2014).

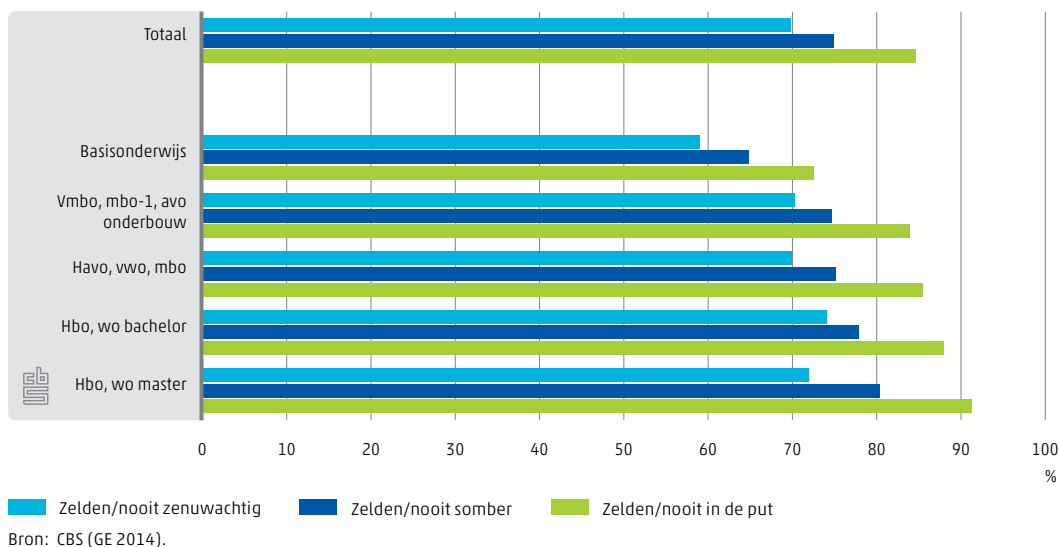
Het hoogst behaalde onderwijsniveau speelt ook een rol: hoger opgeleiden voelen zich vaker kalm en rustig dan lager opgeleiden. Ruim 7 op de 10 van de hoogst opgeleiden is bijna altijd kalm en rustig, terwijl dat onder mensen met alleen basisonderwijs nog geen 6 op de 10 is. Deze verschillen zijn er ook in ongeveer dezelfde mate bij gevoelens van geluk. Ook de samenstelling van het huishouden waartoe iemand behoort is van belang. Waar mannen en vrouwen vooral verschillen op gebied van gevoelens van kalmte, speelt de positie in het huishouden vooral een rol bij geluksgevoelens. Stellen, zowel met als zonder thuiswonende kinderen, voelen zich vaker gelukkig (ruim 70 procent) dan alleenstaanden (53 procent) en alleenstaande ouders (48 procent).

Ditzelfde patroon is zichtbaar bij gevoelens van kalmte, alleen zijn de verschillen daarbij wat minder groot. Er is geen verband tussen leeftijd en gevoelens van geluk. Wel verschillen leeftijdsgroepen licht van elkaar in hoe kalm zij zich voelen: ouderen voelen zich over het algemeen kalmer en rustiger dan jongeren.

Negatieve affecten

Een grote meerderheid van de Nederlandse bevolking ervaart weinig negatieve emoties: 70 procent van de volwassenen heeft zich in de afgelopen vier weken zelden of nooit zenuwachtig gevoeld, 75 procent was bijna nooit somber en 85 procent zat bijna nooit in de put. Ook bij de negatieve affecten zijn er grote verschillen tussen bevolkingsgroepen. Zo zijn hoogopgeleiden minder vaak zenuwachtig dan laagopgeleiden. Ook geven zij aan minder vaak somber te zijn en minder vaak in de put te zitten. Bij gevoelens van zenuwachtigheid en somberheid verschillen vooral de laagst opgeleiden, mensen met alleen basisonderwijs, van de andere onderwijsniveaus. Verschillen tussen de hogere onderwijsniveaus bestaan wel, maar zijn beduidend kleiner.

2.3.5 Aandeel dat zich zelden of nooit zenuwachtig, somber of in de put voelt naar hoogst behaald onderwijsniveau, 2014



Evenals bij de positieve gevoelens hangt ook geslacht duidelijk samen met het hebben van negatieve gevoelens: vrouwen hebben vaker negatieve gevoelens dan mannen. Dat geldt voor alle drie de onderzochte gevoelens. Het verschil tussen mannen en vrouwen is het grootst bij gevoelens van zenuwachtigheid: 25 procent

van de mannen heeft hier de afgelopen vier weken soms of regelmatig last van gehad, tegenover 35 procent van de vrouwen. Alleenstaanden en alleenstaande ouders ervaren vaker negatieve gevoelens dan stellen (al dan niet met thuiswonende kinderen). Stellen voelen zich minder vaak zenuwachtig en somber, en zitten minder vaak in de put. Leeftijdsgroepen verschillen minder van elkaar op gebied van het hebben van negatieve gevoelens.



35% van de vrouwen is
soms of regelmatig erg zenuwachtig

Samenhang tussen de affecten

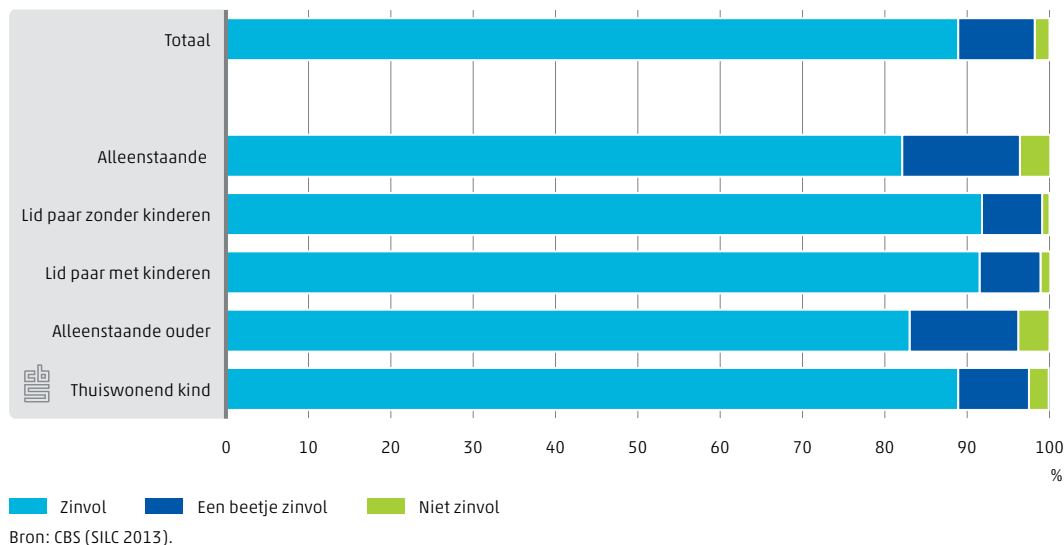
De twee positieve affecten beogen het concept 'positieve gevoelens' en de drie negatieve affecten het concept 'negatieve gevoelens' te meten. Uit de correlaties tussen de affecten blijkt de mate waarin mensen zich kalm en rustig voelen inderdaad redelijk sterk samen te hangen met de mate waarin zij zich gelukkig voelen ($r = 0,53, p < 0,01$). Wanneer een schaalconstructie-analyse wordt gedaan op deze twee items, blijkt de schaal redelijk betrouwbaar te zijn, met Chronbach's alpha gelijk aan 0,69. Ook de drie negatieve affecten zijn sterk met elkaar gecorreleerd. Het sterkste verband bestaat tussen gevoelens van somberheid en in de put zitten ($r = 0,70, p < 0,01$). Uit de schaalconstructie-analyse blijkt dat ook de negatieve affecten samen een schaal vormen, met Chronbach's alpha gelijk aan 0,81. De drie negatieve affecten meten dus inderdaad één concept, negatieve gevoelens. Zoals verwacht zijn beide positieve affecten negatief gecorreleerd met de negatieve affecten.

Zinvolheid van het leven

Bijna 90 procent van de mensen vindt de dingen die ze doen in het leven zinvol. Een kleine 10 procent is neutraal, en een zeer kleine groep van 2 procent vindt de dingen die ze doen in het leven niet zinvol. Net als bij de tevredenheid met het leven, vinden vooral stellen – al dan niet met thuiswonende kinderen – hun leven het meest zinvol: ruim 9 op de 10 geeft een score van 7 of hoger. Alleenstaanden en alleenstaande ouders zijn aanzienlijk minder positief over de dingen die

zij doen in het leven. Toch vindt van hen nog ruim 8 op de 10 het leven zinvol. Wel ligt het aandeel dat aangeeft het leven niet zinvol te vinden vooral onder deze groepen hoger: 4 procent, tegenover slechts 1 procent van de stellen.

2.3.6 Zinvolheid van het leven naar positie in het huishouden, 2013



Naast de positie in het huishouden spelen ook andere factoren een rol bij de mate waarin mensen hun leven zinvol vinden. Zo zijn vrouwen over het algemeen wat positiever ingesteld dan mannen. Ook oordelen jongeren en ouderen wat positiever over de dingen die ze doen in het leven dan mensen in de leeftijd van 35 tot 55 jaar.

Onder westerse allochtonen vinden degenen van de eerste generatie het leven meer zinvol dan degenen van de tweede generatie. Onder niet-westerse allochtonen is dat net andersom: de tweede generatie oordeelt positiever over de zinvolheid van het leven dan de eerste generatie. Autochtonen nemen in dit geval een middenpositie in. Het hoogst behaalde onderwijsniveau hangt niet samen met de mate waarin mensen het leven zinvol vinden. Dit in tegenstelling tot bij de tevredenheid met het leven en affecten, waar hoger opgeleiden duidelijk positiever zijn dan lager opgeleiden.

De verschillen tussen groepen mensen met betrekking tot de mate waarin mensen de dingen die zij in het leven doen zinvol vinden wijken af van de resultaten met betrekking tot andere welzijnsaspecten. Dit suggereert dat de mate van zinvolheid inderdaad een apart aspect van subjectief welzijn is dat los van de andere aspecten gemeten moet worden om een volledig beeld te kunnen geven van het subjectief welzijn. In de volgende paragraaf wordt dieper ingegaan op de samenhang tussen de verschillende aspecten van het subjectief welzijn.

Samenhang tussen de verschillende welzijnsaspecten

Correlaties tussen drie welzijnsaspecten

De mate van tevredenheid met het leven hangt samen met de mate waarin mensen de dingen die ze doen in het leven zinvol vinden. De correlatiecoëfficiënt toont echter aan dat het zeker geen een-op-een relatie is ($r = 0,47$; $p < 0,01$). Dat bleek ook al eerder, uit het feit dat de resultaten met betrekking tot tevredenheid en zinvolheid niet voor alle bevolkingsgroepen overeenkwamen. Toch geeft een relatief grote groep van bijna 40 procent dezelfde score aan beide aspecten; bij een iets grotere groep van 42 procent wijken de scores slechts één punt af.

Mensen die meer tevreden zijn met het leven, hebben vaker positieve en minder frequent negatieve emoties.²⁾ De sterkste correlatie is tussen tevredenheid met het leven en gevoelens van geluk ($r = 0,50$; $p < 0,01$). De relatie met gevoelens van kalmte is wel significant, maar aanzienlijk minder sterk ($r = 0,28$; $p < 0,01$). Ook de mate van zinvolheid is gerelateerd met het voorkomen van positieve gevoelens, en ook hier is de relatie met geluk sterker dan die met kalmte. Zowel de tevredenheid met het leven en de zinvolheid van het leven houden ook verband met negatieve affecten. Het verband is dan net omgekeerd: een hogere mate van tevredenheid (of zinvolheid) gaat gepaard met minder frequente negatieve emoties. De relatie tussen tevredenheid en negatieve emoties is sterker dan de relatie tussen zinvolheid en negatieve emoties.

²⁾ Voor het berekenen van de correlatiecoëfficiënten zijn de antwoordschalen van de affecten omgedraaid. Op die manier gaat bij de positieve affecten een hogere waarde gepaard met een hogere mate van welzijn, analoog met de mate van tevredenheid met het leven en de mate van zinvolheid. Bij negatieve affecten gaat een hogere waarde dan gepaard met een minder hoog welzijn, waardoor de relaties met de tevredenheid met het leven en zinvolheid negatief zijn.

2.3.7 Correlaties tussen verschillende welzijnsaspecten¹⁾, 2013

	Tevredenheid met het leven	Zinvolheid van het leven	Positieve affecten		Negatieve affecten		
			kalm en rustig	gelukkig	zenuwachtig	in de put	somber
Tevredenheid met het leven	1	0,47	0,28	0,50	-0,29	-0,39	-0,40
Zinvolheid van het leven		1	0,24	0,38	-0,21	-0,28	-0,30
Positieve affecten							
kalm en rustig			1	0,44	-0,47	-0,44	-0,42
gelukkig				1	-0,39	-0,46	-0,50
Negatieve affecten							
zenuwachtig					1	0,53	0,53
in de put						1	0,63
somber							1

Bron: CBS (SILC 2013).

¹⁾ Alle correlaties zijn significant ($p < 0,01$).

Combinatie van alle welzijnsaspecten

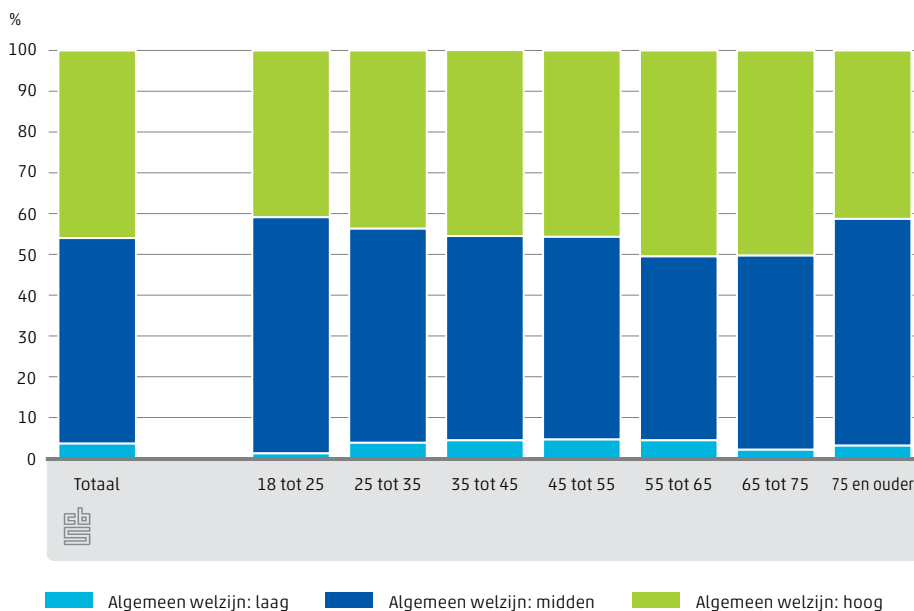
Wanneer alle drie de welzijnsaspecten – tevredenheid, affecten en zinvolheid – worden gecombineerd, kan worden onderzocht welke groepen op alle aspecten een hoog of juist een laag welzijn ervaren. De groep met een *hoog algemeen welzijn* bestaat uit degenen die op alle aspecten 'goed' scoren: mensen die een 7 of hoger geven voor zowel de tevredenheid met het leven als de zinvolheid van het leven en daarnaast bijna altijd gelukkig en kalm zijn en bijna nooit zenuwachtig, somber en in de put. De groep met een *laag algemeen welzijn* zijn degenen die op alle aspecten minder dan goed scoren: een score lager dan 7 op tevredenheid en zinvolheid, soms of bijna nooit gelukkig en kalm, en soms of bijna altijd zenuwachtig, somber en in de put.³⁾

Iets minder dan de helft (46 procent) van de volwassenen in Nederland heeft een hoog algemeen welzijn, ofwel een positieve score op elk van de welzijnsaspecten. Een zeer kleine groep van 4 procent heeft met een minder goede score op elk aspect een laag algemeen welzijn. Precies de helft valt in de middengroep. Mannen hebben vaker een hoog algemeen welzijn dan vrouwen: 51 procent van de mannen scoort op alle welzijnsaspecten goed, tegenover 41 procent van de vrouwen. Dat komt met name doordat mannen vaker positieve en minder vaak negatieve emoties hebben dan vrouwen. Mensen in de leeftijd van 55 tot

³⁾ De groep die op alle aspecten slecht scoort (een score van 4 of lager voor tevredenheid en zinvolheid, zich bijna nooit gelukkig en kalm voelen en zich bijna altijd zenuwachtig, somber en in de put voelen) is zodanig klein (0,3 procent) dat hier geen betrouwbare uitspraken over gedaan kunnen worden. Daarom is er gekozen voor een score van 'minder dan goed' op alle welzijnsaspecten.

75 jaar hebben het vaakst een hoge score op alle welzijnsaspecten. Van hen heeft ruim de helft een hoog algemeen welzijn. Verder zijn hoogopgeleiden oververtegenwoordigd in de groep met een hoog welzijn, evenals stellen met en zonder thuiswonende kinderen en autochtonen.

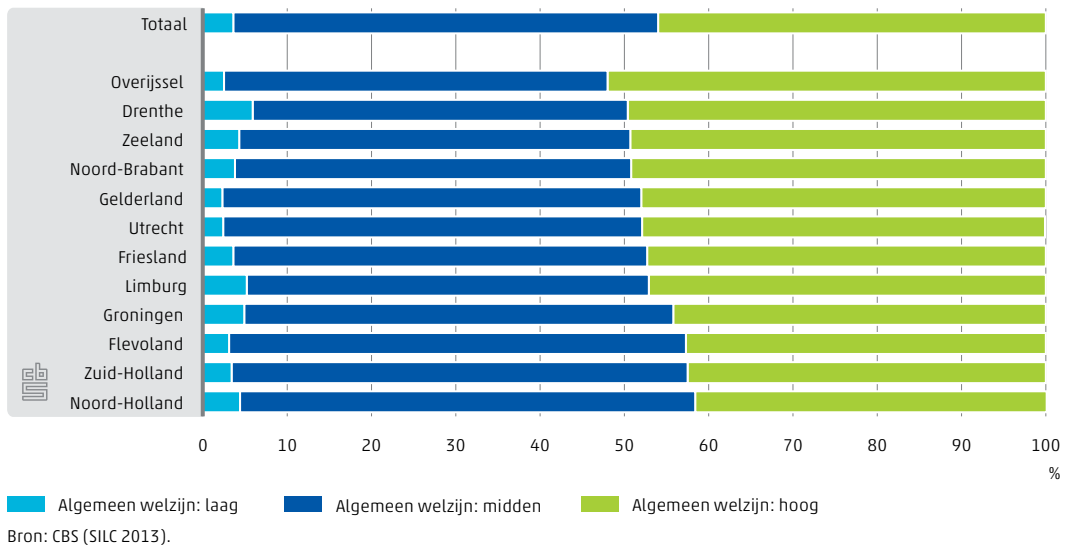
2.3.8 Combinatie van welzijnsaspecten naar leeftijd, 2013



Bron: CBS (SILC 2013).

Wanneer naar de verschillende provincies wordt gekeken, blijkt dat mensen in Overijssel het vaakst een hoog algemeen welzijn hebben (52 procent). Zij hebben vooral minder vaak negatieve emoties dan gemiddeld, maar ook op de andere welzijnsaspecten scoren zij redelijk goed. Ook inwoners van Drenthe, Zeeland en Noord-Brabant hebben relatief vaak een hoog algemeen welzijn. In de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Flevoland heeft men over het algemeen het minst vaak een hoog algemeen welzijn. Met name de inwoners van Noord-Holland scoren gemiddeld laag op alle drie de welzijnsaspecten. Hierbij speelt onder andere de bevolkingssamenstelling van de provincies een rol. Zo is het aandeel alleenstaanden in Noord-Holland wat hoger dan gemiddeld, net als het aandeel niet-westerse allochtonen.

2.3.9 Combinatie van welzijnsaspecten naar provincie, 2013



2.4 Conclusie

In dit hoofdstuk staat de waardering van het leven in het geheel centraal. Daarbij zijn de drie relevante aspecten van subjectief welzijn onderzocht, namelijk tevredenheid met het leven, affecten en de zinvolheid van het leven. Alleen voor de tevredenheid met het leven zijn cijfers voor een langere periode beschikbaar. Deze cijfers laten zien dat de tevredenheid van de Nederlandse bevolking erg hoog is, en dat deze al jaren redelijk stabiel is.

Er zijn verschillende mogelijke verklaringen voor dit stabiele welzijnsniveau. Een bekende theorie is de setpointtheorie (Headey en Wearing, 1989). Volgens deze theorie ligt het welzijnsniveau van mensen rond een genetisch bepaald referentiepunt. Dit betekent dat het subjectieve welzijn – hoewel bepaalde gebeurtenissen ertoe kunnen leiden dat dit toe- of afneemt – na verloop van tijd weer naar ongeveer het zogenoemde referentieniveau zal terugkeren (Headey, 2010). Dit referentiepunt zou mede afhangen van persoonlijkheid, aangezien naast omstandigheden ook erfelijkheid voor een groot deel het subjectieve welzijn bepaalt (Lucas, 2007). Deze setpointtheorie zou kunnen verklaren waarom het tevredenheidsniveau zo stabiel is. Onderzoek naar de effecten van life events op het subjectief welzijn toont echter aan dat sommige

gebeurtenissen het subjectieve welzijn inderdaad slechts tijdelijk en kortdurend beïnvloeden, terwijl andere gebeurtenissen het welzijnsniveau langdurig of zelfs permanent kunnen veranderen. Zo zorgen trouwen of de geboorte van een kind over het algemeen voor een tijdelijke periode waarin de beleving van het welzijn positiever is, waarna de welzijnsbeleving weer terug naar het eerdere niveau daalt (Van der Houwen en Moonen, 2013; Wingen, De Jonge en Arts, 2010; Lucas, Clark, Georgellis en Diener, 2003). Het verlies van een baan of het oplopen van een lichamelijke beperking, kunnen dan weer een permanente vermindering van het subjectief welzijn veroorzaken (Lucas, Clark, Georgellis en Diener, 2004; Lucas, 2007; Clark, Diener, Georgellis en Lucas, 2008).

De stabiliteit van het aandeel mensen dat tevreden is met het leven kan ook komen doordat positieve ontwikkelingen bij de ene groep mensen en negatieve ontwikkelingen bij de andere groep elkaar opheffen. Zo zal er bijvoorbeeld altijd een groep mensen zijn die in een bepaalde periode arbeidsongeschikt raakt, wat een negatieve invloed op het welzijn heeft, maar tegelijkertijd zullen er in diezelfde periode mensen zijn die gaan trouwen of een kind krijgen, wat hun welzijn positief beïnvloedt. Ook kan de bevolkingsamenstelling een rol spelen: als er steeds meer hoogopgeleiden zijn, zou verwacht kunnen worden dat het gemiddelde welzijnsniveau stijgt. Echter, als ook het aandeel alleenstaande ouders toeneemt, kan dat weer een demped effect hebben op het gemiddelde welzijn.

De resultaten in dit hoofdstuk met betrekking tot algemeen welzijn laten zien dat de drie verschillende welzijnsaspecten elk een ander deel van het subjectief welzijn meten. Ze hangen wel met elkaar samen, maar de correlaties zijn meestal niet erg hoog. Ook de verschillen tussen bevolkingsgroepen wijzen niet bij alle welzijnsaspecten in dezelfde richting.

Slechts een klein aantal bevolkingsgroepen ervaart op alle drie de aspecten een laag welzijn. Dat zijn met name alleenstaanden en alleenstaande ouders. Sinds de jaren tachtig stijgt het aandeel alleenstaanden, en de voorspelling is dat die stijging zich in de komende jaren ook doorzet (Van Duin, Stoeldraijer en Garssen, 2013). Dat zou betekenen dat een steeds groter aandeel van de Nederlandse bevolking een laag welzijn ervaart. Daarom is het van belang om te investeren in onderzoek naar de achterliggende oorzaken van het lagere welzijnsniveau van bijvoorbeeld alleenstaanden, zodat hier doelmatig op kan worden ingespeeld.

Bij onderzoek naar welzijn blijft het natuurlijk de vraag wat oorzaak is en wat gevolg. Geluk is deels genetisch (De Neve, Christakis, Fowler en Frey, 2012) en deels afhankelijk van karaktereigenschappen (Brebner, Donaldson, Kirby en Wald, 1995). Zo zijn met name extraversie en neuroticisme karaktereigenschappen die een sterke samenhang met welzijn laten zien. Maar ook externe factoren zoals een hogere

opleiding, een goede gezondheid of frequente sociale contacten kunnen een rol spelen. Vooral bij deze externe factoren is de richting van het verband niet altijd duidelijk. Zijn mensen met frequente sociale contacten gelukkiger doordat zij die contacten hebben, of hebben zij veel sociale contacten omdat ze gelukkiger zijn en positiever in het leven staan? Deze vraag kan op basis van de beschikbare gegevens niet worden beantwoord. Er kan alleen worden vastgesteld dat er een relatie is, maar niet wat oorzaak is en wat gevolg.

2.5 Kerncijfers

2.5.1 Kerncijfers tevredenheid met het leven, 2014

	Gemiddelde score	Aandeel		
		tevreden	niet tevreden, niet ontevreden	ontevreden
Totaal	7,6	84,6	12,1	3,3
Geslacht				
Mannen	7,5	84,2	12,2	3,5
Vrouwen	7,6	85,0	11,9	3,1
Leeftijd				
18 tot 25 jaar	7,5	82,6	12,7	4,7
25 tot 35 jaar	7,5	84,5	13,0	2,5
35 tot 45 jaar	7,5	84,9	11,2	3,9
45 tot 55 jaar	7,4	83,3	12,3	4,4
55 tot 65 jaar	7,6	84,6	12,7	2,7
65 tot 75 jaar	7,8	88,1	10,4	1,5
75 jaar en ouder	7,6	84,4	12,3	3,4
Hoogst behaald onderwijsniveau				
Basisonderwijs	7,3	75,6	17,4	7,0
Vmbo, mbo-1, avo onderbouw	7,5	82,6	13,8	3,6
Havo, vwo, mbo	7,5	84,8	11,8	3,4
Hbo, wo bachelor	7,7	88,5	9,4	2,1
Hbo, wo master	7,7	89,1	9,6	1,3
Positie in het huishouden				
Alleenstaande	7,1	74,3	20,0	5,7
Paar zonder thuiswonende kinderen	7,8	90,2	7,9	1,9
Paar met thuiswonende kinderen	7,7	88,8	8,8	2,4
Alleenstaande ouder	7,0	72,5	20,6	7,0
Thuiswonend kind	7,5	81,4	14,6	4,0

Bron: CBS (S&W 2014).

2.5.2 Kerncijfers positieve en negatieve affecten, 2014

	Positieve affecten		Negatieve affecten		
	(bijna) altijd kalm en rustig	(bijna) altijd gelukkig	(bijna) nooit erg zenuwachtig	(bijna) nooit somber en neerslachtig	(bijna) nooit in de put
	%				
Totaal	66,4	66,5	69,8	74,9	84,7
Geslacht					
Mannen	72,2	68,6	75,0	79,4	87,0
Vrouwen	60,9	64,5	64,8	70,6	82,6
Leeftijd					
18 tot 25 jaar	60,8	66,1	62,3	76,1	85,7
25 tot 35 jaar	62,4	68,5	67,0	74,9	83,9
35 tot 45 jaar	66,6	68,3	73,1	75,7	85,1
45 tot 55 jaar	66,2	63,5	69,5	72,8	83,0
55 tot 65 jaar	67,8	64,9	72,3	73,5	84,9
65 tot 75 jaar	73,6	70,3	74,6	78,9	88,2
75 jaar en ouder	68,0	64,4	66,8	73,3	82,8
Hoogst behaald onderwijsniveau					
Basisonderwijs	57,7	58,3	59,0	64,8	72,6
Vmbo, mbo-1, avo onderbouw	66,5	66,6	70,3	74,7	83,9
Havo, vwo, mbo	66,3	66,8	70,0	75,2	85,5
Hbo, wo bachelor	69,5	69,5	74,1	77,9	88,0
Hbo, wo master	73,5	69,4	71,9	80,4	91,3
Positie in het huishouden					
Alleenstaande	62,2	53,0	63,1	65,8	78,7
Paar zonder thuiswonende kinderen	70,7	73,5	72,9	79,2	88,3
Paar met thuiswonende kinderen	69,0	72,3	74,8	78,5	87,8
Alleenstaande ouder	54,0	48,1	60,8	61,0	71,1
Thuiswonend kind	59,0	63,8	64,2	76,3	83,4

Bron: CBS (GE 2014).

2.5.3 Kerncijfers mate van zinvolheid, 2013

	Gemiddelde score	Aandeel		
		zinnol	een beetje zinnol	niet zinnol
		%		
Totaal	7,7	88,9	9,3	1,8
Geslacht				
Mannen	7,6	87,2	10,5	2,3
Vrouwen	7,8	90,7	8,1	1,3
Leeftijd				
18 tot 25 jaar	7,7	91,6	6,6	1,8
25 tot 35 jaar	7,7	89,2	9,7	1,2
35 tot 45 jaar	7,6	87,3	10,8	1,8
45 tot 55 jaar	7,6	86,9	10,4	2,8
55 tot 65 jaar	7,8	89,6	8,3	2,1
65 tot 75 jaar	7,8	92,0	7,6	0,4
75 jaar en ouder	7,7	87,9	10,5	1,7
Positie in het huishouden				
Alleenstaande	7,4	82,1	14,3	3,7
Paar zonder thuiswonende kinderen	7,8	91,8	7,3	0,9
Paar met thuiswonende kinderen	7,8	91,5	7,4	1,2
Alleenstaande ouder	7,5	83,0	13,2	3,8
Thuiswonend kind	7,6	88,9	8,6	2,4

Bron: CBS (SILC 2013).

2.6 Literatuur

Beuningen, J. van, K. van der Houwen en L. Moonen (2014). Measuring well-being. An analysis of different response scales, Discussion Paper 2014-04, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Brebner, J., J. Donaldson, N. Kirby en L. Ward (1995). Relationships between happiness and personality, *Personality and Individual Differences*, 19(2), 251-258.

Clark, A.E., E. Diener, Y. Georgellis en R.E. Lucas (2008). Lags and leads in life satisfaction: a test of the baseline hypothesis. *The Economic Journal*, 118, F222-F243.

De Neve, J.E., N.A. Christakis, J.H. Fowler en B.S. Frey (2012). Genes, Economics, and Happiness. CESifo Working Paper Series No. 2 946.

Duin, C. van, L. Stoeldraijer en J. Garssen (2013). Huishoudensprognose 2013 – 2060: sterke toename oudere alleenstaanden, Bevolkingstrends 2013.

Headey, B. en A.J. Wearing (1989). Personality, life events and subjective well-being: toward a dynamic equilibrium model. *Journal of personality and social psychology*, 57, 731–739.

Headey, B. (2010). The set point theory of well-being has serious flaws: on the eve of a scientific revolution? *Social Indicators Research*, 97, 7–21.

Houwen, K. van der, en L. Moonen (2013). De samenhang tussen geluk en het krijgen van kinderen. *CBS Bevolkingstrends online*, 11 maart 2013.

Lucas, R.E., A.E. Clark, Y. Georgellis en E. Diener (2003). Reexamining adaptation and the set point model of happiness: reactions to changes in marital status. *Journal of Personality & social psychology*, 84, 527–539.

Lucas, R.E., A.E. Clark, Y. Georgellis en E. Diener (2004). Unemployment alters the set point for life satisfaction. *Psychological Science*, 15, 8–13.

Lucas, R.E. (2007). Adaptation and the set-point model of subjective well-being: does happiness change after major life events? *Current directions in Psychological Science*, (16)2, 75–79.

Wingen, M., T. de Jonge en K. Arts (2010). Veranderingen in burgerlijke staat en de beleving van welzijn. *Bevolkingstrends*, (58)3, 50–55.

3.

De dimensies

van welzijn

In het vorige hoofdstuk is de waardering die mensen hebben van het leven beschreven. In dit hoofdstuk staat het oordeel over verschillende deelterreinen van het leven centraal. Hierbij komen alle dimensies uit het theoretisch kader voor het meten van welzijn aan bod. Ook wordt ingegaan op de samenhang tussen deze welzijnsdimensies.

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan de acht dimensies die in het theoretisch kader (paragraaf 1.2) zijn beschreven centraal. Voor elke dimensie wordt beschreven hoe inwoners van Nederland hun welzijn ervaren en of er wezenlijke verschillen tussen bevolkingsgroepen bestaan. Daarnaast is, waar mogelijk, de relatie tussen de subjectieve beleving van mensen en de objectieve situatie onderzocht. Paragraaf 3.2 gaat in op de gebruikte data en toegepaste analysemethoden. Hierna komen de acht welzijnsdimensies achtereenvolgens aan bod: de materiële levensstandaard (paragraaf 3.3), economische risico's (paragraaf 3.4), opleiding en arbeid (paragraaf 3.5), gezondheid (paragraaf 3.6), sociale relaties (paragraaf 3.7), vertrouwen (paragraaf 3.8), onveiligheidsgevoelens (paragraaf 3.9) en milieu en leefomgeving (paragraaf 3.10). In paragraaf 3.11 komt de samenhang tussen de verschillende welzijnsdimensies aan bod en paragraaf 3.12 bevat de conclusies van dit hoofdstuk.

3.2 Data en methode

Elke dimensie bevat een of meer indicatoren afkomstig uit het onderzoek Sociale samenhang & Welzijn (S&W). Deze gegevens zijn beschikbaar voor de jaren 2013 en 2014. Er zijn zowel bivariate analyses als meervoudige regressieanalyses gedaan. Met behulp van de regressieanalyses is nagegaan of bivariate verbanden blijven bestaan wanneer rekening wordt gehouden met verschillen in geslacht, leeftijd en onderwijsniveau. Hierbij is de onderzochte welzijnsindicator steeds als afhankelijke variabele meegenomen, zowel gemeten op de originele 10-puntschaal als ingedikt in de categorieën 'tevreden', 'niet tevreden, niet ontevreden' en 'ontevreden'. Ten slotte is de samenhang tussen de verschillende welzijnsindicatoren bekeken.

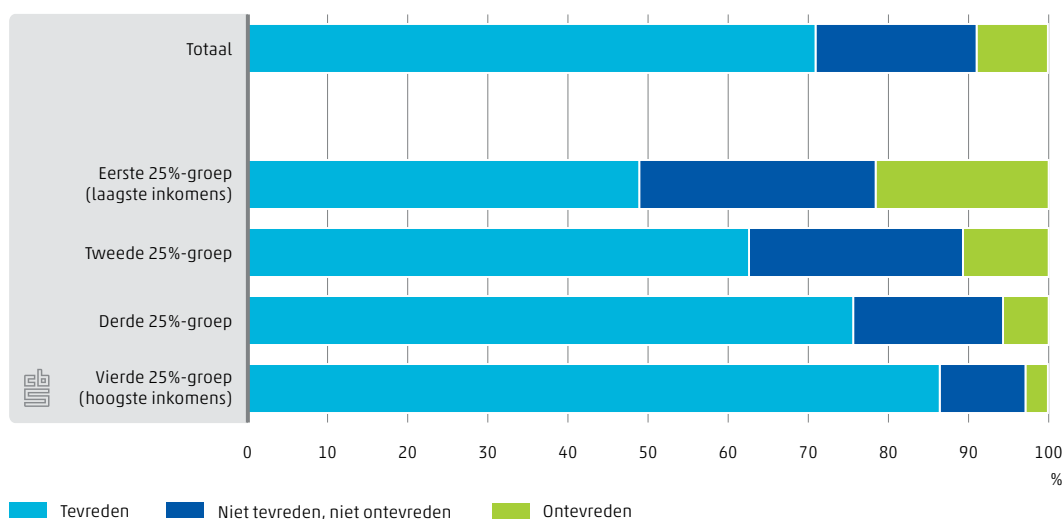
3.3 Materiële levensstandaard

Gemiddeld geven mensen een 7,0 voor hun eigen financiële situatie. Ruim 7 op de 10 mensen geven aan tevreden te zijn met hun financiële situatie, 2 op de 10 zijn hier tevreden noch ontevreden mee, en 1 op de 10 is ontevreden met de financiële middelen. In 2013 was de gemiddelde score ook een 7,0. Toen waren wel iets minder mensen tevreden met hun eigen financiën (68 procent).

Oudere mensen (55-plus) zijn meer tevreden over hun financiële situatie dan mensen jonger dan 55 jaar. Daarbij speelt mee dat het inkomen doorgaans hoger wordt naarmate mensen ouder worden (CBS, 2014a). Ook hoogopgeleiden, die vaker beter betaalde banen hebben, zijn vaker tevreden met hun financiële situatie dan lager opgeleiden.

Vrouwen en mannen zijn even tevreden met hun financiële situatie. De verschillende herkomstgroeperingen laten wel verschillen zien: slechts iets meer dan de helft van de niet-westerse allochtonen is tevreden met de financiële situatie (51 procent), tegenover 67 procent van de westerse allochtonen en 74 procent van de autochtonen. Alleenstaande ouders (44 procent) zijn minder vaak tevreden met hun financiën dan alleenstaanden (63 procent) en (echt)paren met (73 procent) of zonder (79 procent) thuiswonende kinderen.

3.3.1 Tevredenheid met de financiële situatie naar hoogte van het inkomen, 2014



Bron: CBS (S&W 2014).

Objectieve indicatoren die betrekking hebben op de financiële situatie spelen ook een rol, zoals het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen ($r = 0,30$; $p < 0,001$). Van de mensen met een inkomen in de hoogste 25-procentgroep is 86 procent tevreden met de eigen financiële situatie. Dit aandeel daalt met het inkomen tot 49 procent in de laagste 25-procentgroep. In deze laatste groep is 22 procent van de mensen ontevreden met de eigen financiën. Ook de sociaaleconomische positie is van belang: mensen met een uitkering (36 procent) zijn het minst en gepensioneerden (78 procent) en werknemers (74 procent) het meest tevreden. Zelfstandigen (69 procent) en studenten (66 procent) zijn wat minder vaak tevreden met de financiën dan gepensioneerden en werknemers.

3.4 Economische risico's

Zorgen over de financiële toekomst

Meer dan de helft van de mensen maakt zich zorgen over zijn of haar financiële toekomst; 30 procent van de mensen maakt zich hier vaak zorgen over en 26 procent af en toe. In 2013 maakten meer mensen zich zorgen over hun financiële toekomst (60 procent) dan in 2014. De gemiddelde scores van beide jaren verschillen niet significant; 5,1 in 2013 en 4,9 in 2014.

Verschillen in leeftijd, onderwijsniveau, geslacht en herkomstgroepering laten verschillen zien in de mate waarin mensen zich zorgen maken over hun financiële toekomst. Mensen tussen de 18 en 65 jaar maken zich over het algemeen meer zorgen over de financiële toekomst dan 65-plussers; 75-plussers maken zich het minst zorgen hierover. Hoogopgeleide mensen hebben minder financiële zorgen dan mensen met een lager onderwijsniveau. Ook maken mannen zich wat minder vaak zorgen dan vrouwen. Autochtonen maken zich minder vaak zorgen dan westerse en met name niet-westerse allochtonen. Alleenstaande ouders zijn ongeruster over hun financiële toekomst dan alleenstaanden en (echt)paren met of zonder kinderen.

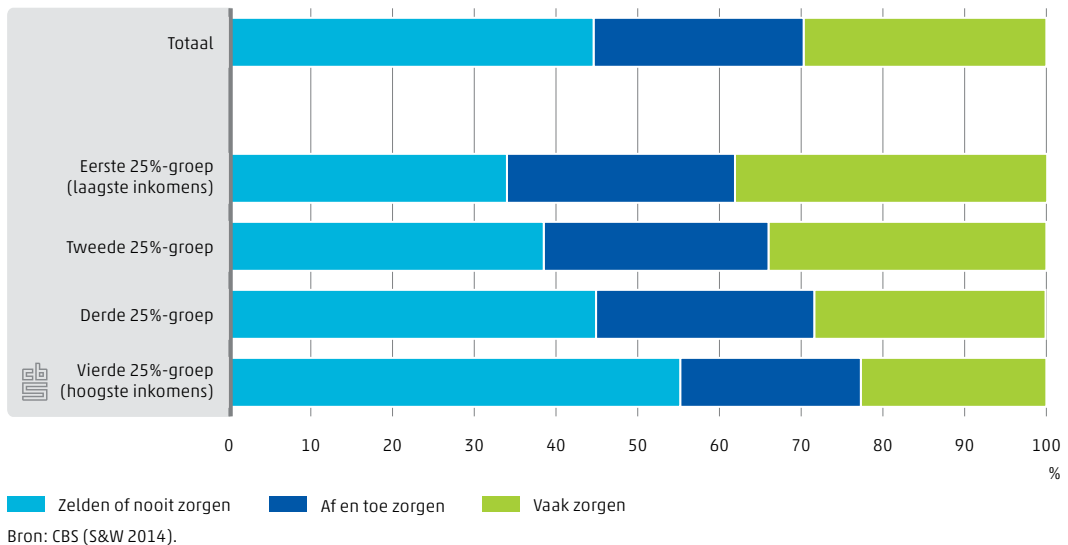


30% van de volwassenen heeft vaak zorgen over de financiële toekomst

Ook hier speelt de huidige financiële situatie een rol. Van degenen met een inkomen in de hoogste 25-procentgroep maakt 55 procent zich zelden of nooit zorgen over de financiële toekomst. Dit aandeel daalt met het inkomen, tot 34 procent van degenen met een inkomen in de laagste 25-procentgroep. Mensen in de hoogste inkomensgroep zijn dus niet gevrijwaard van financiële zorgen. Dit kan te maken hebben met de doorgaans hogere vaste lasten die zij hebben, waardoor schulden bij een eventueel verlies van inkomen snel kunnen opstapelen. Mensen met een uitkering maken zich meer zorgen dan werkenden, studenten, gepensioneerden of mensen zonder inkomen. Die laatste groep bestaat uit mensen die geen eigen inkomen hebben, ofwel uitsluitend inkomen uit vermogen, kinderbijslag of huurtoeslag. Zelfstandigen zijn wat meer bezorgd over hun financiële toekomst dan werknemers: 34 procent van de zelfstandigen heeft hier vaak zorgen over tegenover 29 procent van de werknemers.

Mensen die niet tevreden zijn met hun financiële situatie maken zich over het algemeen meer zorgen over hun financiële toekomst. Toch maakt ook 21 procent van de mensen die wel tevreden is met de eigen financiën zich vaak zorgen over de financiële toekomst. Tevredenheid met de eigen inkomenspositie gaat dus niet altijd samen met een zorgeloos financieel toekomstbeeld.

3.4.1 Zorgen over de financiële toekomst naar hoogte van het inkomen, 2014



Zorgen over verlies van werk

De meerderheid van de werkenden¹⁾ (56 procent) maakte zich in 2014 zelden of nooit zorgen over het verlies van werk, 44 procent maakte zich hier wel zorgen over (24 procent had vaak zorgen en 20 procent af en toe). Deze aandelen en de gemiddelde scores verschillen niet ten opzichte van 2013.

De groepen mensen die aangeven bang te zijn hun baan te verliezen, maken zich ook vaker zorgen over de financiële toekomst. Vrouwen, lager opgeleiden, 45-plussers, allochtonen en mensen met een lager inkomen maken zich meer zorgen om hun werk te verliezen dan mannen, hoger opgeleiden, 18- tot 45-jarigen, autochtonen en mensen met een hoger inkomen. Ook alleenstaande ouders zijn hier meer ongerust over dan anderen. Zelfstandigen zijn iets vaker bezorgd over het verlies van werk dan werknemers: 29 procent van de zelfstandigen heeft vaak zorgen tegenover 23 procent van de werknemers.

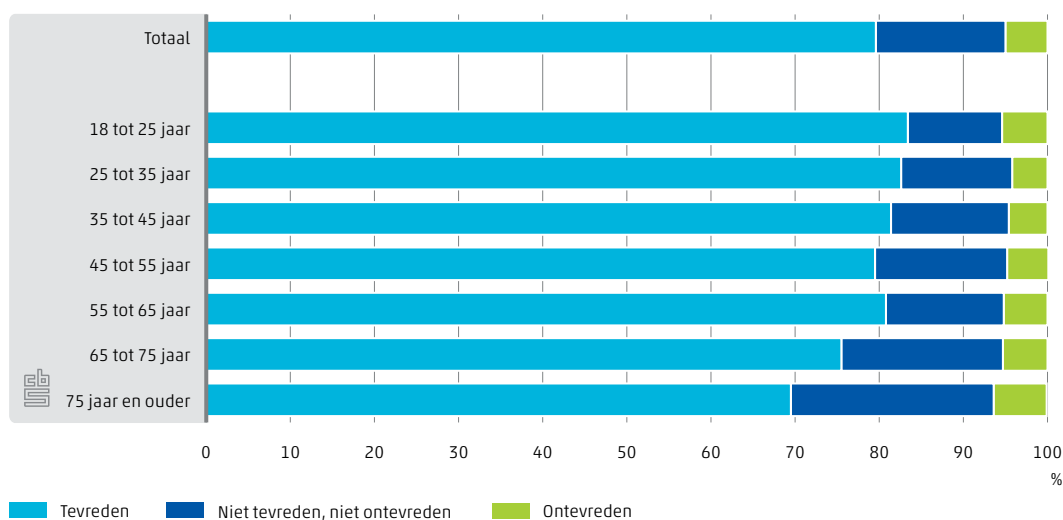
¹⁾ De vraag naar de mate waarin mensen zich zorgen maken over het verlies van werk is alleen gesteld aan degenen die minimaal 12 uur per week werken. Voor zelfstandigen is de vraag iets anders geformuleerd, namelijk naar zorgen om zonder opdrachten te komen zitten (zie Bijlage I voor de exacte vraagteksten).

3.5 Opleiding en arbeid

Opleidingskansen

Mensen kunnen in verschillende mate tevreden zijn over de opleidingskansen die zij tot nu toe in hun leven gehad hebben. Gemiddeld geven Nederlanders hun opleidingskansen een 7,5 op de 10. Acht op de tien mensen zijn tevreden met hun opleidingskansen, een op de twintig is hier ontevreden over. Deze cijfers komen overeen met de cijfers van 2013.

3.5.1 Tevredenheid met de opleidingskansen naar leeftijd, 2014



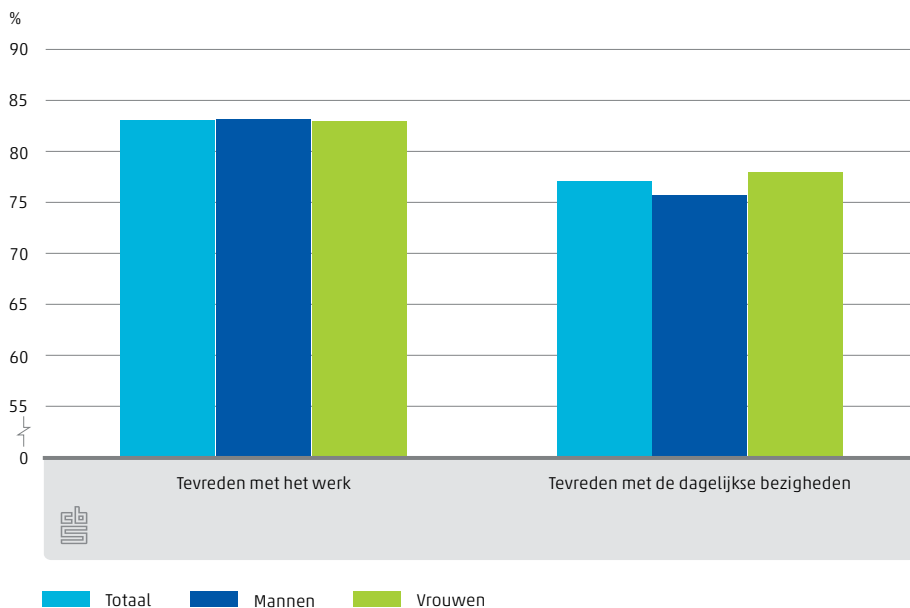
Bron: CBS (S&W 2014).

Mannen zijn iets vaker tevreden met hun opleidingskansen dan vrouwen. Mensen van 65 jaar of ouder zijn minder vaak tevreden met hun opleidingskansen dan jongere mensen. Het blijkt dat vooral oudere vrouwen vanaf 55 jaar minder vaak tevreden zijn over hun opleidingskansen dan oudere mannen. Oudere vrouwen zijn ook vaker laagopgeleid dan oudere mannen (CBS, 2014e). Dit heeft ermee te maken dat zij vroeger minder kansen kregen om een goede opleiding te volgen omdat zij al op jonge leeftijd gingen trouwen en voor de kinderen zorgden. Bij mensen jonger dan 55 jaar zijn er nauwelijks verschillen in tevredenheid tussen mannen en vrouwen. Zoals verwacht loopt het aandeel tevredenen met de eigen opleidingskansen op naarmate het behaalde onderwijsniveau hoger is. Daarnaast zijn werkenden vaker tevreden met hun opleidingskansen dan niet-werkenden, namelijk 85 tegen 71 procent.

Werk en andere dagelijkse bezigheden

Ruim acht op de tien mensen zijn tevreden met hun werk of dagelijkse bezigheden²⁾, bijna 5 procent is hier niet tevreden over. Dit is niet veranderd ten opzichte van een jaar eerder. Mannen en vrouwen zijn even vaak tevreden over hun werk. Niet-werkende vrouwen zijn vaker tevreden over hun dagelijkse bezigheden dan niet-werkende mannen. Dit hangt mogelijk samen met het feit dat vrouwen er vaker dan mannen bewust voor kiezen om minder te gaan werken – en dus ook vaker minder dan 12 uur per week werken – om voor het gezin te zorgen (Bierings, Hermans en Portegijs, 2014). Mensen tussen de 65 en 75 jaar zijn het vaakst tevreden over hun dagelijkse bezigheden, namelijk 89 procent. Zij zijn bijna allemaal met pensioen en hebben vaak nog niet veel last van lichamelijke ongemakken (CBS, 2014b). Hierdoor kunnen zij meedoen in de samenleving en genieten van hun vrije tijd. Jongeren tussen de 18 en 25 geven met 73 procent minder vaak aan tevreden te zijn over hun dagelijkse bezigheden.

3.5.2 Aandeel tevreden met het werk en de dagelijkse bezigheden naar geslacht, 2014



Bron: CBS (S&W 2014).

²⁾ Aan degenen die minimaal 12 uur per week werken is de vraag naar de tevredenheid met het werk gesteld, aan anderen de vraag naar de tevredenheid met de dagelijkse bezigheden. Zie Bijlage I voor de exacte vraagstellingen.

Over de reistijd van en naar het werk³⁾ is 84 procent tevreden. Gemiddeld geven werkenden de reistijd een 8,1 op de 10. Vrouwen zijn met 86 procent vaker tevreden over hun reistijd dan mannen (82 procent). Vrouwen hebben over het algemeen een minder lange reisduur van en naar het werk dan mannen (CBS, 2014d). In 2013 hadden vrouwen gemiddeld 7 minuten minder reistijd per dag dan mannen. Daarnaast zijn middelbaar- en laagopgeleiden vaker tevreden dan hoogopgeleiden. Zij hebben ook een minder lange reistijd naar hun werk dan hoogopgeleiden. In 2013 scheelde dit gemiddeld 14 minuten per dag.

Vrije tijd

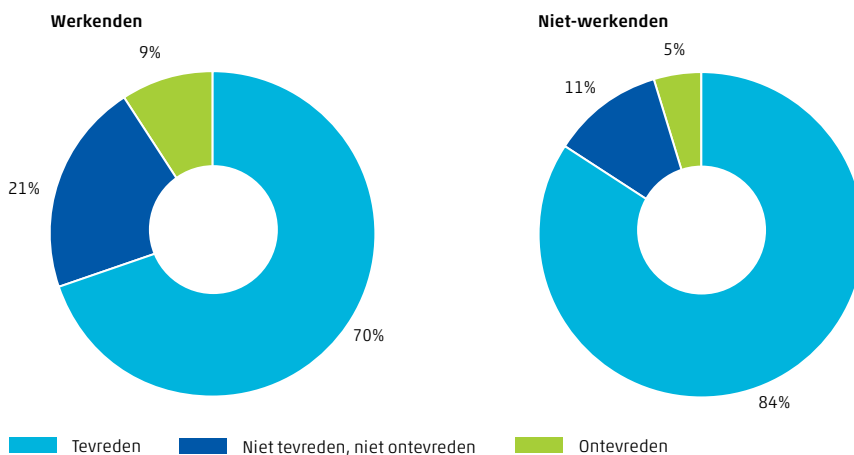
Naast werktijd en reistijd is er vrije tijd. De hoeveelheid en invulling van de vrije tijd zijn van belang voor het welzijn. De meeste mensen beslissen, waar mogelijk, zelf hoe ze hun vrije tijd invullen. De hoeveelheid vrije tijd is vaak niet zelf te kiezen. De balans tussen werk en privé is daarbij van belang; vaste werktijden verdwijnen steeds meer en de grens tussen werk en privé vervaagt.

Driekwart van de personen is tevreden met de hoeveelheid vrije tijd die ze hebben, ruim 7 procent is ontevreden. Dit gold ook in 2013. Jongeren zijn minder vaak tevreden met de hoeveelheid vrije tijd dan ouderen: driekwart van de mensen tussen de 18 en 25 is tevreden en ruim negen op de tien 65-plussers. Die laatste zijn doorgaans met pensioen en hebben dan ook meer vrije tijd dan jongeren. Laagopgeleiden zijn vaker tevreden met de hoeveelheid vrije tijd dan hoogopgeleiden. Het al dan niet hebben van werk speelt hierbij een rol: laagopgeleiden zijn minder vaak werkzaam dan hoogopgeleiden, en niet-werkenden zijn vaker tevreden met de hoeveelheid vrije tijd (CBS, 2015a). Autochtonen zijn vaker tevreden met hun vrije tijd dan niet-westerse allochtonen: waar 78 procent van de autochtonen tevreden is, is dit onder niet-westerse allochtonen 61 procent.

In de vorige paragraaf bleek dat werkenden vaker tevreden zijn met hun werk dan niet-werkenden met hun dagelijkse bezigheden. Over hun vrije tijd zijn niet-werkenden vaker tevreden dan werkenden. Van de werkenden is 70 procent tevreden met hun vrije tijd, terwijl dit onder niet-werkenden 84 procent is.

³⁾ Alleen gevraagd aan degenen die betaald werk hebben van minimaal 12 uur per week.

3.5.3 Tevredenheid met de hoeveelheid vrije tijd van werkenden en niet-werkenden, 2014



Bron: CBS (S&W 2014).

3.6 Gezondheid

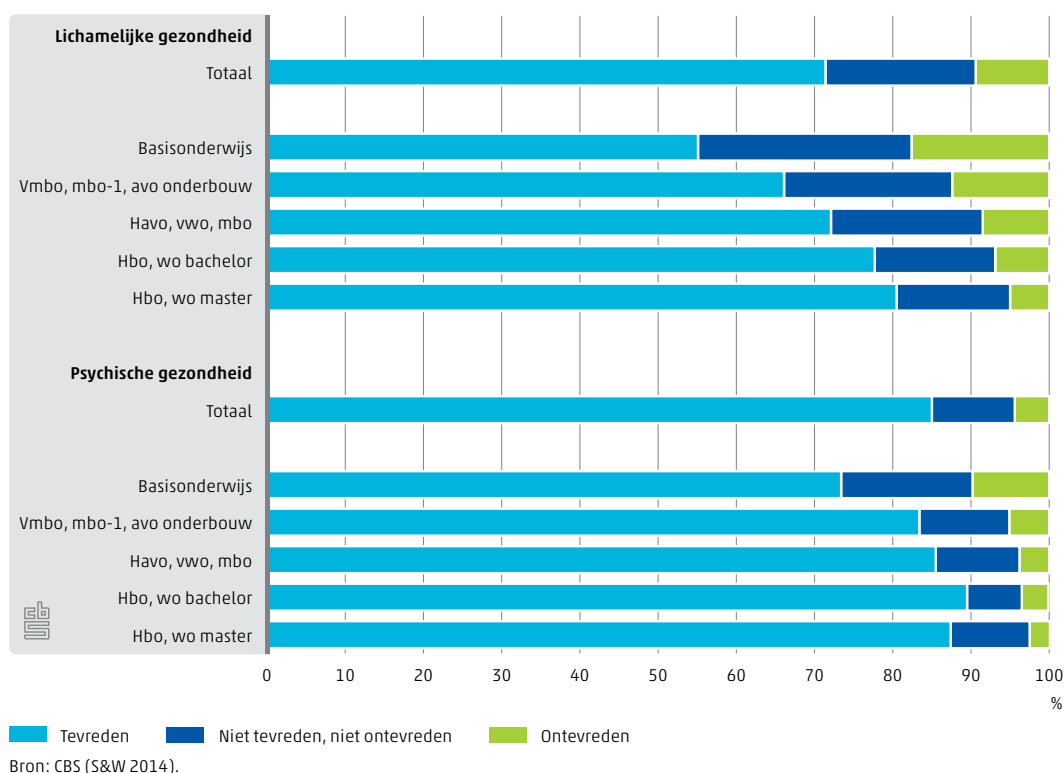
Lichamelijke en psychische gezondheid

Zeven op de tien mensen zijn tevreden over de lichamelijke gezondheid, minder dan een op de tien is ontevreden, de rest neutraal. Dit is vergelijkbaar met 2013. Over de psychische gezondheid is 85 procent tevreden en 4 procent ontevreden. Ook dit is vergelijkbaar met 2013. Mensen geven hun lichamelijke gezondheid een lager cijfer dan hun psychische gezondheid: respectievelijk een 7,1 en 7,8 op een schaal van 1 tot 10.

Uit onderzoek van CBS blijkt dat mannen fysiek en psychisch gezonder zijn dan vrouwen (CBS, 2014b). In overeenstemming hiermee geven mannen ook iets vaker aan tevreden te zijn over hun lichamelijke gezondheid dan vrouwen, namelijk 73 tegen 70 procent. Ze verschillen niet van elkaar in tevredenheid met de psychische gezondheid. Oudere mensen zijn minder tevreden over hun lichamelijke gezondheid dan jongeren. Er is geen verschil in tevredenheid met de psychische gezondheid tussen de leeftijdsgroepen.

Hoger opgeleiden zijn vaker tevreden over de lichamelijke gezondheid dan lager opgeleiden. Waar 55 procent van de mensen met basisonderwijs tevreden is, is dat onder universitair opgeleiden 80 procent. Deels komt dit doordat ouderen, die vaker ontevreden zijn, over het algemeen wat lager zijn opgeleid, maar de samenhang met onderwijsniveau blijft bestaan als gecorrigeerd wordt voor leeftijd. Bij psychische gezondheid is het verschil tussen onderwijsniveaus wat kleiner, maar wel aanwezig. Laagopgeleiden zijn minder vaak tevreden (73 procent) dan hoogopgeleiden (87 procent). Hoogopgeleiden blijken daadwerkelijk fysiek gezonder te zijn dan laagopgeleiden, maar bij de psychische gezondheid zijn de verschillen minimaal; laagopgeleiden hebben niet vaker depressieve klachten dan hoogopgeleiden (CBS, 2014c).

3.6.1 Tevredenheid met de lichamelijke en de psychische gezondheid naar onderwijsniveau, 2014



Ook inkomen hangt positief samen met lichamelijke gezondheid: hoe hoger het inkomen van het huishouden, hoe tevredener men is met de lichamelijke gezondheid. Van de mensen in het laagste inkomenskwartiel is 65 procent

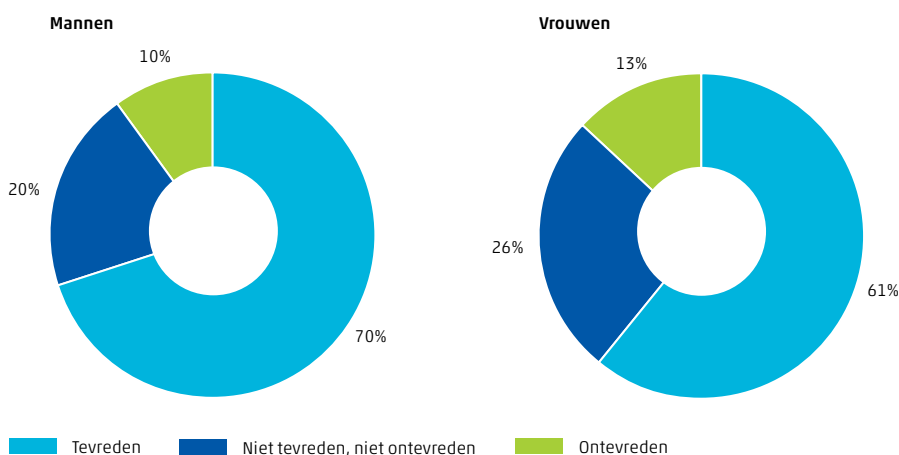
tevreden, terwijl dit onder de hoogste inkomens 76 procent is. De verschillen bij tevredenheid met de psychische gezondheid zijn iets groter: 77 procent is tevreden in de laagste inkomensgroep tegen 90 procent in de hoogste inkomensgroep. Uit eerder onderzoek blijkt dat mensen die in een huishouden wonen met een hoog inkomen niet alleen langer leven, maar ook langer leven in goede gezondheid dan mensen met een laag huishoudensinkomen (Knoops en Van den Brakel, 2012).

Zoals te verwachten valt, zijn mensen met langdurige aandoeningen minder vaak tevreden met hun fysieke (43 procent) en psychische gezondheid (75 procent) dan mensen zonder aandoeningen (resp. 85 en 90 procent). Als mensen sterke lichamelijke belemmeringen ervaren, zoals moeite hebben met traplopen, zijn ze ook minder vaak tevreden met hun fysieke (21 procent) en psychische gezondheid (61 procent).

Gewicht

Een op de acht mensen is ontevreden over zijn gewicht, 65 procent is hier tevreden over. De rest is niet tevreden, maar ook niet ontevreden. Deze cijfers zijn ten opzichte van 2013 niet veranderd. Van de mensen met ernstig overgewicht is een op de vijf toch tevreden over het gewicht; vier op de tien zijn ontevreden. Bijna een op de vijf mensen met ondergewicht is ontevreden over het gewicht, terwijl dit onder mensen met een normaal gewicht slechts 4 procent is.

3.6.2 Tevredenheid met het gewicht naar geslacht, 2014



Bron: CBS (S&W 2014).

Mannen zijn vaker tevreden met hun gewicht dan vrouwen. Mannen hebben ook minder vaak ernstig overgewicht dan vrouwen (CBS, 2015b). Jongeren tussen de 18 en 25 jaar en ouderen van 65 jaar of ouder zijn vaker tevreden met hun gewicht dan andere volwassenen. Onderwijsniveau hangt niet samen met tevredenheid over het gewicht. Dit is opvallend aangezien laagopgeleiden vaker overgewicht hebben dan hoogopgeleiden (CBS, 2015b).

3.7 Sociale relaties

Een grote groep mensen (83 procent) is tevreden met hun sociale leven, maar 4 procent is ontevreden, en de rest is neutraal hierover. Mensen geven hun sociale leven een gemiddeld rapportcijfer van 7,6. Dit komt overeen met 2013. Vrouwen zijn gemiddeld iets tevredener met hun sociale leven dan mannen, maar het verschil is klein (7,7 bij vrouwen tegenover 7,6 bij mannen). Mensen in de leeftijd van 25 tot 55 jaar en 75-plussers zijn met ruim 80 procent het minst vaak tevreden met hun sociale leven. 65- tot 75-jarigen zijn hier het vaakst tevreden mee (89 procent), en ook jongeren van 18 tot 25 jaar zijn veelal tevreden met hun sociale leven (86 procent). Alleenstaanden (75 procent), en vooral alleenstaande ouders (71 procent) zijn beduidend minder tevreden met hun sociale leven dan thuiswonende kinderen (86 procent) en stellen met (85 procent) of zonder kinderen (89 procent).

Er is geen verband tussen het hoogst behaalde onderwijsniveau en de tevredenheid met het sociale leven. Bij de verschillende herkomstgroeperingen zijn wel verschillen te zien: autochtonen zijn vaker tevreden over hun sociale leven (85 procent) dan westerse allochtonen (81 procent) en niet-westerse allochtonen (72 procent). Dit vertaalt zich ook – met respectievelijk 3, 6 en 9 procent – in het aandeel dat hierover ontevreden is.

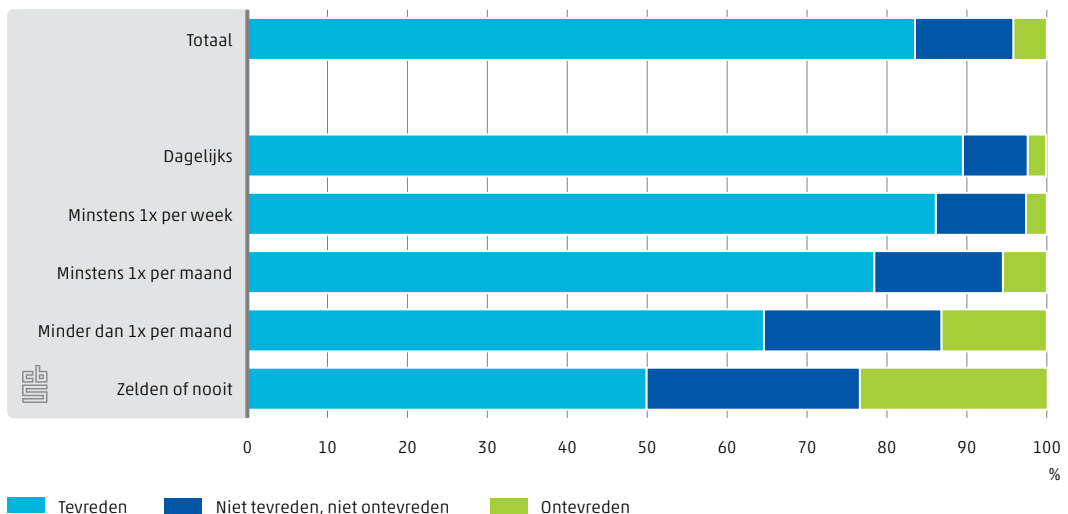
Mensen in een hogere inkomensklasse zijn ook vaker tevreden met hun sociale leven dan mensen met een kleiner inkomen. Vooral degenen in het laagste inkomenskwartiel zijn minder vaak tevreden met het sociale leven; de verschillen tussen de hogere drie inkomensgroepen zijn veel kleiner.



7 van de 10 alleenstaande ouders zijn tevreden met het sociale leven

Een actief sociaal leven is uiteraard van belang voor de mate waarin mensen tevreden zijn met hun sociale leven. Een onderdeel van een actief sociaal leven kan worden afgeleid van de frequentie waarin mensen contacten hebben met familie, vrienden en burens. Van de mensen met dagelijkse contacten met vrienden zijn 9 op de 10 tevreden met het sociale leven. Dit aandeel daalt als de frequentie vriendencontacten daalt, tot 5 op de 10 onder mensen die zelden of nooit contact met vrienden hebben. Contacten met familie en met burens hangen ook samen met de tevredenheid met het sociale leven, en ook hierbij geldt dat het aandeel tevredenen hoger is onder degenen met meer frequente contacten. De verschillen zijn echter kleiner dan bij de vriendencontacten.

3.7.1 Tevredenheid met het sociale leven naar frequentie vriendencontacten, 2014



Bron: CBS (S&W 2014).

Een overgrote meerderheid van de mensen (94 procent) is tevreden met de relatie met hun partner⁴⁾, een kleine groep van 2 procent is daar ontevreden over, en 4 procent toont zich niet tevreden, maar ook niet ontevreden. Uitgedrukt in een rapportcijfer geeft de volwassen bevolking een 8,5 aan de relatie met hun partner. Dat is niet veranderd ten opzichte van 2013. Mannen en vrouwen zijn even tevreden met hun relatie en ook zijn er weinig verschillen tussen leeftijdsgroepen. Verschillende onderwijsniveaus laten evenmin verschillen zien. Herkomst is wel van belang: allochtonen, zowel van westerse als van niet-westerse herkomst, zijn met 92 procent iets minder vaak tevreden met hun relatie dan autochtonen, waarvan 94 procent tevreden is.

3.8 Vertrouwen

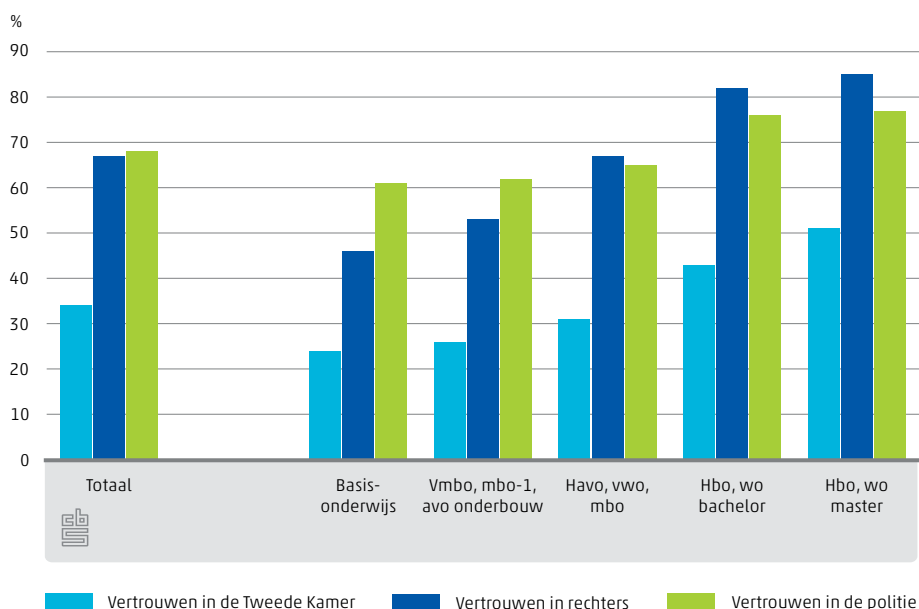
In de samenleving is er beduidend meer vertrouwen in de politie en in rechters dan in de politiek. Zo geeft ruim twee derde aan tamelijk tot veel vertrouwen te hebben in politie en in rechters. Dat is twee keer zoveel als het vertrouwen in de Tweede Kamer, waar slechts een derde van de mensen vertrouwen in heeft. Ten opzichte van 2013 is het vertrouwen in de Tweede Kamer licht gestegen van 30 naar 34 procent.

Niet iedereen heeft evenveel vertrouwen in instanties en de politiek. Vrouwen hebben met 70 procent vaker vertrouwen in de politie dan mannen (65 procent). Bij het vertrouwen in rechters en de Tweede Kamer is er geen verschil tussen beide seksen. Leeftijdsgroepen laten vooral verschillen zien in vertrouwen in rechters en in de Tweede Kamer. Hoe ouder, hoe lager het vertrouwen. Van de jongeren tussen 18 en 25 jaar heeft nog 78 procent vertrouwen in rechters, onder de 65-plussers is dit gedaald tot 50 procent. Bij het vertrouwen in de Tweede Kamer is er een daling van 41 naar 28 procent. Onder 75-plussers is er weer een lichte toename in het vertrouwen. De politie heeft onder alle leeftijdsgroepen een redelijke vertrouwensbasis: het vertrouwen schommelt tussen de 66 en 70 procent, waarbij de 65- tot 75-jarigen met 63 procent wat achterblijven.

⁴⁾ Deze vraag is alleen gesteld aan mensen die een partner hebben. Het kan hierbij zowel gaan om samenwonende als om niet-samenwonende partners.

Onderwijsniveau is sterk onderscheidend, vooral bij het vertrouwen in de rechterlijke macht en de politiek. Zo loopt het vertrouwen in rechters op van 46 procent onder degenen met alleen basisonderwijs tot 85 procent onder de hoogst opgeleiden. Bij de Tweede Kamer loopt de toename van 24 naar 51 procent. De verschillen in het vertrouwen in de politie tussen de opleidingsgroepen zijn kleiner, maar ook hier hebben hoogopgeleiden meer vertrouwen dan lager opgeleiden. Niet-westerse allochtonen hebben wat minder vertrouwen in de politie dan zowel westerse allochtonen als autochtonen. Wel hebben zij meer vertrouwen in rechters en vooral in de Tweede Kamer dan de beide andere herkomstgroepen.

3.8.1 Vertrouwen in de politie, rechters en de Tweede Kamer naar onderwijsniveau, 2014



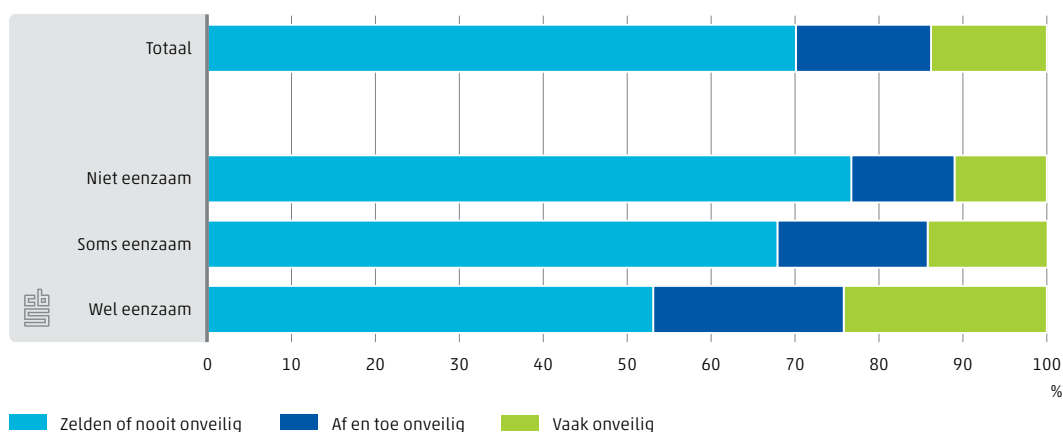
Bron: CBS (S&W 2014).

3.9 Onveiligheidsgevoelens

Volwassenen in Nederland geven gemiddeld een 3,5 voor de mate waarin zij zich onveilig voelen.⁵⁾ Een hogere score gaat in dit geval gepaard met meer frequente onveiligheidsgevoelens. Zeven op de tien geven aan, met een score lager dan 5, zelden of nooit last van gevoelens van onveiligheid te hebben, 16 procent voelt zich soms onveilig en 14 procent voelt zich met een score van 7 of hoger vaak onveilig. Dit beeld is niet veranderd ten opzichte van 2013.

Vrouwen voelen zich vaker onveilig dan mannen: 17 procent van de vrouwen en 11 procent van de mannen voelt zich vaak onveilig. Jongeren tussen 18 en 35 jaar voelen zich minder vaak onveilig dan mensen in de overige leeftijdsgroepen. Ook het onderwijsniveau hangt samen met (on)veiligheidsgevoelens. Vier van de vijf mensen met een hoge opleiding voelen zich zelden of nooit onveilig, terwijl dat bij de laagst opgeleiden bijna drie op de vijf zijn.

3.9.1 Onveiligheidsgevoelens naar mate van eenzaamheid, 2014



Bron: CBS (S&W 2014).

Autochtonen voelen zich vaker veilig dan westerse en niet-westerse allochtonen. Opvallend is dat bewoners van de meest verstedelijkte buurten en van de minst verstedelijkte buurten zich het minst vaakst onveilig voelen.

⁵⁾ De resultaten met betrekking tot de dimensie veiligheid komen niet helemaal overeen met de resultaten uit de Veiligheidsmonitor van CBS. De vraagstelling en de context van de vragen zijn echter zo verschillend in beide onderzoeken, dat de resultaten ook niet direct met elkaar vergeleken kunnen worden.

Ook sociaal vertrouwen speelt een rol: mensen die vinden dat anderen over het algemeen te vertrouwen zijn, hebben beduidend minder vaak last van onveiligheidsgevoelens dan mensen die wat minder goed van vertrouwen zijn: 78 procent van degenen die anderen wel vertrouwen voelt zich zelden of nooit onveilig tegenover 59 procent van degenen die minder vertrouwen in anderen hebben. Ook eenzaamheid speelt een rol: mensen die eenzaam zijn, voelen zich vaker onveilig dan mensen die niet eenzaam zijn. Bijna een kwart van de mensen die eenzaam zijn voelt zich vaak onveilig, tegenover 11 procent van degenen die niet eenzaam zijn.

3.10 Milieu en leefomgeving

Woonomgeving

Van de volwassenen is 85 procent tevreden met zijn of haar woonomgeving. Mannen en vrouwen verschillen hierin niet van elkaar. Jongeren tussen de 18 en 35 jaar zijn het minst tevreden en de oudste leeftijdsgroepen het meest. Het behaalde onderwijsniveau speelt ook een rol: over het algemeen geldt dat een hogere opleiding gepaard gaat met een hogere mate van tevredenheid met de woonbuurt. De hoogte van het inkomen hangt echter sterker samen met de tevredenheid met de buurt dan het onderwijsniveau. Van de mensen met een inkomen in het laagste kwartiel is 78 procent tevreden ten opzichte van 90 procent van de mensen met een inkomen in het hoogste kwartiel.

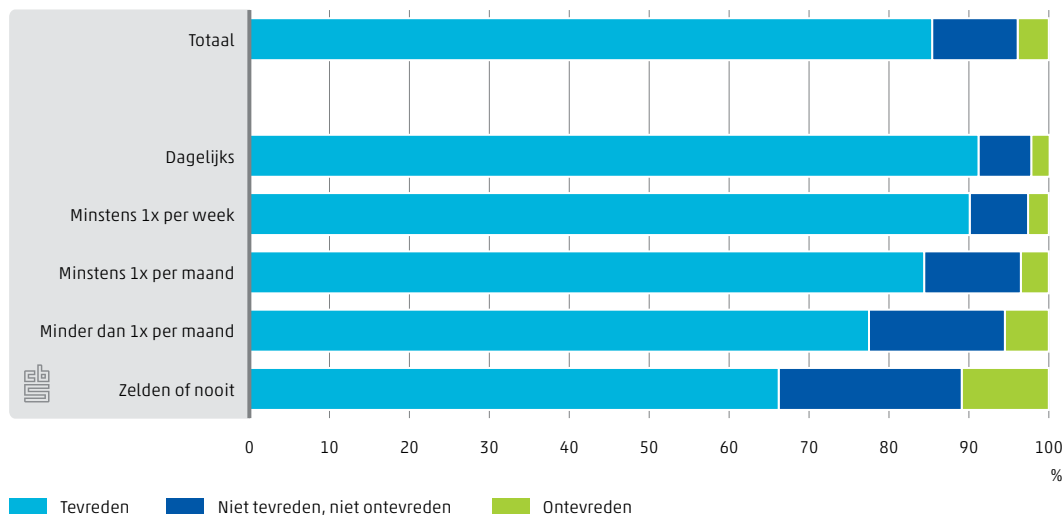


85% is tevreden
met de woonomgeving

Contact met buren is ook van belang en vertoont een nog sterkere relatie. Van degenen die wekelijks contact met buren hebben zijn 9 van de 10 tevreden. Van de mensen die zelden of nooit contact met buren hebben, is twee derde tevreden over zijn woonomgeving. Huurders zijn minder vaak tevreden dan eigenaren

van woningen en in minder verstedelijkte buurten zijn bewoners meer tevreden met de woonbuurt dan in zeer verstedelijkte gebieden. De samenhang met stedelijkheid is iets minder sterk dan die met burencontacten en eigenwoningbezit.

3.10.1 Tevredenheid met de woonomgeving naar frequentie burencontacten, 2014

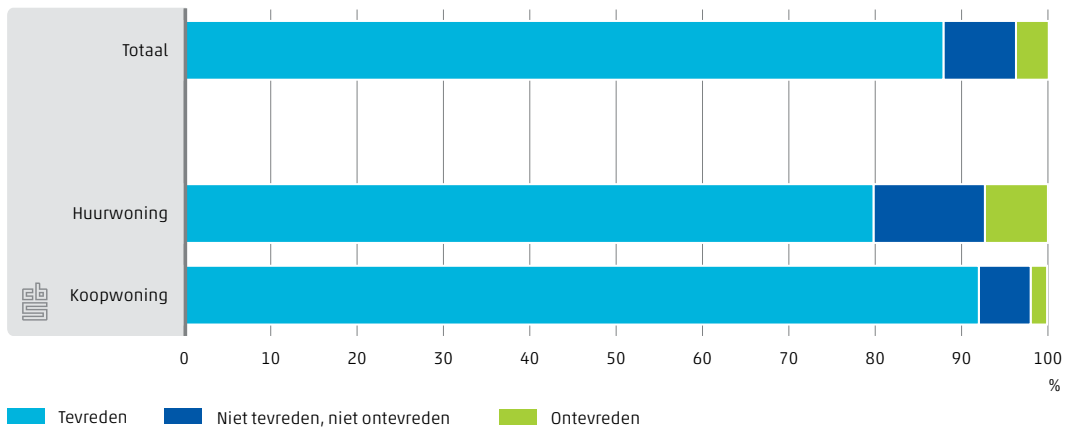


Bron: CBS (S&W 2014).

Woning

Bij de mate waarin mensen tevreden zijn met hun woning zijn ongeveer dezelfde patronen te zien als bij de tevredenheid met de woonbuurt. Gemiddeld is 88 procent tevreden met de woning en 4 procent is hier ontevreden mee. Vooral jongeren van 25 tot 35 jaar zijn hier relatief vaak ontevreden mee (9 procent); onder 55-plussers is slechts 2 procent ontevreden met hun woning. Niet-westerse allochtonen, mensen in het laagste inkomenskwartiel en alleenstaande ouders zijn relatief vaak ontevreden. Ook bij de tevredenheid met de woning zijn inwoners van de meer verstedelijkte buurten minder tevreden. De mate waarin mensen contacten met burens hebben hangt minder sterk samen met de tevredenheid met de woning in vergelijking met de tevredenheid met de woonomgeving. Het omgekeerde geldt voor het eigenwoningbezit en het inkomen. Deze vertonen juist een hogere samenhang met de tevredenheid met de woning dan met de tevredenheid met de woonbuurt.

3.10.2 Tevredenheid met de woning naar eigenwoningbezit, 2014



Bron: CBS (S&W 2014).

3.11 Samenhang tussen de welzijnsdimensies

De individuele welzijnsindicatoren hangen samen met de tevredenheid met het leven in het algemeen. Deze algemene tevredenheid hangt het sterkst samen met de tevredenheid met het werk of de dagelijkse bezigheden ($r = 0,61$; $p < 0,01$), maar ook de tevredenheid met het sociale leven ($r = 0,54$; $p < 0,01$), de tevredenheid met de financiële situatie ($r = 0,52$; $p < 0,01$) en de tevredenheid met de psychische gezondheid ($r = 0,51$; $p < 0,01$) hebben een sterke relatie met de algemene tevredenheid.

3.11.1 Correlaties¹⁾ tussen de welzijnsindicatoren, 2014

	Tevreden met leven	Zorgen met financiële toekomst ²⁾	Zorgen baan- verlies ²⁾	Tevreden oplei- dings- kansen	Tevreden werk/ bezig- heden	Tevreden reistijd	Tevreden hoeveel- heid vrije tijd	Tevreden lichamel- ijke gezond- heid	
Tevreden met leven	1								
Tevreden met financiën	0,52	1							
Zorgen									
financiële toekomst ²⁾	-0,27	-0,47	1						
baanverlies ²⁾	-0,21	-0,26	0,55	1					
Tevreden									
opleidingskansen	0,35	0,38	-0,21	-0,21	1				
werk/bezigheden	0,61	0,44	-0,22	-0,22	0,37	1			
reistijd	0,19	0,24	-0,05	-0,11	0,13	0,24	1		
hoeveelheid vrije tijd	0,33	0,23	-0,15	-0,08	0,13	0,29	0,19	1	
lichamelijke gezondheid	0,37	0,25	-0,14	-0,11	0,27	0,30	0,11	0,20	1
psychische gezondheid	0,51	0,31	-0,18	-0,16	0,29	0,41	0,15	0,32	0,49
gewicht	0,15	0,16	-0,13	-0,10	0,10	0,13	0,04	0,14	0,29
sociaal leven	0,54	0,34	-0,17	-0,14	0,28	0,42	0,17	0,43	0,33
relatie partner	0,37	0,16	-0,08	-0,06	0,12	0,24	0,12	0,25	0,16
Vertrouwen									
politie ³⁾	-0,11	-0,16	0,09	0,07	-0,12	-0,09	-0,04	-0,05	-0,08
rechters ³⁾	-0,08	-0,13	0,09	0,11	-0,19	-0,05	-0,01	0,04	-0,11
Tweede Kamer ³⁾	-0,10	-0,18	0,14	0,11	-0,17	-0,08	-0,03	-0,03	-0,11
Onveiligheidsgevoelens ²⁾	-0,13	-0,17	0,34	0,39	-0,13	-0,11	-0,06	-0,07	-0,13
Tevreden									
woning	0,37	0,34	-0,17	-0,09	0,19	0,29	0,17	0,32	0,20
woonomgeving	0,31	0,27	-0,13	-0,08	0,21	0,26	0,18	0,24	0,20

Bron: CBS (S&W 2014).

¹⁾ Alle correlaties zijn significant ($p < 0,05$) behalve de volgende correlaties: vertrouwen in rechters en tevredenheid reistijd, vertrouwen in rechters en tevredenheid gewicht, vertrouwen in rechters en tevredenheid relatie partner, vertrouwen in rechters en tevredenheid woning en vertrouwen Tweede Kamer en tevredenheid relatie partner.

²⁾ Bij deze indicatoren gaat een hogere waarde gepaard met meer frequente zorgen of onveiligheidsgevoelens.

³⁾ Bij deze indicatoren gaat een hogere waarde gepaard met minder vertrouwen.

Tussen de specifieke welzijnsindicatoren bestaan ook verbanden. De samenhang is het sterkst tussen de tevredenheid met de woning en de tevredenheid met de woonomgeving ($r = 0,64$; $p < 0,01$). Ook de mate waarin mensen zich zorgen maken over hun financiële toekomst en de mate waarin zij zich zorgen maken over het verlies van werk hangen sterk samen ($r = 0,55$; $p < 0,01$), evenals de tevredenheid met het sociale leven en de tevredenheid met de relatie met de partner ($r = 0,50$; $p < 0,01$). Alle andere correlatiecoëfficiënten zijn lager dan 0,5. Dat wijst erop dat de specifieke welzijnsindicatoren weliswaar met elkaar samenhangen, maar dat ze wel verschillende aspecten van het welzijn meten, en dat tevredenheid met

Tevreden		Vertrouwen					Tevreden			
psychische gezond- heid	gewicht	sociaal leven	relatie partner	politie ³⁾	rechters ²⁾	Tweede Kamer ³⁾	Onveiligheids- gevoelens²⁾	woning	woonom- geving	
1										
0,19	1									
0,48	0,16	1								
0,33	0,12	0,50	1							
-0,10	-0,03	-0,09	-0,05	1						
-0,08	-0,02	-0,04	-0,01	0,47	1					
-0,08	-0,07	-0,05	0,01	0,40	0,45	1				
-0,18	-0,09	-0,12	-0,07	0,10	0,13	0,12	1			
0,29	0,13	0,44	0,32	-0,09	-0,02	-0,06	-0,08	1		
0,28	0,10	0,38	0,25	-0,11	-0,07	-0,10	-0,13	0,64	1	

een bepaald deelaspect van het leven niet altijd samengaat met tevredenheid met andere deelaspecten.

De drie indicatoren met betrekking tot vertrouwen (in politie, rechters en politiek) zijn onderling aan elkaar gerelateerd, met correlatiecoëfficiënten die liggen tussen de 0,40 en 0,47. De hoogste correlatie is te zien tussen het vertrouwen in rechters en in de Tweede Kamer ($r = 0,47$; $p < 0,01$). Dit duidt er op dat het vertrouwen in de ene institutie niet automatisch inhoudt dat er ook vertrouwen is in de andere.

3.12 Conclusie

Van alle tevredenheidsindicatoren blijken mensen het vaakst tevreden te zijn met de relatie met hun partner: 94 procent geeft aan hier tevreden mee te zijn. Ook met de woning, de woonomgeving en de psychische gezondheid is men vaak tevreden (85 procent). Mensen zijn het minst vaak tevreden met hun gewicht (65 procent). Uit eerder onderzoek van CBS blijkt echter dat factoren die aan leefstijl zijn gerelateerd minder bijdragen aan het algemeen welzijn dan gezondheidsfactoren (Van Beuningen en Moonen, 2013). Vanuit dat opzicht is het dus belangrijker om de groep die ontevreden is met de fysieke of psychische gezondheid te verkleinen; vooral een slechte psychische gezondheid drukt zwaar op het algemeen welzijn (Van Beuningen en Moonen, 2013).

Bepaalde aspecten van het leven kan men zelf in zekere mate beïnvloeden, terwijl dat voor andere aspecten niet geldt. Het is aannemelijk dat dit invloed heeft op de mate waarin mensen tevreden zijn met bepaalde aspecten van hun leven. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de relatie met de partner. Bijna alle mensen met een vaste relatie geven aan tevreden met hun relatie te zijn. Dit hoge aandeel tevredenen hangt waarschijnlijk samen met het feit dat een slechte relatie beëindigd kan worden, zodat een lage tevredenheid met de relatie niet vaak voorkomt. Op andere aspecten heeft men ook invloed, zoals op de woning waar men in woont, of de woonomgeving. Men kan deze zaken natuurlijk niet volledig controleren, aangezien ook factoren zoals financiën, de woningmarkt en de nabijheid van werk of familie, hier een rol bij kunnen spelen, maar een zekere mate van invloed is er wel. Op andere aspecten, zoals de financiën, de gezondheid of de opleidingskansen, heeft men doorgaans dan weer minder invloed, wat ook in een lagere tevredenheid kan resulteren.

In dit hoofdstuk zijn relaties onderzocht tussen welzijn en verschillende achtergrondkenmerken. In veel gevallen is er sprake van een verband, maar de richting van deze verbanden kan met de beschikbare data niet worden onderzocht. Zo zal in veel gevallen een hoger inkomen de reden zijn voor een hogere mate van tevredenheid met de financiële situatie, maar dat is niet altijd het geval. Het is bekend dat een inkomen boven een bepaalde grens niet meer resulteert in een hoger welzijn. Daarnaast speelt niet alleen de hoogte van het eigen inkomen, maar ook de hoogte van het inkomen in vergelijking met dat van anderen, een rol (Ball en Chernova, 2008).

3.13 Kerncijfers

3.13.1 Kerncijfers dimensie materiële levensstandaard, 2014

	Tevredenheid met de financiële situatie			
	aandeel			
	gemiddelde	tevreden	niet tevreden, niet ontevreden	ontevreden
		%		
Totaal	7,0	71	20	9
Geslacht				
Mannen	7,0	71	20	9
Vrouwen	7,1	71	20	9
Leeftijd				
18 tot 25 jaar	7,1	70	21	9
25 tot 35 jaar	6,8	66	24	10
35 tot 45 jaar	6,9	68	20	12
45 tot 55 jaar	6,9	69	19	12
55 tot 65 jaar	7,1	72	20	7
65 tot 75 jaar	7,4	78	18	4
75 jaar en ouder	7,4	79	17	4
Hoogst behaald onderwijsniveau				
Basisonderwijs	6,4	58	25	18
Vmbo, mbo-1, avo onderbouw	6,9	69	22	10
Havo, vwo, mbo	7,0	70	21	9
Hbo, wo bachelor	7,3	78	16	6
Hbo, wo master	7,6	80	15	5
Positie in het huishouden				
Alleenstaande	6,7	63	25	12
Lid paar zonder kinderen	7,4	79	17	5
Lid paar met kinderen	7,1	73	19	8
Alleenstaande ouder	5,7	44	30	26
Thuiswonend kind	7,2	73	18	9
Herkomstgroepering				
Autochtonen	7,2	74	19	7
Westerse allochtonen	7,0	67	24	9
Niet-westerse allochtonen	6,1	51	28	21
Gestandaardiseerd inkomen				
Eerste 25%-groep (laagste inkomens)	6,0	49	30	22
Tweede 25%-groep	6,7	63	27	11
Derde 25%-groep	7,2	76	19	6
Vierde 25%-groep (hoogste inkomens)	7,7	86	11	3

3.13.1 Kerncijfers dimensie materiële levensstandaard, 2014 (slot)

Tevredenheid met de financiële situatie

	aandeel			
	gemiddelde	tevreden	niet tevreden, niet ontevreden	
			ontevreden	
	%			
Sociaaleconomische positie				
Werknemers	7,2	74	19	7
Zelfstandigen	7,0	69	21	10
Uitkeringsafhankelijken	5,3	36	31	33
Gepensioneerden	7,4	78	18	5
Studenten	7,0	66	24	10
Mensen zonder eigen inkomen	7,1	73	19	7

Bron: CBS (S&W 2014).

3.13.2 Kerncijfers dimensie economische risico's, 2014

Zorgen over de financiële toekomst

Zorgen over het verlies van werk²⁾

	aandeel				aandeel			
	gemid- delde ¹⁾	zelden of nooit			gemid- delde ¹⁾	zelden of nooit		
		af en toe zorgen	vaak zorgen			af en toe zorgen	vaak zorgen	
	%				%			
Totaal	4,9	45	26	30	4,3	56	20	24
Geslacht								
Mannen	4,8	47	25	28	4,1	59	20	21
Vrouwen	5,0	42	27	32	4,6	52	21	27
Leeftijd								
18 tot 25 jaar	4,8	46	25	29	3,8	64	14	21
25 tot 35 jaar	5,0	44	28	28	4,1	60	20	21
35 tot 45 jaar	5,2	41	28	31	4,3	57	21	22
45 tot 55 jaar	5,2	38	28	34	4,6	50	24	27
55 tot 65 jaar	5,1	43	24	33	4,4	55	19	27
65 tot 75 jaar	4,5	50	23	27	4,0	53	26	21
75 jaar en ouder	3,8	59	20	20				
Hoogst behaald onderwijsniveau								
Basisonderwijs	5,2	39	24	37	4,9	42	27	31
Vmbo, mbo-1, avo onderbouw	5,0	40	27	33	4,6	49	24	27
Havo, vwo, mbo	5,0	42	28	31	4,5	53	20	26
Hbo, wo bachelor	4,4	54	22	24	3,9	64	19	17
Hbo, wo master	4,5	54	24	22	4,1	62	19	19

3.13.2 Kerncijfers dimensie economische risico's, 2014 (slot)

	Zorgen over de financiële toekomst				Zorgen over het verlies van werk ²⁾			
	aandeel				aandeel			
	gemid- delde ¹⁾	zelden of nooit zorgen	af en toe zorgen	vaak zorgen	gemid- delde ¹⁾	zelden of nooit zorgen	af en toe zorgen	vaak zorgen
	%				%			
Positie in het huishouden								
Alleenstaande	4,8	45	26	29	4,4	54	21	25
Lid paar zonder kinderen	4,6	49	23	28	4,3	56	20	24
Lid paar met kinderen	5,1	42	28	30	4,3	57	21	22
Alleenstaande ouder	6,1	30	23	47	4,8	46	25	28
Thuiswonend kind	4,8	45	27	28	4,0	59	19	23
Herkomstgroepering								
Autochtonen	4,7	47	26	27	4,2	58	20	22
Westerse allochtonen	5,2	40	24	37	4,7	50	21	30
Niet-westerse allochtonen	5,9	29	28	44	4,8	48	21	31
Gestandaardiseerd inkomen								
Eerste 25%-groep (laagste inkomens)	5,5	34	28	38	4,5	53	21	26
Tweede 25%-groep	5,2	39	28	34	4,6	52	21	28
Derde 25%-groep	4,8	45	27	28	4,4	54	21	25
Vierde 25%-groep (hoogste inkomens)	4,3	55	22	23	4,1	60	20	20
Sociaaleconomische positie								
Werknemers	4,9	45	27	29	4,3	56	21	23
Zelfstandigen	5,2	38	29	34	4,7	50	21	29
Uitkeringsafhankelijken	6,3	25	23	52				
Gepensioneerden	4,2	55	22	23				
Studenten	4,8	47	26	28				
Mensen zonder eigen inkomen	5,0	39	31	30				

Bron: CBS (S&W 2014).

¹⁾ Een hoger gemiddelde betekent meer frequente zorgen.

²⁾ Alleen voor mensen die voor minimaal 12 uur per week betaald werk hebben.

3.13.3 Kerncijfers dimensie opleiding en arbeid, 2014

	Tevredenheid met de opleidingskansen				Tevredenheid met het werk ¹⁾			
	aandeel				aandeel			
	gemid- delde	tevreden	niet tevreden, niet onte- vreden	ontevreden	gemid- delde	tevreden	niet tevreden, niet onte- vreden	ontevreden
	%				%			
Totaal	7,5	80	15	5	7,6	83	13	4
Geslacht								
Mannen	7,6	82	14	4	7,6	83	13	4
Vrouwen	7,4	78	16	6	7,6	83	13	4
Leeftijd								
18 tot 25 jaar	7,8	83	11	5	7,5	79	16	5
25 tot 35 jaar	7,7	83	13	4	7,5	82	14	4
35 tot 45 jaar	7,6	81	14	5	7,6	82	14	4
45 tot 55 jaar	7,4	79	16	5	7,6	85	12	3
55 tot 65 jaar	7,4	81	14	5	7,6	85	12	3
65 tot 75 jaar	7,3	76	19	5
75 jaar en ouder	7,1	70	24	6
Hoogst behaald onderwijsniveau								
Basisonderwijs	6,0	51	30	19	7,5	78	16	6
Vmbo, mbo-1, avo onderbouw	6,9	66	27	7	7,6	81	16	4
Havo, vwo, mbo	7,4	81	15	4	7,6	82	14	4
Hbo, wo bachelor	8,1	93	5	1	7,6	86	11	3
Hbo, wo master	8,6	96	3	1	7,6	84	13	3
Herkomstgroepering								
Autochtonen	7,5	81	15	4	7,6	84	13	3
Westerse allochtonen	7,5	78	15	6	7,5	82	13	4
Niet-westerse allochtonen	7,1	69	20	11	7,5	79	13	8
Betaald werk								
Ja	7,7	85	13	3				
Nee	7,1	71	20	9				

Bron: CBS (S&W 2014).

¹⁾ Alleen voor mensen die betaald werk hebben van minimaal 12 uur per week.

²⁾ Alleen voor mensen die niet, of minder dan 12 uur per week werken.

Tevredenheid met de reistijd van/naar het werk¹⁾
Tevredenheid met de dagelijkse bezigheden²⁾
Tevredenheid met de hoeveelheid vrije tijd

aandeel				aandeel				aandeel			
gemiddelde	niet tevreden, niet ontevreden		on tevreden	gemiddelde	niet tevreden, niet ontevreden		on tevreden	gemiddelde	niet tevreden, niet ontevreden		on tevreden
	tevreden	on tevreden			tevreden	on tevreden			tevreden	on tevreden	
	%				%				%		
8,1	84	11	5	7,3	77	17	6	7,4	75	17	7
8,0	82	12	5	7,3	76	18	7	7,3	74	18	8
8,2	86	10	4	7,3	78	16	6	7,4	76	17	7
8,1	83	11	6	7,1	73	19	8	7,3	74	18	8
7,9	81	13	7	6,7	60	31	9	6,9	65	23	11
8,1	84	11	5	6,6	59	28	13	6,9	66	24	10
8,1	84	12	4	6,6	62	25	12	7,0	70	22	9
8,0	86	10	5	7,4	80	15	5	7,5	79	15	6
.	.	.	.	7,7	89	9	3	8,4	94	5	1
.	.	.	.	7,4	80	16	4	8,3	91	7	3
7,9	84	8	8	7,1	73	17	11	7,6	80	13	8
8,0	84	11	5	7,4	80	15	5	7,6	80	14	6
8,2	87	9	4	7,3	76	19	5	7,4	75	17	7
8,0	83	13	5	7,3	77	18	5	7,2	73	18	9
7,7	76	16	8	7,4	82	11	7	7,0	68	22	9
8,1	84	11	5	7,4	80	15	5	7,4	78	15	7
8,0	81	13	6	7,4	78	17	5	7,3	71	23	6
7,7	82	11	7	6,6	58	28	14	6,8	61	26	13
								7,0	70	21	9
								7,9	84	11	5

3.13.4 Kerncijfers dimensie gezondheid, 2014

Tevredenheid met de lichamelijke gezondheid

	aandeel			
	gemiddelde	tevreden	niet tevreden, niet ontevreden	ontevreden
		%		
Totaal	7,1	71	19	9
Geslacht				
Mannen	7,1	73	18	8
Vrouwen	7,0	70	20	10
Leeftijd				
18 tot 25 jaar	7,6	80	14	6
25 tot 35 jaar	7,4	79	13	8
35 tot 45 jaar	7,3	76	17	7
45 tot 55 jaar	6,9	70	19	11
55 tot 65 jaar	6,8	66	22	12
65 tot 75 jaar	6,8	65	24	10
75 jaar en ouder	6,6	60	28	12
Hoogst behaald onderwijsniveau				
Basisonderwijs	6,3	55	27	18
Vmbo, mbo-1, avo onderbouw	6,9	66	22	12
Havo, vwo, mbo	7,1	72	19	9
Hbo, wo bachelor	7,3	78	15	7
Hbo, wo master	7,4	80	15	5
Gestandaardiseerd inkomen				
Eerste 25%-groep (laagste inkomens)	6,8	65	21	15
Tweede 25%-groep	7,0	69	21	10
Derde 25%-groep	7,1	73	19	8
Vierde 25%-groep (hoogste inkomens)	7,2	76	18	7
Ervaren gezondheid				
Zeer goed	8,7	98	1	0
Goed	7,5	86	12	2
Gaat wel	5,7	31	51	18
Slecht of zeer slecht	3,1	5	17	77
Langdurige aandoeningen				
Ja	5,8	43	33	24
Nee	7,6	85	13	3
Mate van belemmeringen				
Niet belemmerd	7,8	88	10	2
Licht belemmerd	6,2	47	38	15
Sterk belemmerd	4,4	21	27	51

Tevredenheid met de psychische gezondheid

Tevredenheid met het gewicht

aandeel				aandeel			
gemiddelde	tevreden	niet tevreden, niet ontevreden	ontevreden	gemiddelde	tevreden	niet tevreden, niet ontevreden	ontevreden
	%				%		
7,8	85	11	4	6,9	65	23	12
7,8	86	10	4	7,1	70	20	10
7,8	84	11	4	6,7	61	26	13
8,0	85	11	5	7,1	68	23	9
7,9	85	11	4	6,8	64	22	14
7,8	85	10	4	6,8	64	22	15
7,7	84	10	6	6,8	62	24	14
7,8	86	10	5	6,9	63	26	11
7,9	87	11	3	7,1	67	25	9
7,6	83	13	4	7,5	74	21	5
7,3	73	17	10	6,8	64	22	14
7,7	83	11	5	7,0	65	26	9
7,8	86	11	4	6,9	64	24	12
7,9	90	7	3	7,0	66	22	12
7,9	87	10	3	7,0	69	18	13
7,5	77	14	8	6,8	63	23	15
7,7	83	12	5	7,0	65	23	11
7,9	87	10	3	6,9	65	24	11
8,0	90	8	3	7,0	66	23	11
8,7	97	2	1	7,8	81	14	5
8,0	91	7	2	7,0	67	23	10
7,1	69	23	8	6,4	54	29	17
5,9	50	23	28	5,8	45	28	26
7,3	75	16	9	6,7	59	27	15
8,0	90	8	2	7,1	68	22	10
8,1	91	7	2	7,1	70	21	10
7,4	77	16	7	6,6	57	28	14
6,5	61	20	19	6,4	56	24	19

3.13.4 Kerncijfers dimensie gezondheid, 2014 (slot)

Tevredenheid met de lichamelijke gezondheid

	aandeel			
	gemiddelde	tevreden	niet tevreden, niet ontevreden	ontevreden
	%			
BMI				
Ondergewicht	6,7	66	16	18
Normaal gewicht	7,4	78	15	7
Matig overgewicht	7,0	69	22	9
Ernstig overgewicht	6,1	50	32	18
Sporten				
Dagelijks	7,5	78	15	8
Minstens 1x per week	7,3	79	15	6
Minstens 1x per maand	7,2	72	21	7
Minder dan 1x per maand	7,0	67	25	8
Zelden of nooit	6,5	59	25	15

Bron: CBS (S&W 2014).

Tevredenheid met de psychische gezondheid**Tevredenheid met het gewicht**

aandeel				aandeel			
gemiddelde	tevreden	niet tevreden, niet ontevreden	ontevreden	gemiddelde	tevreden	niet tevreden, niet ontevreden	ontevreden
	%				%		
7,3	71	19	9	6,8	64	17	19
7,9	86	10	4	7,8	83	13	4
7,8	87	9	4	6,4	53	34	13
7,5	79	15	7	4,7	21	38	41
8,0	88	7	4	7,6	77	16	7
7,9	88	9	3	7,0	66	23	11
7,7	84	11	5	6,7	60	25	14
7,7	85	11	4	6,8	61	25	14
7,6	80	14	6	6,7	61	25	14

3.13.5 Kerncijfers dimensie sociale relaties, 2014

	Tevredenheid met het sociale leven				Tevredenheid met de relatie met de partner ¹⁾			
	aandeel				aandeel			
	gemid- delde	tevreden	niet tevreden, niet onte- vreden	ontevreden	gemid- delde	tevreden	niet tevreden, niet onte- vreden	ontevreden
	%				%			
Totaal	7,6	83	12	4	8,5	94	4	2
Geslacht								
Mannen	7,6	83	13	5	8,6	94	5	1
Vrouwen	7,7	84	12	4	8,5	94	4	2
Leeftijd								
18 tot 25 jaar	7,8	86	10	4	8,8	95	5	0
25 tot 35 jaar	7,6	82	13	5	8,7	96	3	1
35 tot 45 jaar	7,5	81	14	5	8,4	93	4	2
45 tot 55 jaar	7,5	81	14	5	8,4	92	6	3
55 tot 65 jaar	7,7	85	12	3	8,5	94	4	2
65 tot 75 jaar	7,9	89	9	3	8,6	95	3	2
75 jaar en ouder	7,6	83	13	4	8,6	94	4	2
Hoogst behaald onderwijsniveau								
Basisonderwijs	7,5	78	15	7	8,5	93	4	4
Vmbo, mbo-1, avo onderbouw	7,7	82	13	5	8,6	93	5	2
Havo, vwo, mbo	7,7	84	12	4	8,6	95	4	1
Hbo, wo bachelor	7,7	85	11	3	8,4	94	4	2
Hbo, wo master	7,5	83	12	4	8,3	92	7	2

Bron: CBS (S&W 2014).

¹⁾ Alleen voor mensen die een partner hebben.

3.13.6 Kerncijfers dimensie maatschappelijke participatie en vertrouwen, 2014

	Vertrouwen in de Tweede Kamer		Vertrouwen in rechters		Vertrouwen in de politie	
	aandeel		aandeel		aandeel	
	met vertrouwen	zonder vertrouwen	met vertrouwen	zonder vertrouwen	met vertrouwen	zonder vertrouwen
	%					
Totaal	34	66	67	33	68	32
Geslacht						
Mannen	34	66	67	33	65	35
Vrouwen	34	66	67	33	70	30
Leeftijd						
18 tot 25 jaar	41	59	78	22	68	32
25 tot 35 jaar	37	63	78	22	66	34
35 tot 45 jaar	38	62	74	26	70	30
45 tot 55 jaar	32	68	70	30	69	31
55 tot 65 jaar	29	71	62	38	67	33
65 tot 75 jaar	28	72	50	50	63	37
75 jaar en ouder	33	67	52	48	70	30
Hoogst behaald onderwijsniveau						
Basisonderwijs	24	76	46	54	61	39
Vmbo, mbo-1, avo onderbouw	26	74	53	47	62	38
Havo, vwo, mbo	31	69	67	33	65	35
Hbo, wo bachelor	43	57	82	18	76	24
Hbo, wo master	51	49	85	15	77	23

Bron: CBS (S&W 2014).

3.13.7 Kerncijfers dimensie veiligheid, 2014

Mate van onveiligheidsgevoelens

	aandeel			
	gemiddelde ¹⁾	zelden of nooit onveilig	soms onveilig	vaak onveilig
		%		
Totaal	3,5	70	16	14
Geslacht				
Mannen	3,2	76	13	11
Vrouwen	3,9	64	19	17
Leeftijd				
18 tot 25 jaar	3,1	78	12	10
25 tot 35 jaar	3,1	78	14	8
35 tot 45 jaar	3,5	71	15	14
45 tot 55 jaar	3,6	68	16	16
55 tot 65 jaar	3,7	66	18	16
65 tot 75 jaar	3,8	62	20	18
75 jaar en ouder	3,5	67	18	15
Hoogst behaald onderwijsniveau				
Basisonderwijs	3,9	59	22	20
Vmbo, mbo-1, avo onderbouw	3,7	66	17	18
Havo, vwo, mbo	3,6	69	17	14
Hbo, wo bachelor	3,2	79	12	9
Hbo, wo master	3,1	80	12	8
Mate van eenzaamheid				
Niet eenzaam	3,2	77	12	11
Soms eenzaam	3,6	68	18	14
Wel eenzaam	4,4	53	23	24
Sociaal vertrouwen				
Nee (Je kunt niet voorzichtig genoeg zijn)	4,0	59	22	19
Ja (Mensen zijn te vertrouwen)	3,2	78	11	10

Bron: CBS (S&W 2014).

¹⁾ Een hoger gemiddelde gaat gepaard met meer frequente onveiligheidsgevoelens.

3.13.8 Kerncijfers dimensie milieu en leefomgeving, 2014

Tevredenheid met de woonomgeving Tevredenheid met de woning

	aandeel				aandeel			
	gemid- delde	tevreden	niet tevreden, niet onte- vreden	ontevreden	gemid- delde	tevreden	niet tevreden, niet onte- vreden	ontevreden
		%				%		
Totaal	7,8	85	11	4	8,0	88	8	4
Geslacht								
Mannen	7,8	85	12	3	7,9	87	9	4
Vrouwen	7,9	86	10	4	8,1	89	7	4
Leeftijd								
18 tot 25 jaar	7,6	80	15	6	7,8	85	11	5
25 tot 35 jaar	7,6	81	12	6	7,5	79	13	9
35 tot 45 jaar	7,8	85	11	4	7,8	85	11	4
45 tot 55 jaar	7,9	87	10	3	8,0	88	9	3
55 tot 65 jaar	8,0	88	9	3	8,3	93	6	2
65 tot 75 jaar	8,0	89	9	2	8,4	94	4	2
75 jaar en ouder	8,0	88	9	3	8,3	93	4	2
Hoogst behaald onderwijsniveau								
Basisonderwijs	7,8	83	13	5	8,1	89	7	4
Vmbo, mbo-1, avo onderbouw	7,9	84	12	4	8,1	88	8	4
Havo, vwo, mbo	7,8	85	11	4	8,0	88	8	4
Hbo, wo bachelor	7,9	87	10	3	8,0	88	8	4
Hbo, wo master	8,0	89	8	3	8,0	89	8	3
Gestandaardiseerd inkomen								
Eerste 25%-groep (laagste inkomens)	7,5	78	15	7	7,6	79	14	7
Tweede 25%-groep	7,8	84	12	4	8,0	87	9	4
Derde 25%-groep	7,9	87	10	4	8,0	89	8	3
Vierde 25%-groep (hoogste inkomens)	8,0	90	8	2	8,2	93	5	2
Stedelijkheid van de buurt								
Zeer sterk stedelijk	7,6	81	13	6	7,6	82	12	6
Sterk stedelijk	7,7	83	13	5	7,9	87	9	4
Matig stedelijk	7,9	87	10	3	8,1	90	7	3
Weinig stedelijk	8,0	89	8	3	8,2	91	6	3
Niet stedelijk	8,1	89	8	3	8,3	92	5	2
Mate van eenzaamheid								
Niet eenzaam	8,1	91	7	2	8,3	92	6	2
Soms eenzaam	7,8	84	12	4	7,9	86	10	4
Wel eenzaam	6,7	63	22	15	7,0	71	15	14

3.13.8 Kerncijfers dimensie milieu en leefomgeving, 2014 (slot)

	Tevredenheid met de woonomgeving				Tevredenheid met de woning			
	aandeel				aandeel			
	gemid- delde	tevreden	niet tevreden, niet onte- vreden	ontevreden	gemid- delde	tevreden	niet tevreden, niet onte- vreden	ontevreden
	%			%				
Contact met burens								
Dagelijks	8,3	91	7	2	8,3	90	7	3
Minstens 1x per week	8,0	90	7	3	8,2	92	6	3
Minstens 1x per maand	7,8	84	12	4	7,9	87	9	3
Minder dan 1x per maand	7,5	77	17	5	7,8	85	9	5
Zelden of nooit	6,9	66	23	11	7,3	74	17	9
Eigenwoningbezit								
Koopwoning	8,0	89	8	2	8,2	92	6	2
Huurwoning	7,5	78	15	7	7,6	80	13	7

Bron: CBS (S&W 2014).

3.14 Literatuur

Ball, R. en K. Chernova (2008), Absolute Income, Relative Income, and Happiness. *Social Indicators Research*, 88, 497–529.

Beuningen, J. van en L. Moonen (2013), [Gezondheid belangrijker voor geluk dan leefstijl](#). *Bevolkingstrends*, 1–12.

Bierings, H., B. Hermans en W. Portegijs (2014), Hoofdstuk 4. Arbeid. In: Merens, A. en M. van den Brakel (red.)(2014). [Emancipatiemonitor](#). SCP/CBS, Den Haag.

CBS (2014a), [Welvaart in Nederland. Inkomen, vermogen en bestedingen van huishoudens en personen](#). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2014b), [Gezondheid, aandoeningen, beperkingen; leeftijd en geslacht](#). Geraadpleegd op 17-04-2015.

CBS (2014c), [Gezondheid, aandoeningen, beperkingen; persoonskenmerken](#). Geraadpleegd op 17-04-2015.

CBS (2014d), [Mobiliteit in Nederland; persoonskenmerken en motieven, regio's](#). CBS, Den Haag/ Heerlen. Geraadpleegd op 17-04-2015.

CBS (2014e), [Bevolking; hoogst behaald onderwijsniveau; geslacht, leeftijd en herkomst](#). CBS, Den Haag/ Heerlen. Geraadpleegd op 19-05-2015.

CBS (2015a), [Arbeidsdeelname; kerncijfers](#). CBS, Den Haag/ Heerlen. Geraadpleegd op 27-08-2015.

CBS (2015b), [Leefstijl, preventief onderzoek; persoonskenmerken; 2010-2013](#). CBS, Den Haag/ Heerlen. Geraadpleegd op 28-08-2015.

Knoops, K. en M. van den Brakel (2012), [Welvarende mensen leven langer in goede gezondheid](#). CBS Webmagazine, Centraal Bureau voor de Statistiek.

4.

De Persoonlijke

Welzijnsindex

Het voorgaande hoofdstuk beschreef het subjectief welzijn met betrekking tot verschillende onderdelen van het leven. In dit hoofdstuk worden de indicatoren uit de acht dimensies uit het theoretisch kader gecombineerd tot een samenvattende maat voor het welzijn van volwassenen: de Persoonlijke Welzijnsindex. Deze index geeft een totaalplaatje van het subjectief welzijn.

4.1 Inleiding

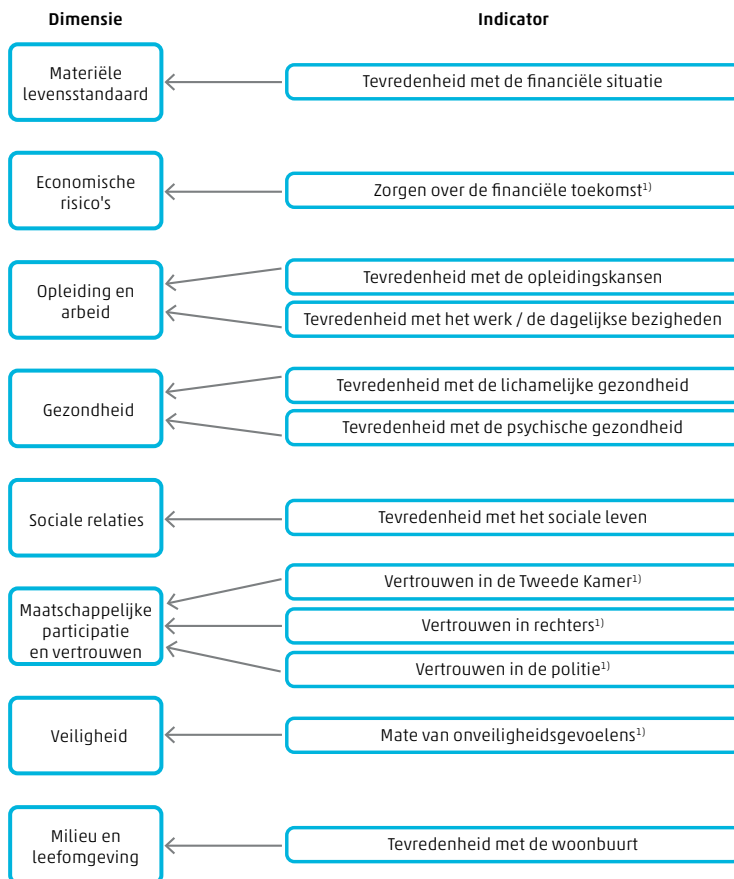
CBS meet al sinds 1974 de mate waarin mensen tevreden zijn met het leven dat zij leiden. Deze indicator voor subjectief welzijn geeft echter weinig inzicht in de *voorwaarden* om tevreden te zijn. Bovendien geeft hij niet aan *waarom* mensen tevreden of ontevreden zijn met hun leven. CBS heeft daarom een index voor subjectief welzijn ontwikkeld waarbij de individuele evaluaties van de acht dimensies uit het theoretisch kader voor het meten van welzijn zijn opgenomen. Deze index heet de Persoonlijke Welzijnsindex en wordt hierna PWI genoemd. Het primaire doel van de PWI is om een breed en complex begrip op een relatief eenvoudige manier inzichtelijk te maken. Dit kan met behulp van een samenvattend cijfer, waarin relevante aspecten met betrekking tot subjectief welzijn zijn gecombineerd.

In paragraaf 4.2 staat uitgelegd hoe de PWI is samengesteld: welke indicatoren zijn er meegenomen, en hoe zijn deze indicatoren gecombineerd tot een samenvattend cijfer? Paragraaf 4.3 gaat in op de analysemethoden die in dit hoofdstuk zijn toegepast en vanaf paragraaf 4.4 komen de resultaten aan bod. Allereerst wordt gekeken naar de verschillen in resultaten op de PWI tussen bevolkingsgroepen. Daarna staat de relatie tussen de PWI en drie verschillende thema's, waarvan Van Beuningen en Kloosterman (2011) hebben aangetoond dat deze sterk gerelateerd zijn aan welzijn, centraal. Dit zijn gezondheid en leefstijl, het sociale leven en de materiële levensstandaard. Ook worden de resultaten van meervoudige regressieanalyses besproken: in welke mate blijven verbanden bestaan wanneer tegelijkertijd rekening wordt gehouden met verschillende kenmerken (paragraaf 4.5)? Paragraaf 4.6 bevat de conclusies.

4.2 Inhoud van de PWI

De PWI combineert de acht dimensies uit het theoretisch kader voor het meten van welzijn. Voor elke dimensie zijn een of meerdere indicatoren opgenomen, zie figuur 4.2.1 voor een overzicht. Indien een indicator representatief is voor de gehele dimensie, wordt alleen deze meegenomen. Wanneer dit niet het geval is, zijn meerdere indicatoren binnen een dimensie samengevoegd. Zo zijn voor de dimensie gezondheid de tevredenheid met zowel de lichamelijke als met de psychische gezondheid opgenomen.

4.2.1 Overzicht van indicatoren per dimensie zoals opgenomen in de PWI



¹⁾ De indicatoren 'zorgen over de financiële toekomst', 'vertrouwen in de Tweede Kamer', 'vertrouwen in rechters', 'vertrouwen in de politie' en 'mate van onveiligheidsgevoelens' zijn voor de constructie van de PWI gehercodeerd zodanig dat een hogere waarde gepaard gaat met een positiever oordeel.

Iedere indicator moet op de gehele volwassen bevolking van toepassing zijn. Dat wil zeggen dat indicatoren die bedoeld zijn voor specifieke bevolkingsgroepen buiten beschouwing blijven, tenzij er een alternatief voorhanden is. Zo is er voor de indicator 'mate van tevredenheid met het werk' een alternatief voor mensen die niet of minder dan 12 uur per week werken, namelijk de indicator 'mate van tevredenheid met de dagelijkse bezigheden'. Echter, voor de indicator 'mate van tevredenheid met de relatie met de partner' is geen alternatief beschikbaar voor mensen die geen partner hebben. Daarom is deze laatste indicator niet in de PWI opgenomen.

De scores van de opgenomen indicatoren zijn in de PWI gecombineerd tot één cijfer. Het uitgangspunt hierbij is dat alle dimensies in gelijke mate van belang zijn voor het welzijn. De dimensies met meerdere indicatoren wegen dus niet zwaarder mee in de PWI, maar even zwaar als de dimensies met maar één indicator. Dit wordt gedaan door eerst voor elke dimensie een dimensiescore te bepalen en deze dimensiescores vervolgens te middelen. Voor meer informatie over de constructie van de PWI, zie Van Beuningen, Jol en Moonen (2015).

De PWI heeft een minimale waarde van 1 en een maximale waarde van 10, waarbij een hogere waarde gepaard gaat met een hogere mate van welzijn. De schaal waar de PWI op gemeten wordt, is continu: de scores zijn geen gehele getallen, maar kunnen bijvoorbeeld ook tussen '7' en '8' liggen. Voor de onderliggende indicatoren is dat niet het geval; deze zijn allemaal op een discrete schaal gemeten. De scores op de PWI worden in de grafieken en tabellen ingedeeld in drie groepen, namelijk: een score lager dan 5 (laag persoonlijk welzijn), scores van 5 tot 7 en scores van 7 tot en met 10 (hoog persoonlijk welzijn). Deze grenswaarden van de groepen zijn in eerder onderzoek vastgesteld (Van Beuningen, Van der Houwen en Moonen, 2014).

4.3 Methode

Het persoonlijk welzijn, zoals berekend met de PWI, wordt voor de totale volwassen Nederlandse bevolking en per bevolkingsgroep bekeken. Hiervoor zijn eerst bivariate analyses gedaan met de volgende (achtergrond)kenmerken:

- geslacht;
- leeftijd;
- hoogst behaald onderwijsniveau;

- herkomstgroepering; en
- positie in het huishouden.

Voor het verband tussen de PWI en gezondheid en leefstijl zijn onderzocht:

- de ervaren gezondheid;
- de mate van overgewicht, gemeten aan de hand van de Body Mass Index (BMI);
- het al dan niet hebben van langdurige aandoeningen;
- de mate van lichamelijke belemmeringen;
- sportfrequentie;
- roken; en
- alcoholgebruik.

Voor het verband tussen de PWI en het sociale leven wordt gekeken naar:

- sociale contacten met familie, vrienden en burens;
- sociaal vertrouwen;
- het doen van vrijwilligerswerk;
- verenigingsdeelname; en
- eenzaamheid.

Voor het verband tussen de PWI en de materiële situatie ten slotte is gekeken naar:

- het al dan niet hebben van werk;
- het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen;
- bezit van een eigen woning;
- het vermogen van het huishouden;
- economische zelfstandigheid; en
- op vakantie gaan.¹⁾

Alle gerapporteerde verschillen zijn significant ($p < 0,05$). Voor ieder gerapporteerd verschil is bekeken welke onderliggende welzijnsdimensies het meest verschillen voor de desbetreffende bevolkingsgroepen. Opvallende verschillen op de dimensies worden besproken in de tekst. Dat wil niet zeggen dat er geen verschillen op de overige dimensies bestaan.

Vervolgens zijn meervoudige regressieanalyses gedaan om verschillen tussen groepen te toetsen, rekening houdend met andere kenmerken. Eerst is een regressieanalyse met de achtergrondkenmerken geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, herkomst en positie in het huishouden gedaan. Vervolgens is ieder ander kenmerk apart aan het regressiemodel toegevoegd. Hierdoor kan de bijdrage van ieder

¹⁾ Zie begrippenlijst achteraan deze publicatie voor een beschrijving van alle gebruikte kenmerken.

kenmerk, gerelateerd aan gezondheid en leefstijl, het sociale leven en de materiële levensstandaard, apart bekeken worden terwijl gecontroleerd wordt voor de achtergrondkenmerken. Deze analyses zeggen daarom ook iets over de mate van relatieve samenhang van het desbetreffende kenmerk met de PWI. De kenmerken 'positie in het huishouden' en 'herkomst' worden weergegeven in een aantal categoriale variabelen, waarbij een referentiecategorie gekozen wordt om de overige groepen mee te vergelijken. Bij positie in het huishouden zijn dat de alleenstaanden; bij herkomst zijn dat de autochtonen. Ook hier zijn alle besproken verschillen significant ($p < 0,05$).

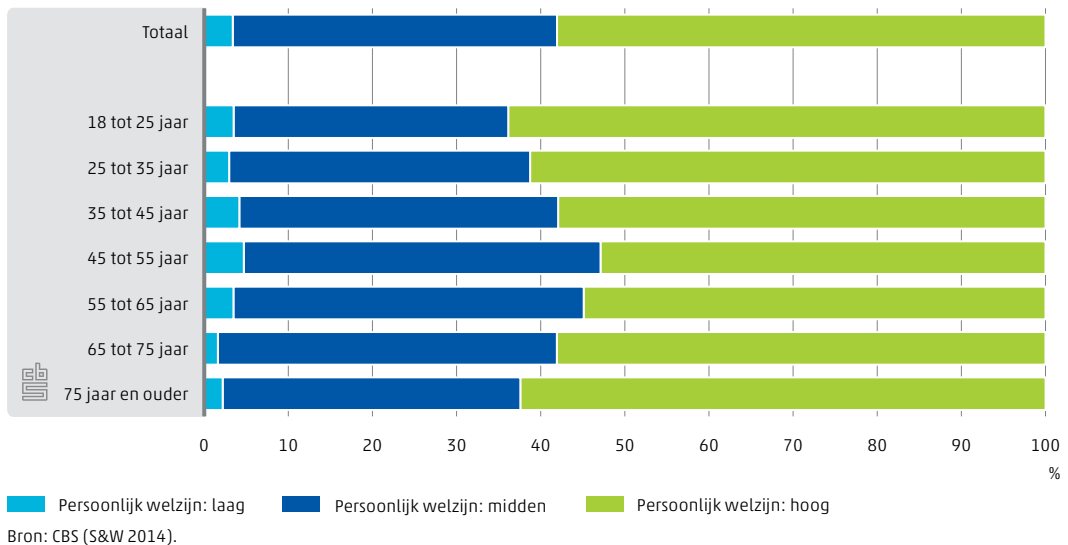
4.4 Resultaten bivariate analyses

PWI naar bevolkingsgroepen

Volwassenen in Nederland scoren gemiddeld een 7,1 op de PWI, met een standaarddeviatie van 1,0. Bijna 6 op de 10 volwassenen heeft volgens de PWI een hoog persoonlijk welzijn, een zeer kleine groep van 3 procent heeft met een score lager dan 5 een laag persoonlijk welzijn. Dit is niet veranderd ten opzichte van 2013.

Mannen hebben vaker een hoog persoonlijk welzijn dan vrouwen: 61 procent van de mannen heeft een score van 7 of hoger, tegenover 55 procent van de vrouwen. Hoewel mannen en vrouwen op meerdere dimensies van elkaar verschillen, zit het verschil vooral op de dimensie veiligheid: vrouwen voelen zich vaker onveilig dan mannen. Zowel jongeren als ouderen hebben een hoger persoonlijk welzijn dan mensen van middelbare leeftijd. Van de jongeren tussen de 18 en 25 jaar heeft 64 procent een hoog welzijn volgens de PWI. Onder 75-plussers is dit 62 procent, terwijl van de 45- tot 55-jarigen net iets meer dan de helft (53 procent) een hoog persoonlijk welzijn ervaart.

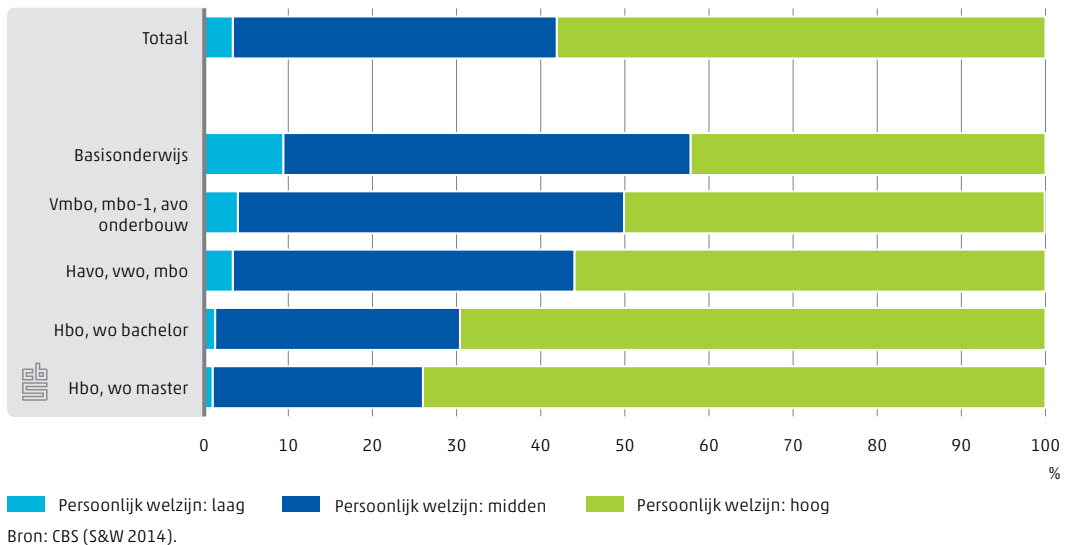
4.4.1 Persoonlijk welzijn naar leeftijd, 2014



De verschillen tussen mensen met verschillende onderwijsniveaus zijn groter: ruim vier van de tien mensen met alleen basisonderwijs heeft een hoog persoonlijk welzijn, ten opzichte van bijna drie kwart van de universitair geschoolden. Ook de gemiddelde scores liggen ver uit elkaar: de laagst opgeleiden scoren gemiddeld een 6,6 op hun persoonlijke welzijn, de hoogst opgeleiden een 7,4. Niet verrassend speelt hierbij met name de tevredenheid met de opleidingskansen een rol; laagopgeleiden zijn hier beduidend minder tevreden over dan hoogopgeleiden. Laagopgeleiden verschillen ook op andere dimensies van hoger opgeleiden; deze laatste groep heeft vooral meer vertrouwen in rechters en de Tweede Kamer en is vaker tevreden met de financiële situatie.

Niet-westerse allochtonen hebben gemiddeld een lager persoonlijk welzijn dan autochtonen en westerse allochtonen; minder dan de helft van de niet-westerse allochtonen heeft een hoog persoonlijk welzijn, terwijl dit onder autochtonen zes op de tien is. Westerse allochtonen nemen met een aandeel van 54 procent de middenpositie in. Het verschil tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen komt vooral door verschillen op de dimensies materiële levensstandaard en economische risico's: niet-westerse allochtonen zijn over het algemeen minder tevreden met de financiële situatie en ze hebben meer zorgen over de financiële toekomst. Tussen autochtonen en westerse allochtonen zijn de verschillen op de dimensies veel kleiner en is er niet een bepaalde dimensie die opvalt.

4.4.2 Persoonlijk welzijn naar hoogst behaald onderwijsniveau, 2014

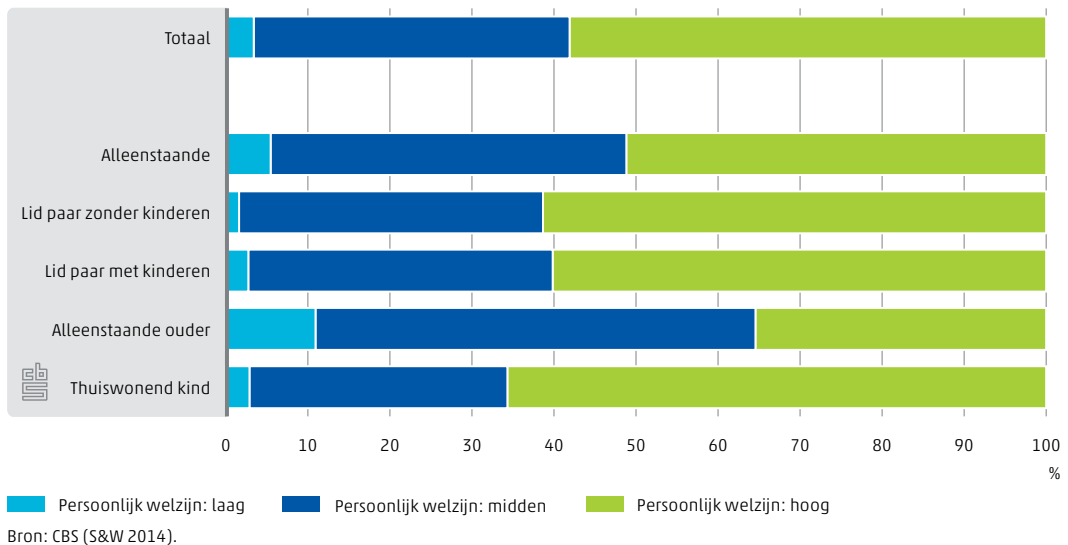


Verder speelt de positie in het huishouden een rol. Vooral alleenstaande ouders scoren relatief laag op gebied van persoonlijk welzijn: slechts een minderheid van 35 procent heeft met een score van 7 of hoger een hoog welzijn, terwijl dit onder paren (zowel met als zonder kinderen) 60 procent is. Alleenstaanden zitten hier met een aandeel van 51 procent met een hoog welzijn tussenin.

PWI in relatie met gezondheid en leefstijl

Eerder onderzoek van CBS laat zien dat er een sterke samenhang is tussen gezondheid en geluk en tevredenheid met het leven (Van Beuningen en Kloosterman, 2011). Gezondheid kent verschillende aspecten. Hier kijken we naar de volgende kenmerken: de mate waarin mensen zich belemmerd voelen in hun activiteiten als gevolg van gezondheidsproblemen, het al dan niet hebben van langdurige aandoeningen en de (meer subjectieve) ervaren gezondheid. Daarnaast is een aantal leefstijlkenmerken meegenomen, namelijk: sportfrequentie, alcoholgebruik, al dan niet roken en de mate van overgewicht, gemeten aan de hand van de Body Mass Index, ofwel BMI.

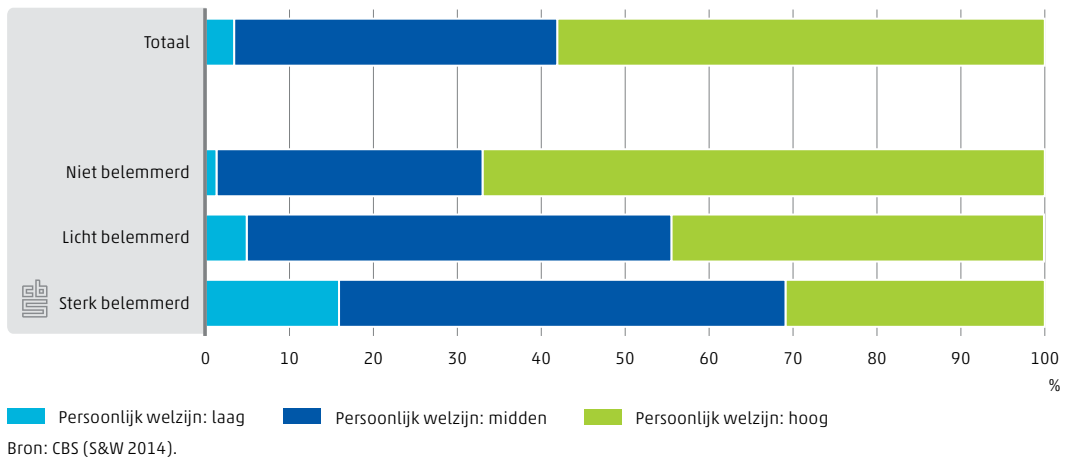
4.4.3 Persoonlijk welzijn naar positie in het huishouden, 2014



In het algemeen kan gesteld worden dat mensen die fysiek belemmerd zijn in hun dagelijkse bezigheden een lager persoonlijk welzijn ervaren. Waar twee derde van de mensen zonder lichamelijke belemmeringen een hoog persoonlijk welzijn heeft, is dit onder mensen met sterke belemmeringen minder dan een derde. Hoewel deze laatste groep relatief klein is (27 procent van de volwassenen is licht belemmerd, en 8 procent is sterk belemmerd), is de impact van de gezondheidsproblemen op hun welzijn groot: 16 procent van de mensen met sterke lichamelijke belemmeringen heeft een laag persoonlijk welzijn, tegenover slechts 1 procent van degenen die niet belemmerd zijn. Gemiddeld geven mensen met sterke belemmeringen hun welzijn een 6,3. Mensen zonder belemmeringen geven hun welzijn een 7,3. Dit patroon is ook terug te zien bij de ervaren gezondheid: hoe beter men de eigen gezondheid beoordeelt, hoe hoger de score op de PWI.

Mensen die minimaal een keer in de maand sporten hebben vaker een hoog persoonlijk welzijn dan mensen die minder frequent of helemaal niet sporten. Daarnaast hebben mensen met ernstig overgewicht of ondergewicht minder vaak een hoog welzijn dan mensen die een normaal gewicht of matig overgewicht hebben. Niet-rokers hebben vaker een hoog welzijn dan rokers: ruim zes van de tien heeft op de PWI een score van 7 of hoger tegen de helft van de rokers. De niet-drinkers hebben minder vaak een hoog welzijn dan de drinkers, 46 procent tegen 63 procent van de matige drinkers. De zware drinkers wijken met 64 procent niet af van de matige drinkers. Deze leefstijlfactoren hangen onderling samen, maar deze samenhang is niet sterk.

4.4.4 Persoonlijk welzijn naar mate van lichamelijke belemmeringen, 2014



PWI in relatie met het sociale leven

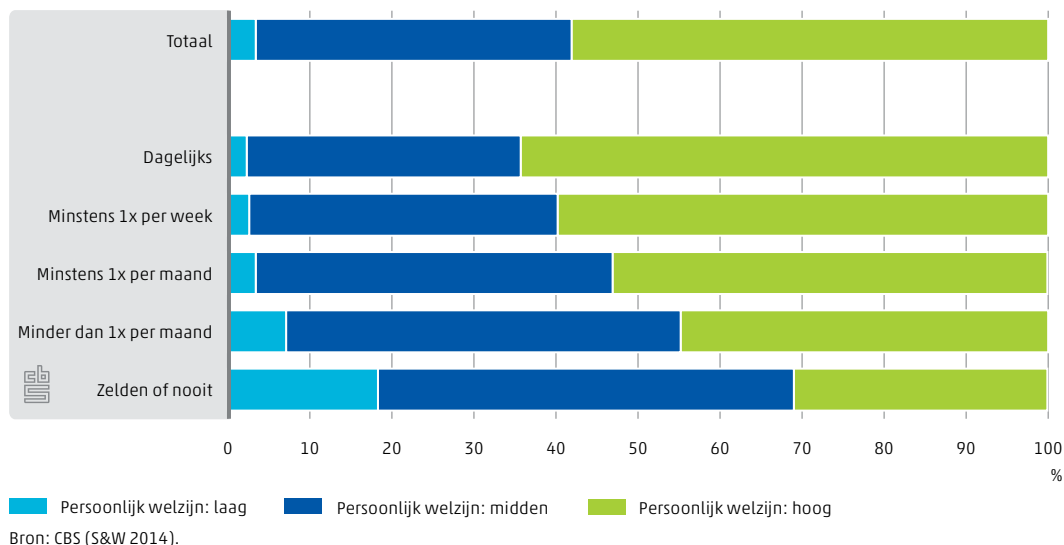
Sociale relaties, zoals omgang met vrienden, zijn van groot belang voor het geluk en de tevredenheid met het leven (Mars en Schmeets, 2011).

Naast vriendencontacten zijn hier ook familiecontacten, burenccontacten, het doen van vrijwilligerswerk, verenigingsdeelname, eenzaamheid en het hebben van vertrouwen in anderen meegenomen in de analyses.

Intensievere sociale contacten gaan over het algemeen samen met een hogere score op de PWI. Dit geldt zowel voor contacten met familie, als voor contacten met vrienden en met burens. Van de mensen met dagelijkse familiecontacten heeft bijna 60 procent een hoog persoonlijk welzijn. Van de mensen die zelden of nooit contact met familie hebben is dit 34 procent. De verschillen zijn groter bij contact met vrienden: 64 procent met dagelijkse contacten en 31 procent met zelden contact heeft een hoog persoonlijk welzijn. Bij burenccontacten zijn de verschillen minder groot: van de groep die zelden contact heeft met burens scoort toch nog 43 procent een 7 of hoger op de PWI. Bij vriendencontacten blijken vooral verschillen bij de achterliggende dimensie sociale relaties van belang: mensen met regelmatige contacten met vrienden zijn aanzienlijk vaker tevreden met het sociale leven dan mensen die deze contacten minder frequent hebben. Bij burenccontacten zijn het met name verschillen bij de dimensie milieu en leefomgeving die voor de verschillen in de PWI-scores zorgen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat buurten met een hoge kwaliteit van de omgeving sociale contacten bevorderen, hoewel meer contacten ook voor een prettigere omgeving kunnen zorgen

(De Hart, Knol, Maas-de Waal en Roes, 2002). Bij familiecontacten is er niet eenduidig een dimensie aan te wijzen die in de PWI veel verschil laat zien.

4.4.5 Persoonlijk welzijn naar frequentie vriendencontacten, 2014



Het doen van vrijwilligerswerk is ook gerelateerd aan welzijn. Van de mensen die het afgelopen jaar vrijwilligerswerk deden heeft 64 procent een hoog welzijn volgens de PWI, tegen 53 procent van de mensen die geen vrijwilligerswerk hebben gedaan. Bij verenigingsactiviteiten loopt het percentage met een hoog persoonlijk welzijn op naarmate men vaker aan verenigingsactiviteiten deelneemt. Van degenen die nooit meedoen, heeft 48 procent een hoog persoonlijk welzijn tegenover 68 procent van degenen die minstens een keer per week deelnemen. Bij sociaal vertrouwen zijn de verschillen groter: mensen die vinden dat anderen te vertrouwen zijn, scoren in 68 procent van de gevallen hoog op de PWI, terwijl van de mensen die dit niet vinden 45 procent hoog op de PWI scoort.

Eenzaamheid speelt ook een rol: mensen die eenzaam zijn, hebben over het algemeen een lager persoonlijk welzijn dan mensen die dat niet zijn. Van degenen die wel eenzaam zijn heeft 27 procent een laag welzijn en 21 procent een hoog welzijn. Van degenen die niet eenzaam zijn, is dit respectievelijk 1 en 73 procent.

De groep die soms eenzaam is, zit hier tussenin. Eenzaamheid heeft daarmee een grote impact op welzijn, al is de groep die eenzaam is relatief klein (4 procent). Als eenzame en niet-eenzame mensen worden vergeleken blijkt dat de verschillen op de dimensies relatief groot zijn. De groep die eenzaam is, is vooral minder vaak tevreden met het sociale leven, hun psychische en lichamelijke gezondheid, het werk en/of de dagelijkse bezigheden.



27% van degenen die eenzaam zijn heeft een laag persoonlijk welzijn

PWI in relatie met de materiële levensstandaard

Een goede financiële situatie hangt samen met welzijn (Ball en Chernova, 2008; Veenhoven en Timmermans, 1998). Een goede levensstandaard is meer dan alleen het inkomen of het vermogen van een huishouden. Daarbij hoort ook of je er goed van kunt leven en of je keuzevrijheid hebt om je leven in te richten zoals jij dat wilt. Voor het welzijn van Nederlanders is bijvoorbeeld regelmatig op vakantie kunnen gaan erg belangrijk (Van Beuningen en Kloosterman, 2011). Daarnaast is het ook van belang om financieel op eigen benen te kunnen staan. Dit wordt gemeten aan de hand van de mate van economische zelfstandigheid. Tot slot worden eigenwoningbezit en het al dan niet hebben van werk hier meegenomen.

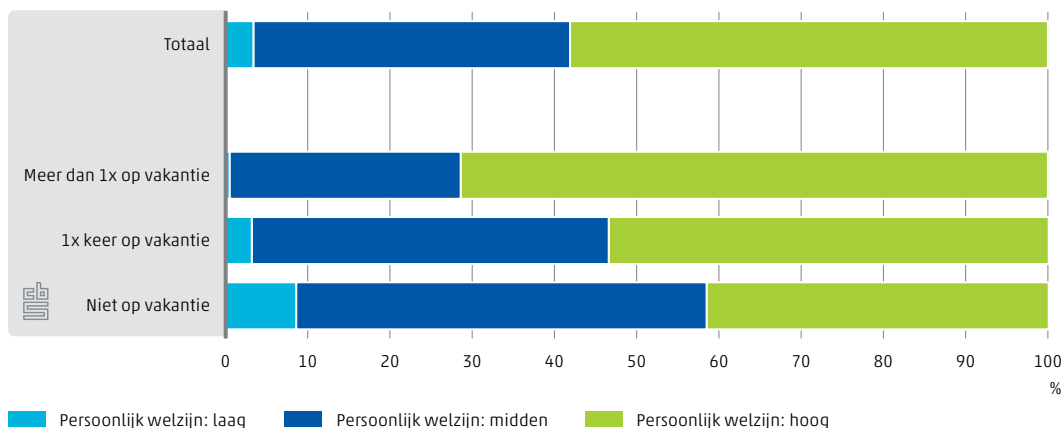
Het aandeel met een hoog persoonlijk welzijn loopt op naarmate het inkomen hoger is. Waar 43 procent van de mensen met een inkomen in het laagste kwartiel een hoog welzijn heeft, is dit onder mensen met de hoogste inkomens 70 procent. Bij de relatie tussen welzijn en vermogen komt hetzelfde beeld naar voren: hoe hoger het vermogen, hoe hoger het aandeel met een hoog welzijn. De verschillen in persoonlijk welzijn tussen de vermogensgroepen zijn echter wat minder groot dan bij de inkomensgroepen.

70% van degenen met de hoogste inkomens heeft een hoog persoonlijk welzijn



Werkenden hebben met 63 procent vaker een hoog persoonlijk welzijn dan niet-werkenden (50 procent). Verder hebben huiseigenaren vaker een hoog welzijn dan huurders: 64 tegenover 46 procent. Wie economisch zelfstandig is, heeft ook vaker een hoog welzijn dan wie dat niet is. Tot slot blijkt dat als mensen meerdere keren per jaar op vakantie gaan, zij vaker een hoog welzijn hebben dan mensen die maar een keer per jaar weggaan. Mensen die niet op vakantie gaan, hebben nog minder vaak een hoog welzijn. Waar zeven van de tien regelmatige vakantiegangers een hoog welzijn hebben, is dit onder thuisblijvers ruim vier op de tien. Op vakantie gaan is gerelateerd aan het inkomen, mensen met een hoog inkomen in het huishouden gaan gemiddeld vaker op vakantie dan mensen met een laag inkomen, maar veruit de meeste mensen in Nederland kunnen minstens een keer per jaar op vakantie (CBS, 2012). Op vakantie gaan zegt in het algemeen iets over de bereidheid om geld en tijd te spenderen aan ontspanning. Mensen met een laag inkomen bezuinigen vaak eerst op vakanties (Linden, 2004).

4.4.6 Persoonlijk welzijn naar aantal keer op vakantie in het afgelopen jaar, 2014



Bron: CBS (S&W 2014).

4.5 Resultaten meervoudige regressieanalyses

In de voorgaande paragraaf zijn verschillen in de PWI naar bevolkingsgroepen alleen biviaat geanalyseerd. Bij de meervoudige regressieanalyses, waarin meerdere achtergrondkenmerken gelijktijdig worden betrokken²⁾, blijkt dat alle bivariate verschillen blijven bestaan. Het verschil in persoonlijk welzijn tussen mannen en vrouwen wordt echter erg klein als ook rekening wordt gehouden met de achtergrondkenmerken leeftijd, onderwijsniveau, positie in het huishouden en herkomst. De afname van het verschil tussen mannen en vrouwen blijkt vooral toe te schrijven aan het gemiddeld lagere onderwijsniveau van vrouwen vanaf 55 jaar en het feit dat vrouwen vaker dan mannen alleenstaande ouder zijn. Het hoogst behaalde onderwijsniveau ($\beta = 0,21$; $p < 0,01$) hangt van de achtergrondkenmerken het sterkst samen met het persoonlijk welzijn. Hoe hoger de genoten opleiding, des te hoger het persoonlijk welzijn. Alleenstaande ouders en allochtonen hebben een duidelijk lager persoonlijk welzijn dan respectievelijk paren of alleenstaanden en autochtonen. In totaal verklaren de vijf achtergrondkenmerken 9 procent van de variantie in de PWI.

Gezondheid en leefstijl

Uit de bivariate analyses bleek dat alle gezondheids- en leefstijlindicatoren gerelateerd zijn aan de PWI, waarbij de leefstijlindicatoren minder sterk samenhangen met welzijn dan de gezondheidsindicatoren. Als er gecontroleerd wordt voor de achtergrondkenmerken blijkt de ervaren gezondheid de sterkste samenhang met de PWI te hebben ($\beta = 0,41$; $p < 0,01$). In totaal verklaart deze, samen met de achtergrondkenmerken, 24 procent van de variantie in de scores op de PWI. Ook de andere gezondheidskenmerken, de mate van lichamelijke belemmeringen en het al dan niet hebben van langdurige aandoeningen, hangen in sterkere mate samen met de PWI dan de achtergrondkenmerken. Dat geldt niet voor de indicatoren met betrekking tot leefstijl: uit de regressieanalyses met de leefstijlindicatoren blijkt steeds het onderwijsniveau de sterkste samenhang met de PWI te hebben. De invloed van de leefstijlkenmerken is wel telkens significant, maar wordt voor een groot deel verklaard door verschillen in onderwijsniveau.

²⁾ De exacte hercoderingen voor elk van de opgenomen kenmerken zijn te vinden in de tabel 4.7.2 aan het einde van dit hoofdstuk.

Leefstijl is dus wel van belang, maar in mindere mate dan gezondheid en opleiding (zie tabel 4.5.1).

4.5.1 Resultaten regressieanalyses van achtergrondkenmerken en gezondheid- en leefstijlkenmerken op de PWI¹⁾, 2014

	Regressieanalyses met achtergrondkenmerken en één gezondheids- of leefstijlkenmerk							
	Regressie-analyse met alleen achtergrondkenmerken	ervaren gezondheid	mate van belemmeringen	langdurige aan-doening	BMI- klassen	sport- frequentie	roken	drinken
	Bèta							
Geslacht	-0,03	-0,01 ³⁾	-0,01 ³⁾	-0,02 ³⁾	-0,04	-0,03	-0,04	-0,01 ³⁾
Leeftijd	0,05	0,14	0,14	0,10	0,05	0,06	0,04 ²⁾	0,07
Hoogst behaald onderwijsniveau	0,21	0,15	0,17	0,20	0,19	0,18	0,19	0,19
Positie in het huishouden (alleenstaande = ref.)								
Paar zonder kinderen	0,11	0,09	0,08	0,10	0,12	0,11	0,10	0,10
Paar met kinderen	0,09	0,06	0,05	0,07	0,10	0,08	0,07	0,09
Alleenstaande ouder	-0,06	-0,06	-0,07	-0,07	-0,05	-0,05	-0,06	-0,05
Thuiswonend kind	0,13	0,12	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,14
Herkomstgroepering (autochtonen = ref.)								
Westerse allochtonen	-0,05	-0,04	-0,05	-0,05	-0,05	-0,04	-0,05	-0,05
Niet-westerse allochtonen	-0,13	-0,10	-0,11	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	-0,10
Extra kenmerk		0,41	-0,31	0,22	-0,09	0,11	0,08	0,11
Verklaarde variantie (%)	9	24	17	13	9	10	9	9

Bron: CBS (S&W 2014).

¹⁾ Alle bèta's zijn significant ($p < 0,01$) tenzij anders vermeld.

²⁾ $p < 0,05$.

³⁾ Niet significant.

Sociaal leven

Sociale contacten met familie, vrienden en burens, verenigingsactiviteiten, vrijwilligerswerk, vertrouwen in andere mensen en eenzaamheid hangen in bivariate analyses allemaal significant samen met welzijn. Uit de meer-voudige regressieanalyses blijkt vooral eenzaamheid sterk samen te hangen met het persoonlijk welzijn ($\beta = -0,39$; $p < 0,01$). Samen met geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, herkomstgroepering en positie in het huishouden verklaart eenzaamheid 22 procent van de variantie. Op de tweede plaats staat het vertrouwen in anderen, gevolgd door de frequentie van contacten met vrienden (respectievelijk 13 en 12 procent verklaarde variantie). Van de achtergrond-

kenmerken blijkt het onderwijsniveau nog steeds het meest met welzijn samen te hangen, als men kenmerken van sociale relaties toevoegt. Kenmerken van sociale relaties zijn meestal minder belangrijk voor het persoonlijk welzijn dan het onderwijsniveau, behalve eenzaamheid, sociaal vertrouwen en vriendencontacten (zie tabel 4.5.2).

4.5.2 Resultaten regressieanalyses van achtergrondkenmerken en kenmerken sociaal leven op de PWI¹⁾, 2014

	Regressieanalyses met achtergrondkenmerken en één kenmerk sociaal leven							
	Regressieanalyse met alleen achtergrondkenmerken	contacten familie	contacten vrienden	contacten burens	activiteiten verenigingen	vrijwilligerswerk	vertrouwen in anderen	eenzaamheid
	Bèta							
Geslacht	-0,03	-0,05	-0,04 ³⁾	-0,03 ²⁾	-0,03 ²⁾	-0,03 ²⁾	-0,03 ²⁾	-0,07
Leeftijd	0,05	0,06	0,10	0,03 ³⁾	0,05	0,05	0,05	0,10
Hoogst behaald onderwijsniveau	0,21	0,21	0,20	0,22	0,19	0,19	0,15	0,16
Positie in het huishouden (alleenstaande = ref.)								
Paar zonder kinderen	0,11	0,11	0,13	0,10	0,10	0,11	0,11	0,09
Paar met kinderen	0,09	0,09	0,12 ²⁾	0,06	0,08	0,07 ³⁾	0,08 ²⁾	0,06
Alleenstaande ouder	-0,06	-0,06	-0,06	-0,07	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06
Thuiswonend kind	0,13	0,14	0,12	0,13	0,12	0,13	0,13	0,12
Herkomstgroepering (autochtonen = ref.)								
Westerse allochtonen	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04
Niet-westerse allochtonen	-0,13	-0,13	-0,12	-0,12	-0,11	-0,12	-0,10	-0,09
Extra kenmerk		0,10	0,20	0,14	0,15	0,11	0,21	-0,39
Verklaarde variantie (%)	9	10	12	11	11	10	13	22

Bron: CBS (S&W 2014).

¹⁾ Alle bèta's zijn significant ($p < 0,01$) tenzij anders vermeld.

²⁾ $p < 0,05$.

³⁾ Niet significant.

Materiële levensstandaard

Uit de meervoudige regressieanalyses blijkt dat inkomen samenhangt met de PWI ($\beta = 0,16$; $p < 0,01$). Als zowel het inkomen als de opleiding samen met de andere achtergrondkenmerken in de analyse worden meegenomen, blijkt de samenhang met inkomen net zo sterk als die met opleiding. De relaties met vermogen, het hebben van een eigen woning, een baan en economische zelfstandigheid zijn wat zwakker, maar wel significant. Opvallend is dat met vakantie gaan de sterkste

samenhang vertoont met welzijn, meer nog dan het inkomen, de opleiding en de overige materiële indicatoren ($\beta = 0,24$; $p < 0,01$). Als met vakantie gaan wordt toegevoegd aan de achtergrondkenmerken stijgt de verklaarde variantie in de PWI van 9 naar 13 procent (zie tabel 4.5.3).

4.5.3 Resultaten regressieanalyses van achtergrondkenmerken en kenmerken materiële levensstandaard op de PWI¹⁾, 2014

	Regressieanalyse met achtergrondkenmerken en één kenmerk materiële levensstandaard						
	Regressieanalyse met alleen achtergrondkenmerken		inkomenskwartielen	vermogenskwartielen	vakantie	betaald werk	eigen woning
	Bèta						
Geslacht	-0,03	-0,02 ²⁾	-0,03 ²⁾	-0,03 ²⁾	-0,02 ³⁾	-0,02 ²⁾	-0,02 ³⁾
Leeftijd	0,05	0,03 ²⁾	-0,00 ³⁾	0,07	0,11	0,04 ²⁾	0,08
Hoogst behaald onderwijsniveau	0,21	0,16	0,19	0,14	0,19	0,19	0,19
Positie in het huishouden (alleenstaande = ref.)							
Paar zonder kinderen	0,11	0,07	0,09	0,06	0,10	0,08	0,10
Paar met kinderen	0,09	0,05	0,08 ²⁾	0,05	0,06	0,04	0,06
Alleenstaande ouder	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,07	-0,06	-0,07
Thuiswonend kind	0,13	0,10	0,10	0,13	0,14	0,10	0,16
Herkomstgroepering (autochtonen = ref.)							
Westerse allochtonen	-0,05	-0,04	-0,04	-0,04	-0,05	-0,04	-0,04
Niet-westerse allochtonen	-0,13	-0,11	-0,11	-0,10	-0,12	-0,10	-0,12
Extra kenmerk		0,16	0,13	0,24	0,12	0,12	0,10
Verklaarde variantie (%)	9	11	11	13	10	10	9

Bron: CBS (S&W 2014).

¹⁾ Alle bèta's zijn significant ($p < 0,01$) tenzij anders vermeld.

²⁾ $p < 0,05$.

³⁾ Niet significant.

4.6 Conclusie

In dit hoofdstuk is het welzijn van mensen in kaart gebracht aan de hand van een index voor subjectief welzijn, de Persoonlijke Welzijnsindex (PWI). Het gebruik van een index heeft voor- en nadelen. Een belangrijk voordeel van een index is dat je met behulp van één samenvattend cijfer een algemeen beeld kan laten zien van

de stand van zaken met betrekking tot complexe begrippen, wat de communicatie hierover vergemakkelijkt. Een ander voordeel dat samengaat met het gebruik van één enkel cijfer is dat bevolkingsgroepen en/of regio's gemakkelijker met elkaar vergeleken kunnen worden dan wanneer een set van indicatoren gebruikt wordt. Ook verschillende jaren vergelijken is gemakkelijker door het gebruik van één cijfer. Daarnaast geeft een index inzicht in cumulatieve effecten. Dat wil zeggen dat op een eenvoudige manier duidelijk wordt welke bevolkingsgroepen op meerdere dimensies relatief laag of juist hoog scoren.

Een index kent ook nadelen. Het voornaamste nadeel is dat een complex begrip gereduceerd wordt tot één cijfer, en dat daar onherroepelijk informatieverlies bij optreedt. Daarom zou een index ook niet los van de onderliggende indicatoren gezien moeten worden. Met behulp van een index kunnen sommige zaken snel inzichtelijk worden gemaakt, maar er zal ook altijd naar de onderliggende dimensies of indicatoren gekeken moeten worden om verschillen te interpreteren.

Er is een duidelijke relatie tussen de PWI en de tevredenheid met het leven ($r = 0,60$; $p < 0,001$), maar met een correlatiecoëfficiënt van 0,60 is er zeker geen sprake van een een-op-een relatie. Dit betekent dat de PWI niet hetzelfde meet als de tevredenheid met het leven. Er wordt dus een ander deel van het subjectief welzijn gemeten met de PWI, wat betekent dat de indicatoren elkaar aanvullen.

Het beeld dat veel mensen hun gezondheid het belangrijkste vinden in het leven wordt bevestigd: alle gezondheidsindicatoren vertonen een sterke samenhang met de PWI. De ervaren gezondheid hangt van alle onderzochte kenmerken het sterkst samen met het persoonlijk welzijn. Ook de mate waarin mensen lichamelijke belemmeringen ervaren speelt een belangrijke rol, maar de groep die sterke belemmeringen ervaart is relatief klein. Factoren met betrekking tot de leefstijl van mensen zijn minder van belang voor het persoonlijk welzijn. Ook het sociale netwerk van mensen heeft een positieve samenhang met het persoonlijk welzijn. Sociale contacten kunnen zorgen voor een hoger welzijn, al is het hierbij niet geheel duidelijk in welke richting het verband loopt. Het kan immers ook zo zijn dat mensen die zich beter voelen en gelukkig zijn juist door die positieve houding meer sociale contacten hebben. De mate van eenzaamheid blijkt de sterkste samenhang met de PWI te hebben: mensen die zich eenzaam voelen ervaren een aanzienlijk lager welzijn dan degenen die niet eenzaam zijn. Daarnaast blijkt het persoonlijk welzijn van mensen ook sterk samen te hangen met het hoogst behaalde onderwijsniveau en de hoogte van het inkomen van het huishouden. Het effect is voor beide factoren ongeveer even groot. Geld maakt dus voor een deel gelukkig, maar ook andere factoren zijn minstens net zo belangrijk.

4.7 Kerncijfers

4.7.1 Kerncijfers Persoonlijke Welzijnsindex: PWI-scores naar achtergrondkenmerken, 2014

	Gemiddelde score PWI	Persoonlijk welzijn		
		laag	midden	hoog
Totaal	7,1	3	39	58
		%		
Geslacht				
Mannen	7,1	3	36	61
Vrouwen	7,0	3	41	55
Leeftijd				
18 tot 25 jaar	7,2	4	33	64
25 tot 35 jaar	7,1	3	36	61
35 tot 45 jaar	7,1	4	38	58
45 tot 55 jaar	7,0	5	42	53
55 tot 65 jaar	7,0	3	42	55
65 tot 75 jaar	7,1	2	40	58
75 jaar en ouder	7,2	2	35	62
Hoogst behaald onderwijsniveau				
Basisonderwijs	6,6	9	48	42
Vmbo, mbo-1, avo onderbouw	6,9	4	46	50
Havo, vwo, mbo	7,0	3	41	56
Hbo, wo bachelor	7,4	1	29	70
Hbo, wo master	7,4	1	25	74
Herkomstgroepering				
Autochtonen	7,2	3	37	60
Westerse allochtonen	7,0	3	43	54
Niet-westerse allochtonen	6,6	10	47	44
Positie in het huishouden				
Alleenstaande	6,9	5	43	51
Lid paar zonder thuiswonende kinderen	7,2	2	37	61
Lid paar met thuiswonende kinderen	7,1	3	37	60
Alleenstaande ouder	6,5	11	54	35
Thuiswonend kind	7,3	3	31	66
Ervaren gezondheid				
Zeer goed	7,7	1	19	81
Goed	7,2	1	35	64
Gaat wel	6,6	6	57	37
Slecht of zeer slecht	5,9	23	57	21

4.7.1 Kerncijfers Persoonlijke Welzijnsindex: PWI-scores naar achtergrondkenmerken, 2014 (vervolg)

	Gemiddelde score PWI	Persoonlijk welzijn		
		laag	midden	hoog
		%		
Mate van belemmeringen				
Niet belemmerd	7,3	1	32	67
Licht belemmerd	6,8	5	51	44
Sterk belemmerd	6,3	16	53	31
Langdurige aandoeningen				
Ja	6,8	7	47	45
Nee	7,2	2	34	64
BMI				
Ondergewicht	6,9	7	40	53
Normaal gewicht	7,2	3	35	63
Matig overgewicht	7,1	3	40	58
Ernstig overgewicht	6,7	6	50	44
Sporten				
Dagelijks	7,2	3	37	61
Minstens 1x per week	7,2	2	34	64
Minstens 1x per maand	7,2	3	35	63
Minder dan 1x per maand	7,0	3	44	53
Zelden of nooit	6,8	6	46	48
Roken				
Ja	6,9	6	44	50
Nee	7,2	3	37	61
Alcoholgebruik				
Niet-drinker	6,8	7	48	46
Matige drinker	7,2	2	35	63
Zware drinker	7,2	2	34	64
Familiecontacten				
Dagelijks	7,1	3	38	59
Minstens 1x per week	7,1	3	37	60
Minstens 1x per maand	7,0	4	41	55
Minder dan 1x per maand	6,8	9	42	49
Zelden of nooit	6,4	12	54	34
Vriendencontacten				
Dagelijks	7,2	2	33	64
Minstens 1x per week	7,1	3	38	60
Minstens 1x per maand	7,0	3	44	53
Minder dan 1x per maand	6,7	7	48	45

4.7.1 Kerncijfers Persoonlijke Welzijnsindex: PWI-scores naar achtergrondkenmerken, 2014 (vervolg)

	Gemiddelde score PWI	Persoonlijk welzijn		
		laag	midden	hoog
		%		
Zelden of nooit	6,2	18	51	31
Burecontacten				
Dagelijks	7,1	3	38	58
Minstens 1x per week	7,2	2	36	62
Minstens 1x per maand	7,1	3	39	58
Minder dan 1x per maand	7,0	4	40	56
Zelden of nooit	6,6	10	47	43
Vrijwilligerswerk				
Ja	7,2	2	34	64
Nee	6,9	5	43	53
Sociaal vertrouwen				
Ja (Mensen zijn te vertrouwen)	7,3	1	30	68
Nee (Je kunt niet voorzichtig genoeg zijn)	6,8	6	49	45
Verenigingsdeelname				
Minimaal 1x per week	7,3	2	30	68
Minimaal 1x per maand	7,3	1	33	65
Minder dan 1x per maand	7,2	2	34	64
Nooit	6,8	6	47	48
Mate van eenzaamheid				
Niet eenzaam	7,5	1	27	73
Soms eenzaam	7,0	3	45	52
Wel eenzaam	5,8	27	53	21
Betaald werk				
Ja	7,2	2	35	63
Nee	6,9	6	44	50
Gestandaardiseerd inkomen				
Eerste 25%-groep (laagste inkomens)	6,7	8	48	43
Tweede 25%-groep	6,9	4	46	50
Derde 25%-groep	7,1	2	37	61
Vierde 25%-groep (hoogste inkomens)	7,4	1	28	70
Vermogen van het huishouden				
Eerste 25%-groep (laagste vermogens)	6,9	6	41	53
Tweede 25%-groep	6,8	6	49	45
Derde 25%-groep	7,2	2	37	61
Vierde 25%-groep (hoogste vermogens)	7,3	1	31	68

4.7.1 Kerncijfers Persoonlijke Welzijnsindex: PWI-scores naar achtergrondkenmerken, 2014 (slot)

	Gemiddelde score PWI	Persoonlijk welzijn		
		laag	midden	hoog
		%		
Eigenwoningbezit				
Koopwoning	7,2	2	34	64
Huurwoning	6,8	7	47	46
Economische zelfstandigheid				
Ja	7,2	2	34	63
Nee	7,0	5	42	53
Vakantie				
Meerdere keren per jaar	7,4	1	28	71
Een keer per jaar	7,0	3	43	53
Niet	6,7	9	50	42

Bron: CBS (S&W 2014).

4.7.2 Hercoderingen van de kenmerken die zijn opgenomen in de meervoudige regressieanalyses

Kenmerk	Codering in regressieanalyse	Kenmerk	Codering in regressieanalyse
Geslacht	1 = man 2 = vrouw	Sportfrequentie	1 = zelden of nooit 2 = minder dan 1x per maand 3 = minimaal 1x per maand 4 = minimaal 1x per week 5 = dagelijks
Leeftijd	1 = 18 tot 25 jaar 2 = 25 tot 35 jaar 3 = 35 tot 45 jaar 4 = 45 tot 55 jaar 5 = 55 tot 65 jaar 6 = 65 tot 75 jaar 7 = 75 jaar en ouder	Alcoholgebruik	1 = niet-drinker 2 = matige drinker 3 = zware drinker
Hoogst behaald onderwijsniveau	1 = basisonderwijs 2 = vmbo, mbo-1, avo onderbouw 3 = havo, vwo, mbo 4 = hbo, wo bachelor 5 = hbo, wo master	Roken	1 = ja 2 = nee
Positie in het huishouden ¹⁾	alleenstaand (= ref.) lid paar zonder kinderen lid paar met kinderen alleenstaande ouder thuiswonend kind	Eenzaamheid	1 = wel eenzaam 2 = een beetje eenzaam 3 = niet eenzaam
Herkomstgroepering ¹⁾	autochtonen (= ref.) westerse allochtonen niet-westerse allochtonen	Contacten met familie, vrienden en burens	1 = zelden of nooit 2 = minder dan 1x per maand 3 = minimaal 1x per maand 4 = minimaal 1x per week 5 = dagelijks
Inkomen en vermogen	1 = eerste 25%-groep (laagste inkomens/vermogens) 2 = tweede 25%-groep 3 = derde 25%-groep 4 = vierde 25%-groep (hoogste inkomens/vermogens)	Vrijwilligerswerk	1 = niet 2 = wel
Ervaren gezondheid	1 = zeer slecht 2 = slecht 3 = gaat wel 4 = goed 5 = zeer goed	Sociaal vertrouwen	1 = nee (je kunt niet voorzichtig genoeg zijn) 2 = ja (mensen zijn te vertrouwen)
		Deelname verenigingsactiviteiten	1 = nooit 2 = minder dan 1x per maand 3 = minimaal 1x per maand 4 = minimaal 1x per week
		Betaald werk	1 = geen betaald werk 2 = betaald werk

4.7.2 Hercoderingen van de kenmerken die zijn opgenomen in de meervoudige regressieanalyses (slot)

Kenmerk	Codering in regressieanalyse	Kenmerk	Codering in regressieanalyse
Belemmerd in functi- neren	1 = niet belemmerd 2 = licht belemmerd 3 = sterk belemmerd	Op vakantie geweest afgelopen jaar	1 = niet 2 = een keer 3 = meerdere keren
Landurige aandoening	1 = ja 2 = nee	Eigenwoningbezit	1 = huurwoning 2 = koopwoning
BMI-klassen	1 = ondergewicht 2 = normaal gewicht 3 = matig overgewicht 4 = ernstig overgewicht	Economisch zelfstandig	1 = nee 2 = ja

¹⁾ Positie in het huishouden en herkomst zijn als categoriale variabelen opgenomen, met een referentiecategorie en een aantal dummy-variabelen.

4.8 Literatuur

Ball, R. en K. Chernova (2008), Absolute Income, Relative Income, and Happiness. *Social Indicators Research*, 88, 497–529.

Beuningen, J. van, K. van der Houwen en L. Moonen (2014), [Measuring well-being. An analysis of different response scales](#). Discussion paper. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Beuningen, J. van, C. Jol en L. Moonen (2015), [De Persoonlijke Welzijnsindex. De ontwikkeling van een index voor subjectief welzijn](#). Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Beuningen, J. van en R. Kloosterman (2011), [Subjectief welzijn: welke factoren spelen een rol?](#) *Bevolkingstrends*, 59 (4), 85–92.

CBS (2012), [Vakanties van Nederlanders 2012](#). Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Hart, J. de, F. Knol, C. Maas-de Waal en T. Roes (2002), [Zekere banden. Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid](#). Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Linden, G. (2004), Financieel knel: geen nieuwe meubels of vakantie. Centraal Bureau voor de Statistiek, Webmagazine.

Mars, G. en H. Schmeets (2011), Meer sociale samenhang, meer geluk? *Bevolkingstrends*, 59 (3), 39-44.

Veenhoven, R en D. Timmermans (1998), Welvaart en geluk. *Economisch Statistische Berichten*, Augustus 1998, 628-631.

5.

Welzijnsongelijkheid

Uit de voorgaande hoofdstukken bleek dat de meeste volwassenen in Nederland een relatief hoog welzijn ervaren: de overgrote meerderheid is tevreden met het leven en met verschillende deelaspecten daarvan. Maar niet iedereen ervaart het leven even positief: bepaalde bevolkingsgroepen hebben een lager welzijn dan anderen en ook binnen bevolkingsgroepen bestaan verschillen in welzijn. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de mate waarin welzijn ongelijk is verdeeld binnen bevolkingsgroepen ofwel op de welzijnsongelijkheid.

5.1 Inleiding

De voorgaande hoofdstukken keken naar het gemiddelde welzijnsniveau van verschillende bevolkingsgroepen en naar het aandeel mensen dat een hoog of een laag welzijn ervaart. Een andere manier om verschillen in het ervaren welzijn in kaart te brengen, is door middel van het onderzoeken van de *welzijnsongelijkheid*. Maten voor welzijnsongelijkheid kunnen bijvoorbeeld laten zien of sommige bevolkingsgroepen meer homogeen of juist heterogeen zijn op het gebied van welzijn dan andere. Dit is analoog aan maten voor inkomensongelijkheid, die welbekend zijn en veel gebruikt worden. Hoewel welzijnsongelijkheid niet, zoals inkomensongelijkheid, gaat over de ongelijkheid van middelen, is het niet minder relevant.

Het meten van welzijnsongelijkheid staat, in tegenstelling tot het meten van inkomensongelijkheid, nog in de kinderschoenen, maar er komt steeds meer aandacht voor (Eurofound, 2013; New Economics Foundation, 2012; Kalmijn en Veenhoven, 2005; Veenhoven, 2005). Europees onderzoek naar welzijnsongelijkheid toont aan dat in veel landen de ongelijkheid groot is binnen de groep mensen met lage inkomens, langdurig werklozen, vrouwen en mensen met beperkingen (Eurofound, 2013). Voor leeftijd is het beeld wat minder eenduidig: terwijl in een aantal Oost-Europese landen de ongelijkheid relatief groot is onder de alleroudsten (75+), is er in veel andere landen juist geen verschil in welzijnsongelijkheid tussen ouderen en andere leeftijdsgroepen (Eurofound, 2013). Verder blijkt dat binnen de verschillende leeftijdsgroepen doorgaans geldt dat hoe lager het welzijn is, hoe hoger de welzijnsongelijkheid (New Economics Foundation, 2012).

In dit hoofdstuk presenteert CBS voor het eerst resultaten van onderzoek naar welzijnsongelijkheid in Nederland. De nadruk ligt hierbij vooral op verkennende,

beschrijvende analyses om in kaart te brengen bij welke bevolkingsgroepen de welzijnsongelijkheid hoog of juist laag is. In paragraaf 5.2 worden eerst de gebruikte maten voor welzijnsongelijkheid besproken. Daarna komen in paragraaf 5.3 de resultaten aan bod voor de totale volwassen Nederlandse bevolking en voor verschillende bevolkingsgroepen. De vraag daarbij is steeds of er binnen bepaalde groepen een grotere verdeeldheid is in welzijn dan binnen andere groepen. Ook wordt gekeken naar verschillen tussen landen in de Europese Unie. In paragraaf 5.4 volgen ten slotte de conclusies.

5.2 Methode

Ongelijkheidsmaten

Welzijnsongelijkheid kan uitgedrukt worden met behulp van verschillende maten. Omdat welzijn een andersoortige grootte is dan inkomen, kunnen bestaande maten voor inkomensongelijkheid niet zonder meer worden gebruikt voor welzijnsongelijkheid. Er is in de wetenschappelijke literatuur nog geen consensus over hoe welzijnsongelijkheid het best gemeten kan worden. CBS heeft daarom verschillende ongelijkheidsmaten vergeleken (Van Beuningen, Burger, Coumans en Moonen, 2015). Hierbij is onder andere gekeken naar de bekendheid van de maat, of deze gemakkelijk te interpreteren is, of deze geschikt is voor gebruik bij de welzijnsindicatoren en of veranderingen tussen groepen zichtbaar worden. De standaarddeviatie en het kwintielverschil zijn daarbij aangemerkt als meest geschikte maten om de welzijnsongelijkheid in kaart te brengen. Deze twee ongelijkheidsmaten vullen elkaar aan: de standaarddeviatie gebruikt alle informatie van de verdeling, terwijl het kwintielverschil de hoogste en laagste waarden centraal stelt. Voor een overzicht van verschillende maten en hun voor- en nadelen, zie Van Beuningen, Burger, Coumans en Moonen (2015).

De *standaarddeviatie* (SD) is een bekende spreidingsmaat die de spreiding rondom het gemiddelde weergeeft, en is gelijk aan de wortel van de variantie:

$$SD = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_{\mu} - x_i)^2}{n}}$$

Hierin is x_μ gelijk aan het gemiddelde welzijnsniveau, x_i het welzijn van respondent i , en n het aantal respondenten. Bij de berekening van de standaarddeviatie worden alle waarnemingen gebruikt.

Het *kwintielverschil* ($M80-M20$) is het verschil in gemiddeld welzijn tussen het eerste en het vijfde welzijnskwintiel. Dit wordt berekend door het gemiddelde welzijn van de 20 procent met de laagste welzijnscore af te trekken van het gemiddelde welzijn van de 20 procent met de hoogste welzijnscore:

$$M80 - M20 = x_\mu^{Q80} - x_\mu^{Q20}$$

Hierin is x_μ^{Q20} gelijk aan het gemiddelde welzijn van het laagste welzijnskwintiel en x_μ^{Q80} aan het gemiddelde welzijn van het hoogste welzijnskwintiel. Bij de berekening van deze maat worden dus niet alle waarnemingen gebruikt: verschuivingen in welzijn binnen het tweede, derde en vierde welzijnskwintiel beïnvloeden de welzijnsongelijkheid niet (zolang de verschuivingen niet zorgen voor een verandering van de kwintielgrenzen). Het voordeel van het kwintielverschil is dat deze eenvoudiger te interpreteren is dan de standaarddeviatie en, door het hanteren van een verschilscore bij het vergelijken van twee groepen, wat meer tot de verbeelding spreekt.

Analyses

De ongelijkheid wordt berekend voor de gehele Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder. Er wordt zowel gekeken naar de meer algemene indicatoren voor welzijn, namelijk geluk en tevredenheid met het leven, als naar domeinspecifieke indicatoren, zoals de tevredenheid met de gezondheid, met de financiële situatie of met het sociale leven. Voor geluk wordt daarnaast gedifferentieerd naar geslacht, leeftijd, herkomst, het hoogst behaalde onderwijsniveau, de positie in het huishouden, de hoogte van het inkomen en het al dan niet hebben van werk. Verschillen in ongelijkheid tussen bevolkingsgroepen zijn getoetst met behulp van bootstrapping, zie Van Beuningen, Burger, Coumans en Moonen (2015) voor meer details hierover.

5.3 Resultaten

Welzijnsongelijkheid in Nederland

De ongelijkheid met betrekking tot geluk en de tevredenheid met het leven is relatief klein in vergelijking met de ongelijkheid van de domeinspecifieke indicatoren voor welzijn. Dat geldt zowel voor de standaarddeviatie als voor het kwintielverschil. De ongelijkheid is het grootst bij de tevredenheid met de lichamelijke gezondheid, maar ook bij de tevredenheid met de hoeveelheid vrije tijd, met de financiële situatie en met de reistijd van en naar het werk is deze relatief groot. Beide ongelijkheidsmaten laten hierbij nagenoeg hetzelfde patroon zien. Van de domeinspecifieke indicatoren laat de tevredenheid met de relatie met de partner de laagste ongelijkheid zien; hierover zijn mensen blijkbaar allemaal ongeveer even tevreden.

5.3.1 Gemiddelde en welzijnsongelijkheid voor verschillende welzijnsindicatoren, 2014

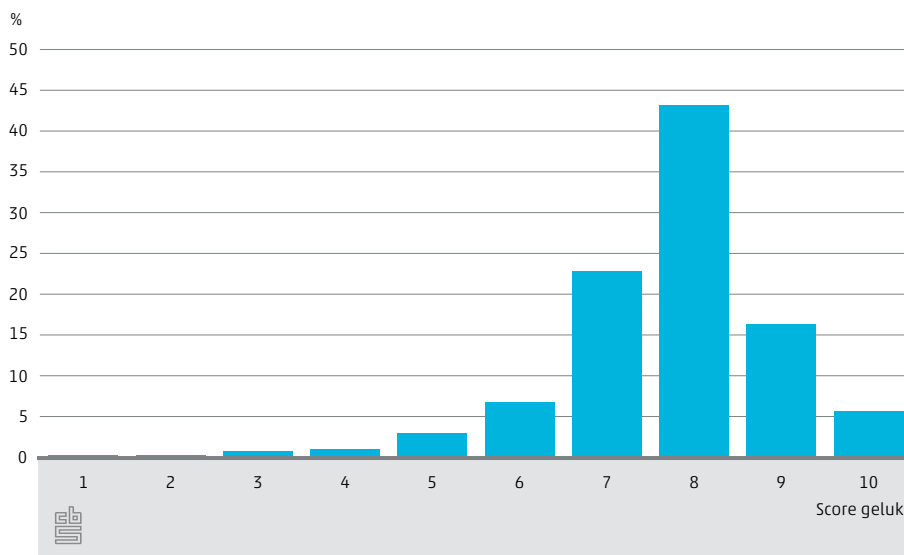
	Gemiddelde	Standaarddeviatie (SD)	Kwintielverschil (M80-M20)
Algemene welzijnsindicatoren			
Geluk	7,7	1,29	3,38
Tevredenheid met het leven	7,6	1,40	3,74
Domeinspecifieke welzijnsindicatoren			
Tevredenheid met de financiële situatie	7,0	1,83	4,87
Tevredenheid met de opleidingskansen	7,5	1,65	4,50
Tevredenheid met het werk/de dagelijkse bezigheden	7,5	1,54	4,20
Tevredenheid met de reistijd van/naar het werk	8,1	1,82	4,75
Tevredenheid met de hoeveelheid vrije tijd	7,4	1,79	4,91
Tevredenheid met de lichamelijke gezondheid	7,1	1,85	5,04
Tevredenheid met de psychische gezondheid	7,8	1,63	4,27
Tevredenheid met het sociale leven	7,6	1,55	4,12
Tevredenheid met de relatie met de partner	8,5	1,37	3,45
Tevredenheid met de woning	8,0	1,61	4,15
Tevredenheid met de woonbuurt	7,9	1,59	4,13

Bron: CBS (S&W 2014).

Mogelijke frequentieverdelingen bij een hoge ongelijkheid

Dat de ongelijkheid bij bepaalde indicatoren lager of hoger is, kan verschillende oorzaken in de onderliggende verdeling hebben. De relatieve frequentieverdeling van de indicator voor geluk is gegeven in onderstaande figuur.

Relatieve frequentieverdeling van geluk, 2014



Bron: CBS (S&W 2014).

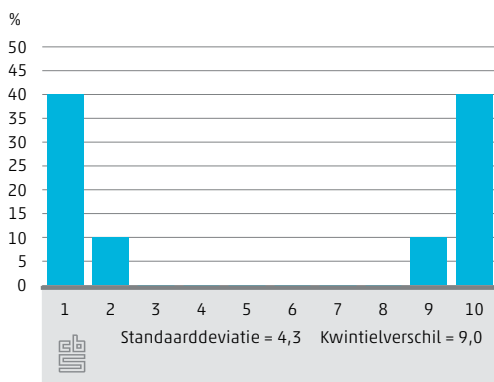
Wanneer de waarnemingen voor een bepaalde indicator meer gecentreerd zijn rond het gemiddelde, zal de ongelijkheid lager liggen. De laagste ongelijkheid zal uiteraard optreden als alle waarnemingen gelijk zijn, ofwel als iedereen een score van bijvoorbeeld 8 geeft voor het ervaren geluk. Beide maten voor welzijnsongelijkheid zouden in dat geval gelijk zijn aan 0.

In geval van een hogere ongelijkheid kan de onderliggende frequentieverdeling verschillende vormen hebben. Uiteraard kan een hogere ongelijkheid worden veroorzaakt doordat er meer extreme scores worden gegeven, dus aan beide uiteindes van de schaal, zoals in frequentieverdeling A in de volgende figuur. Deze verdeling laat de grootste ongelijkheid zien, zowel op basis van de standaarddeviatie als op basis van het kwintielverschil. Het kan echter ook voorkomen dat er, zoals in frequentieverdeling B, juist geen pieken in de antwoorden zichtbaar zijn. Ook dit resulteert in een hogere mate van ongelijkheid.

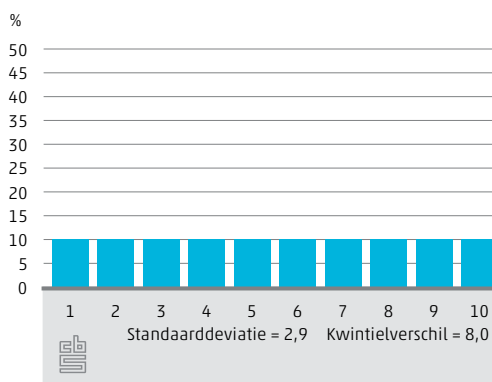
Een meertoppige frequentieverdeling, zoals bij frequentieverdeling C, levert ook een hogere ongelijkheid op, en ook bij frequentieverdeling D is de ongelijkheid groter in vergelijking met de werkelijke verdeling van geluk. Bij frequentieverdeling D is te zien dat er een minder grote piek is, en dat de wat lagere scores wat vaker voorkomen. In dit hoofdstuk wordt een hogere ongelijkheid meestal veroorzaakt door een frequentieverdeling die vergelijkbaar is met frequentieverdeling D.

Voorbeelden van relatieve frequentieverdelingen

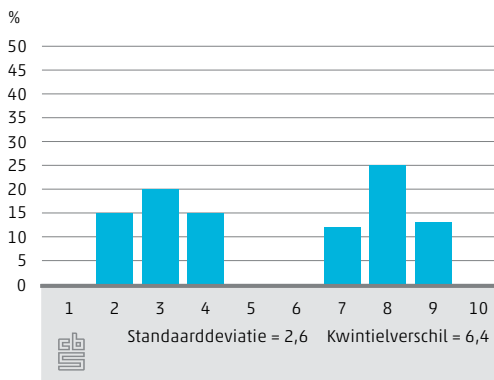
Frequentieverdeling A



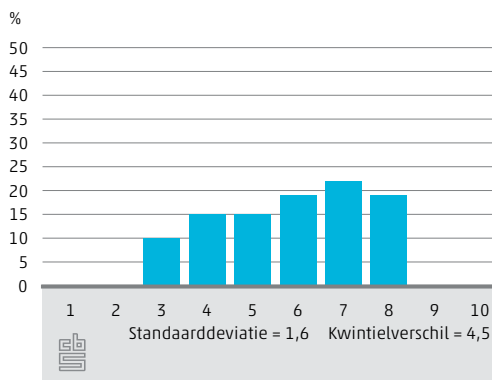
Frequentieverdeling B



Frequentieverdeling C

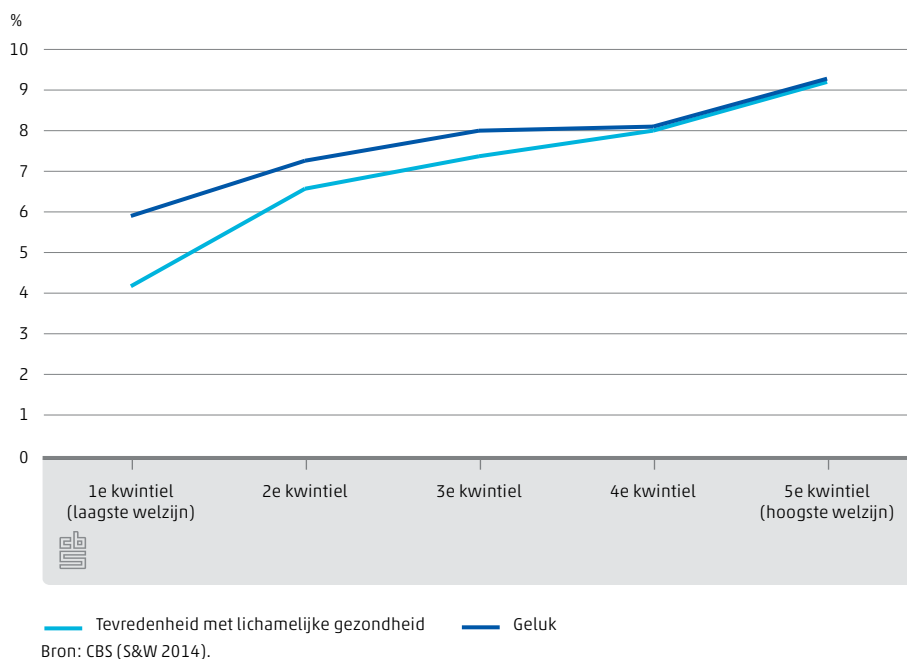


Frequentieverdeling D



Figuur 5.3.2 toont het verschil in gemiddelde scores tussen de vijf welzijnskwintielen voor geluk en de tevredenheid met de lichamelijke gezondheid. Deze indicatoren zijn gekozen omdat ze zowel de laagste als de hoogste ongelijkheid laten zien. Bij de mate waarin mensen gelukkig zijn, waarbij de ongelijkheid het laagste is, is het kwintielverschil (het verschil in gemiddelde score tussen het vijfde en het eerste welzijnskwintiel) gelijk aan 3,38. Het grootste verschil in gemiddelde score is te zien tussen het eerste en het tweede welzijnskwintiel. Daarnaast is een iets kleinere sprong zichtbaar tussen het vierde en het vijfde welzijnskwintiel. Een soortgelijk patroon is te zien bij de tevredenheid met de lichamelijke gezondheid, alleen is het verschil in gemiddelde scores hier beduidend groter dan bij de indicator voor geluk. Vooral het verschil tussen het eerste en het tweede welzijnskwintiel is groot: het verschil in gemiddelde score bedraagt meer dan 2 punten. In het eerste kwintiel is het aandeel mensen met een als (zeer) slecht ervaren gezondheid dan ook oververtegenwoordigd: ruim 25 procent tegenover bijna 6 procent van de totale volwassen bevolking.

5.3.2 Gemiddelde score voor geluk en tevredenheid met de lichamelijke gezondheid naar welzijnskwintielen, 2014



Verschillen in welzijnsongelijkheid naar bevolkingsgroepen

Hieronder wordt ingegaan op de verschillen in welzijnsongelijkheid tussen bevolkingsgroepen; hierbij wordt duidelijkheidshalve telkens alleen naar ongelijkheid in geluksgevoelens gekeken. Zowel de standaarddeviatie als het kwintielverschil laten dezelfde patronen zien. In vervolgonderzoek zal ook de ongelijkheid met betrekking tot andere welzijnsindicatoren in meer detail worden onderzocht.

Geslacht en leeftijd

Er zijn geen verschillen tussen mannen en vrouwen in welzijnsongelijkheid. De ongelijkheid in geluk gemeten aan de hand van het kwintielverschil is voor beide groepen gelijk aan 3,4 en de standaarddeviatie is voor beide seksen gelijk aan 1,3. Ook zijn er geen verschillen in ongelijkheid tussen mensen met verschillende leeftijden.

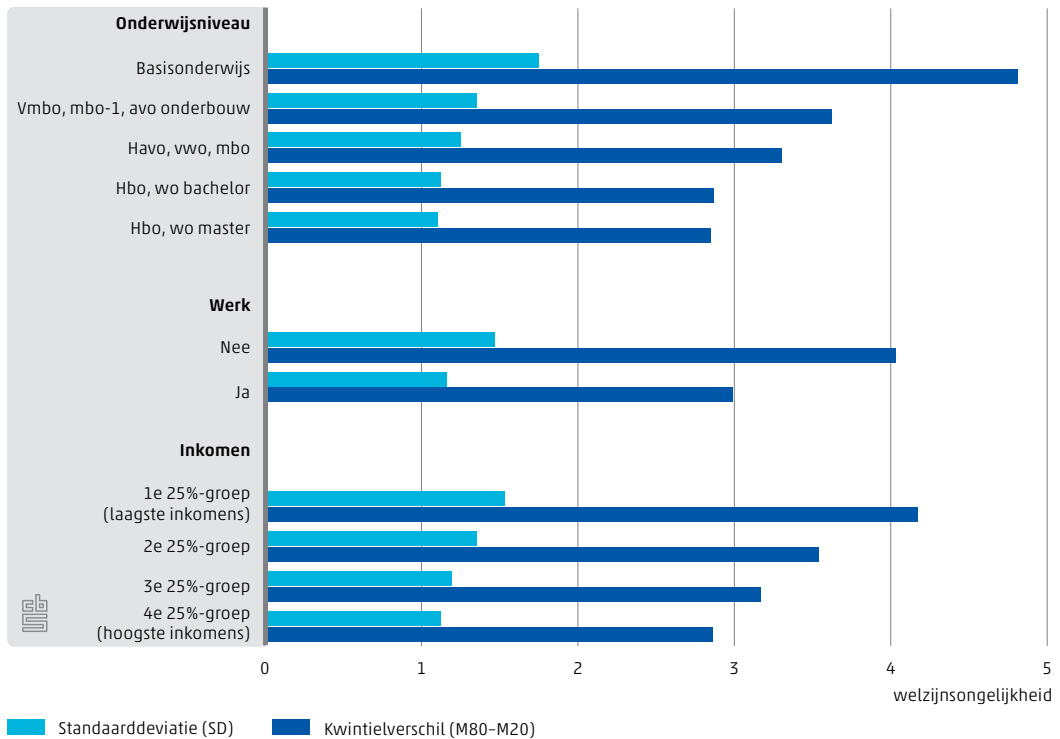
Opleiding, werk en inkomen

De grootste verschillen in welzijnsongelijkheid zijn te zien bij personen met verschillen in hoogst behaald onderwijsniveau, inkomen en het al dan niet hebben van werk. Onder degenen met alleen basisonderwijs, die niet werkzaam zijn of qua inkomen in het laagste inkomenskwartiel vallen, is de ongelijkheid in geluk het grootst. Dit geldt zowel voor de standaarddeviatie als voor het kwintielverschil.

Laagopgeleiden hebben relatief vaak extreme scores op ervaren geluk: zij voelen zich vaker dan hoger opgeleiden extreem gelukkig of juist extreem ongelukkig. Een 8 wordt door de laagst opgeleiden juist wat minder vaak gegeven. Als gekeken wordt naar de inkomensgroepen, scoren de personen met de laagste inkomens relatief vaak 3, 4 en vooral 5 en 6 op geluk. De scores zijn bij deze groep dus wat meer dan gemiddeld uitgesmeerd over deze wat lagere scores en er zijn minder pieken in de verdeling te zien dan bij laagopgeleiden. Mensen die geen betaald werk hebben scoren relatief vaak 5 en 6, wat minder dan gemiddeld 8 en 9 en weer iets vaker een 10. Deze maximale score wordt vooral vaak gegeven door gepensioneerden.

Additionele analyses naar de invloed van het onderwijsniveau binnen de hoogste en laagste inkomensgroep laten zien dat vooral de combinatie van een laag onderwijsniveau en een laag inkomen samengaat met een hogere welzijnsongelijkheid. Het kwintielverschil bedraagt in deze groep 4,9. Onder de laagst opgeleiden met een inkomen in de hoogste inkomensgroep is de ongelijkheid in geluk met een waarde van 4,0 nog steeds relatief hoog.

5.3.3 Welzijnsongelijkheid naar hoogst behaald onderwijsniveau, werk en inkomen, 2014



Bron: CBS (S&W 2014).

Herkomst

De ongelijkheid in geluk is het hoogst bij niet-westerse allochtonen, de groep die zichzelf het minst gelukkig prijst. Ook westerse allochtonen laten een grotere ongelijkheid zien dan gemiddeld. Zo is voor niet-westerse allochtonen het kwintielverschil gelijk aan 4,4, voor westerse allochtonen is dat 3,8 en voor autochtonen 3,2.

De frequentieverdelingen van de geluksscores laten zien dat niet-westerse allochtonen wat vaker dan gemiddeld een score van 3, 4 of 5, maar ook relatief vaak een 10 geven voor hun ervaren geluk. De hogere ongelijkheid bij niet-westerse allochtonen hangt onder meer samen met het aandeel laagopgeleiden, dat in deze groep beduidend groter is dan in de andere twee herkomstgroepen (CBS, 2014).

Positie in het huishouden

Ook de positie die iemand heeft in het huishouden speelt een rol bij de welzijnsongelijkheid. Zo zijn zowel de standaarddeviatie als het kwintielverschil aanmerkelijk hoger bij alleenstaanden en alleenstaande ouders dan bij paren (met of zonder kinderen) en thuiswonende kinderen. Vooral alleenstaande ouders zijn erg verdeeld in hun ervaren geluk. Terwijl paren met kinderen een kwintielverschil van 3,0 laten zien, ligt dit bij degenen die hun kinderen alleen opvoeden op 4,8. Uit een vergelijking van de frequentieverdelingen van de verschillende groepen blijkt dat de scores bij alleenstaanden en alleenstaande ouders wat meer worden uitgesmeerd over de lagere scores in vergelijking met paren en thuiswonende kinderen. Alleenstaanden en alleenstaande ouders kiezen dus wat vaker voor scores 3 tot en met 7.

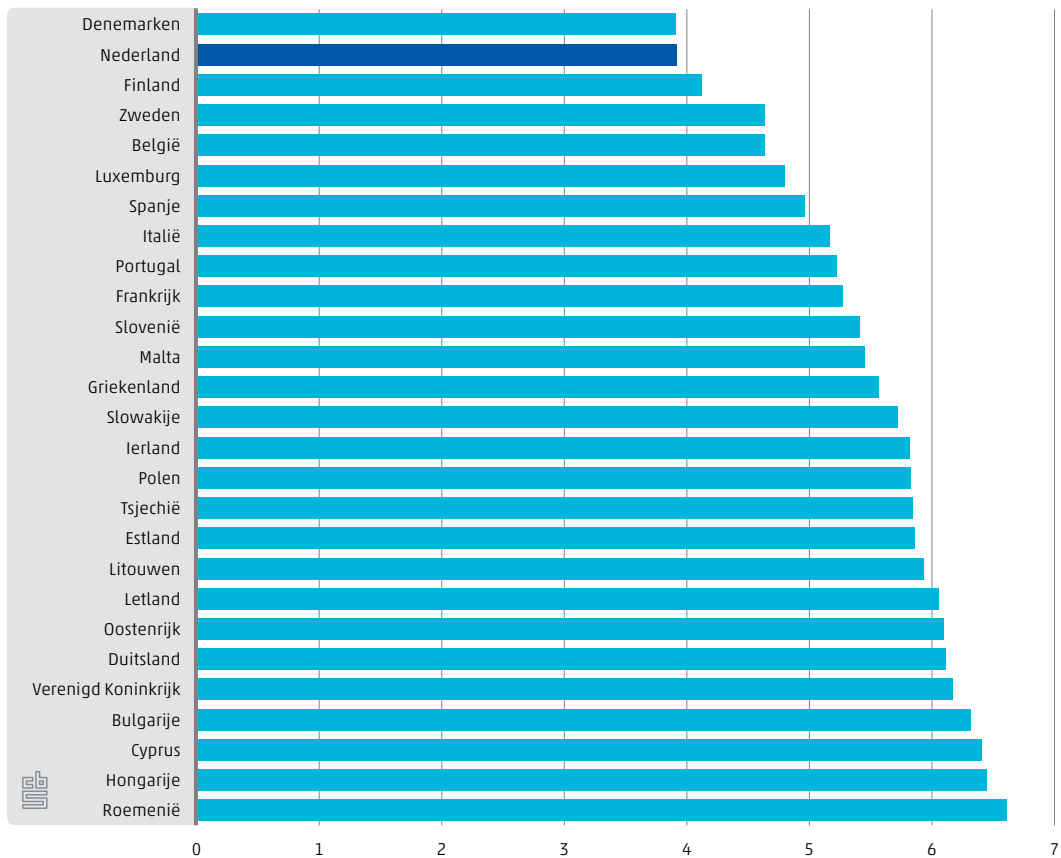
De hogere ongelijkheid met betrekking tot geluk onder alleenstaanden en alleenstaande ouders hangt voor een deel samen met het gemiddeld lagere inkomen van deze groepen. Eerder in dit hoofdstuk werd al vastgesteld dat de welzijnsongelijkheid onder mensen met een inkomen in de twee laagste inkomenskwartielen hoger is dan in de hogere inkomenskwartielen.

Welzijnsongelijkheid in Europa

De welzijnsongelijkheid in Nederland ligt lager in vergelijking met andere Europese lidstaten. Dit blijkt uit onderzoek van Eurofound (2013), gebaseerd op de European Quality of Life Survey (EQLS), waarbij de ongelijkheid met betrekking tot de tevredenheid met het leven is onderzocht.

Ook bij deze vergelijking van landen binnen de Europese Unie blijkt, net als bij de vergelijking van verschillende bevolkingsgroepen binnen Nederland eerder in deze paragraaf, dat de welzijnsongelijkheid over het algemeen hoger is in landen waar het gemiddelde welzijnsniveau laag is ($r = -0,69$). Zo is de welzijnsongelijkheid vooral hoog in de Oost-Europese landen Roemenië, Hongarije en Bulgarije, waar het gemiddelde welzijnsniveau lager dan gemiddeld is. Daarnaast is de ongelijkheid ook in Cyprus en in het Verenigd Koninkrijk relatief hoog. In Nederland is de ongelijkheid, net als in Denemarken, Finland en Zweden, laag in vergelijking met andere Europese landen. Het gemiddelde welzijnsniveau ligt in deze landen dan weer beduidend hoger dan gemiddeld. Uitzonderingen zijn bijvoorbeeld Oostenrijk en Spanje. In Oostenrijk, waar de gemiddelde tevredenheid redelijk hoog ligt, is ook de ongelijkheid aan de hoge kant. In Spanje is de ongelijkheid in welzijn dan weer relatief laag in vergelijking met de ook relatief lage gemiddelde tevredenheid (zie hoofdstuk 6 voor meer details over het gemiddelde welzijn in de Europese Unie).

5.3.4 Welzijnsongelijkheid (kwintielverschil) in de Europese Unie, 2013



Bron: EQLS (Eurofound, 2013).

5.4 Conclusie

De ongelijkheid in geluk, gemeten aan de hand van de standaarddeviatie of het kwintielverschil, is relatief laag in vergelijking met de ongelijkheid bij domeinspecifieke welzijnsindicatoren. Met name de ongelijkheid in de tevredenheid met de lichamelijke gezondheid is groot. Ook de tevredenheid met de hoeveelheid vrije tijd en de tevredenheid met de financiële situatie laten een relatief hoge verdeeldheid zien. Vergeleken met andere landen in de Europese Unie is de ongelijkheid in Nederland aan de lage kant (Eurofound, 2013).

Deze resultaten ondersteunen de bevindingen uit eerder onderzoek dat binnen bevolkingsgroepen die een laag gemiddeld welzijn ervaren, de welzijnsongelijkheid relatief groot is (Eurofound, 2013; New Economics Foundation, 2012). Het gaat vooral om laagopgeleiden, niet-westerse allochtonen, mensen met de laagste inkomens, niet werkenden, alleenstaanden en alleenstaande ouders. Deze groepen zijn dus heterogener op het gebied van geluk dan groepen die een hoog gemiddeld welzijn ervaren, en de verschillen binnen deze groepen worden gemaskeerd door het gemiddeld lagere welzijnsniveau. Dat betekent dat er binnen deze groepen nog andere kenmerken zijn – al dan niet gemeten in het onderzoek – die mogelijk bijdragen tot een hoger of lager welzijn. In dit hoofdstuk is slechts een eerste aanzet gedaan voor het onderzoek naar welzijnsongelijkheid in Nederland. De analyses zijn vooral beschrijvend en geven nog weinig inzicht in de mogelijke verklaringen van de hoge of juist lage ongelijkheid binnen bepaalde bevolkingsgroepen. Nader onderzoek is nodig om uitsluitsel te geven over welke mechanismen hierbij een rol spelen.

5.5 Literatuur

Beuningen, J. van, J. Burger, M. Coumans en L. Moonen (2015), Het meten van welzijnsongelijkheid. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen. Te verschijnen in november 2015.

CBS (2014), Bevolking; hoogst behaald onderwijsniveau; geslacht, leeftijd en herkomst, geraadpleegd op 30 juli 2015.

Eurofound (2013), Third European Quality of Life Survey – Quality of life in Europe: Subjective well-being, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

New Economics Foundation (2012), Well-being patterns uncovered: an analysis of UK data.

Kalmijn, W. en R. Veenhoven (2005), Measuring inequality of happiness in nations, *Journal of Happiness Studies*, 6, 357–396.

Veenhoven, R. (2005), Return of inequality in modern society? Test by dispersion of life-satisfaction across time and nations, *Journal of Happiness Studies*, 6, 457–487.

6.

Welzijn in de

Europese Unie

In de voorgaande hoofdstukken stond telkens het subjectief welzijn van de Nederlandse bevolking centraal. Dit hoofdstuk kijkt ook over de landsgrenzen heen en beschrijft het welzijn in de Europese Unie. Ervaren inwoners van Nederland een hoger of juist een lager welzijn in vergelijking met andere EU-lidstaten?

6.1 Inleiding

Eurostat, het statistiekbureau van de Europese Unie, heeft in 2013 voor het eerst gegevens verzameld over het subjectief welzijn van alle Europese lidstaten. Dit was onderdeel van het onderzoek *European Union Statistics on Income and Living Conditions*. Met deze gegevens is het mogelijk om een uitgebreide vergelijking te maken tussen de lidstaten van de Europese Unie op het gebied van welzijn. Dit hoofdstuk beschrijft het subjectief welzijn op Europees niveau. Daarbij staat de positie van Nederland ten opzichte van de andere EU-landen centraal. Eurostat heeft de resultaten van dit onderzoek in 2015 gepubliceerd (Eurostat, 2015a), waarbij de nadruk op het welzijnsniveau in Europa en op de verschillen tussen alle lidstaten ligt. In dit hoofdstuk wordt specifiek gekeken naar de positie van Nederland binnen de Europese Unie.

De cijfers in dit hoofdstuk hebben, anders dan in de andere hoofdstukken van dit boek, betrekking op personen vanaf 16 jaar. Dit is de populatie waar Eurostat over publiceert met betrekking tot subjectief welzijn. Hierdoor, en door net iets andere operationaliseringen, kunnen de cijfers die in dit hoofdstuk voor Nederland worden gepresenteerd afwijken van de cijfers uit eerdere hoofdstukken. Paragraaf 6.2 beschrijft deze operationaliseringen. In paragraaf 6.3 wordt vervolgens ingegaan op verschillen tussen de Europese lidstaten in de waardering van het leven in zijn geheel. In paragraaf 6.4 komt de waardering van Europeanen van verschillende deelaspecten van het leven aan bod. Paragraaf 6.5 ten slotte bevat de conclusies van dit hoofdstuk.

6.2 Meten van subjectief welzijn op Europees niveau

Subjectief welzijn is in 2013 op Europees niveau gemeten in een ad-hoc module bij het Europese onderzoek over leefsituatie en inkomen (SILC). In deze ad-hoc module komen alle drie de aspecten van het subjectief welzijn, zoals beschreven in hoofdstuk 1, aan bod. In dit hoofdstuk wordt voor elk van deze aspecten op één specifieke vraag ingegaan, namelijk tevredenheid met het leven, geluk en zinvolheid. In de ad-hoc module kwamen affecten weliswaar uitgebreider aan bod, maar de resultaten van de andere vragen waren ten tijde van het samenstellen van deze publicatie nog niet beschikbaar. De exacte vragen zijn opgenomen in Bijlage I.

Voor zowel de tevredenheid met het leven als de mate waarin mensen hun leven zinvol vinden worden gemiddelden gepresenteerd. Daarnaast wordt bij het algemeen welzijn ook naar het aandeel met een lage, een midden en een hoge score gekeken. Hierbij kiest Eurostat voor een andere indeling van de schaal dan CBS. Eurostat heeft voor een zodanige groepering van antwoordcategorieën gekozen dat er op EU-niveau 20 procent van de bevolking in de laagste groep valt, 60 procent in de middelste groep en 20 procent in de hoogste groep (Eurostat, 2015b). Hierdoor zijn de scores 0 tot en met 5 gecategoriseerd als een lage score, scores van 6 tot en met 8 behoren tot de midden categorie, en scores 9 en 10 vallen ten slotte onder de hoge scores.

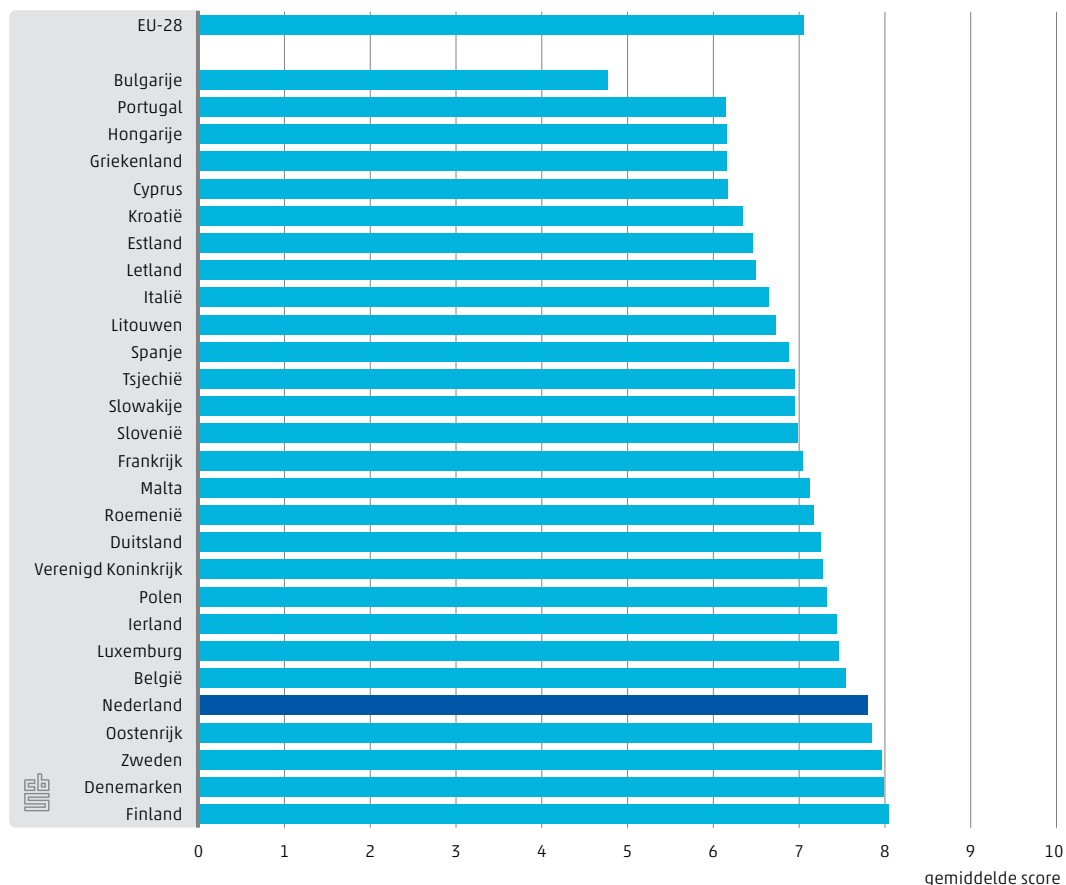
6.3 Resultaten algemeen welzijn

Tevredenheid met het leven

Inwoners van Nederland zijn met een gemiddelde van 7,8 tevredener dan de gemiddelde Europeaan; het gemiddelde in de Europese Unie lag in 2013 op 7,1. Nederland staat daarmee in de top vijf van meest tevreden EU-landen. Inwoners van Finland, Denemarken en Zweden zijn de meest tevreden mensen in Europa. Ook in Oostenrijk zijn mensen gemiddeld genomen erg tevreden met hun leven. Bulgaren zijn duidelijk de meest ontevreden inwoners van Europa. Zij scoren gemiddeld een 4,8 voor de tevredenheid met het leven. Dat is aanzienlijk lager dan de gemiddelde scores in de andere EU-lidstaten. Wanneer de bevolking per

land wordt verdeeld naar drie groepen met een hoge, midden of lage score, is het beeld vergelijkbaar (zie de kerncijfertabel aan het eind van dit hoofdstuk).

6.3.1 Tevredenheid met het leven in de Europese Unie, 2013



Bron: Eurostat (SILC 2013).

Europese mannen en vrouwen verschillen, net als mannen en vrouwen in Nederland, nauwelijks van elkaar in gemiddelde tevredenheid met het leven. Wel zijn er verschillen tussen leeftijdsgroepen. De tevredenheid neemt af met de leeftijd; van gemiddeld 7,6 onder 16- tot 25-jarigen tot 6,8 onder 75-plussers. In de meeste lidstaten is dit patroon zichtbaar, maar niet overal. Een aantal landen, waaronder Nederland, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, vertoont een U-vormig verband: zowel jongeren als ouderen zijn gemiddeld meer tevreden met hun leven dan mensen in de middenleeftijden. Ook het inkomen speelt een rol. De gemiddelde tevredenheid van mensen met een inkomen in de laagste

20-procentsgroep is gelijk aan 6,3. De tevredenheid loopt op als het inkomen stijgt; degenen met een inkomen in de hoogste 20-procentsgroep zijn met een 7,7 het meest tevreden. Dit verband is in alle lidstaten te zien. De verschillen tussen de inkomensgroepen zijn het grootst in Bulgarije. Daar loopt de gemiddelde tevredenheid van een 3,3 onder degenen met de laagste inkomens tot een 5,9 onder degenen met de hoogste inkomens. Ook in Estland, Kroatië en Hongarije zijn de verschillen in tevredenheid tussen de inkomensgroepen groot. In Nederland zijn de verschillen beduidend kleiner.

Gevoelens van geluk

Bijna 6 op de 10 Europeanen voelt zich altijd of bijna altijd gelukkig. Ruim een kwart is soms gelukkig, en 13 procent geeft aan zich zelden of nooit gelukkig te voelen. In Nederland zijn mensen gelukkiger dan gemiddeld in de Europese Unie: meer dan 8 op de 10 zijn (bijna) altijd gelukkig, en een kleine groep van 5 procent is zelden of nooit gelukkig. In Letland en Griekenland is het aandeel dat zich (bijna) altijd gelukkig voelt met ruim 30 procent het laagst. In Griekenland voelt daarnaast een relatief grote groep van ruim 40 procent zich (bijna) nooit gelukkig. In geen enkel ander EU-land ligt het aandeel dat zelden gelukkig is zo hoog.

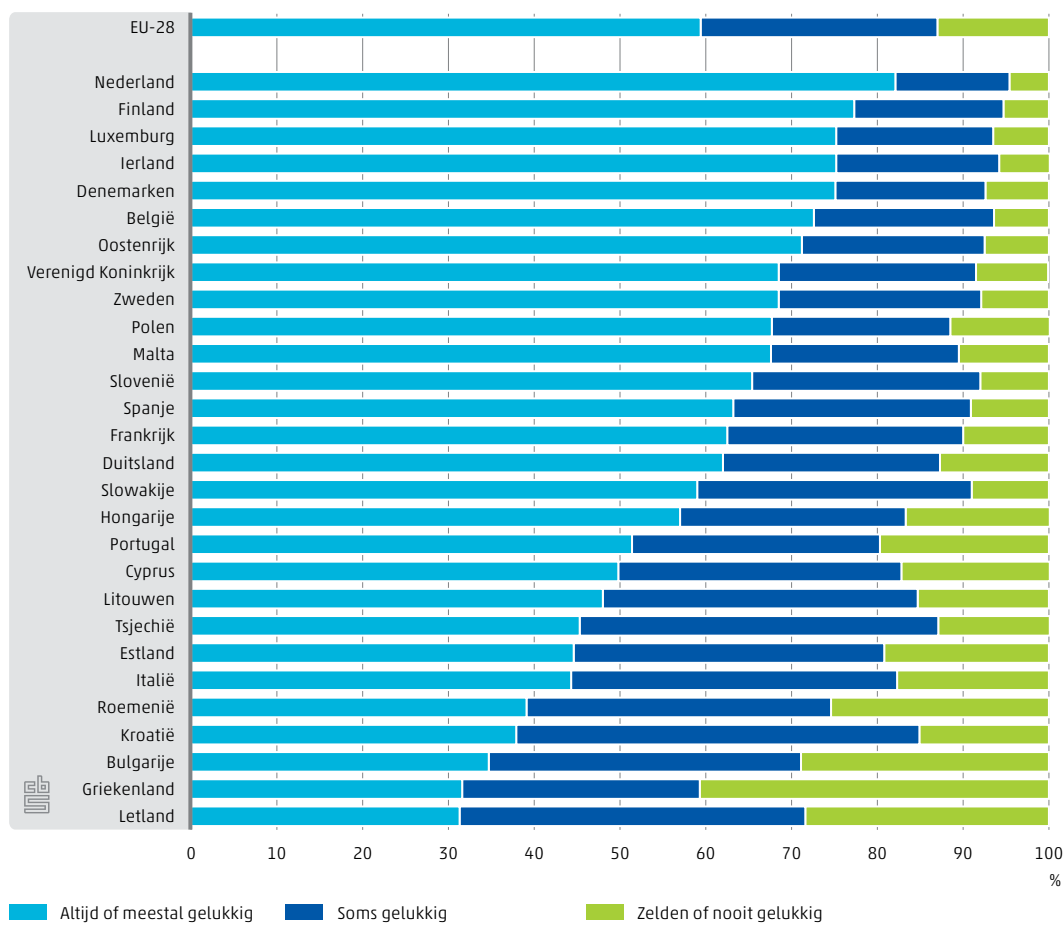
13% van de inwoners van de EU voelt zich zelden of nooit gelukkig



Ook op het gebied van geluk zijn er weinig verschillen tussen Europese mannen en vrouwen. Mannen zeggen iets vaker altijd of bijna altijd gelukkig te zijn. In de meeste landen zijn de verschillen tussen beide seksen, net als in Nederland, klein. Frankrijk en Portugal vertonen wel aanzienlijke verschillen: het aandeel mannen dat (bijna) altijd gelukkig is ligt in beide landen 8 procentpunten hoger dan het aandeel vrouwen dat (bijna) altijd gelukkig is. Leeftijd laat ook weer verschillen zien: in bijna alle EU-landen zijn jongeren van 16 tot 25 jaar het meest

gelukkig. Daarna daalt het geluksgevoel met de leeftijd. In een groot deel van de Europese landen voelen mensen tussen 65 tot 75 jaar zich weer iets gelukkiger. Onder 75-plussers daalt het geluk dan weer licht. Dat is ook in Nederland het geval. Ook de mate waarin mensen zich gelukkig voelen hangt samen met het inkomen: hoe hoger het inkomen, hoe gelukkiger. Het aandeel Europeanen dat zich altijd of bijna altijd gelukkig voelt loopt van 49 procent onder degenen in de laagste inkomensgroep tot 67 procent onder de hoogste inkomensgroep. Dit verband bestaat in alle lidstaten.

6.3.2 Geluksgevoelens in de Europese Unie, 2013

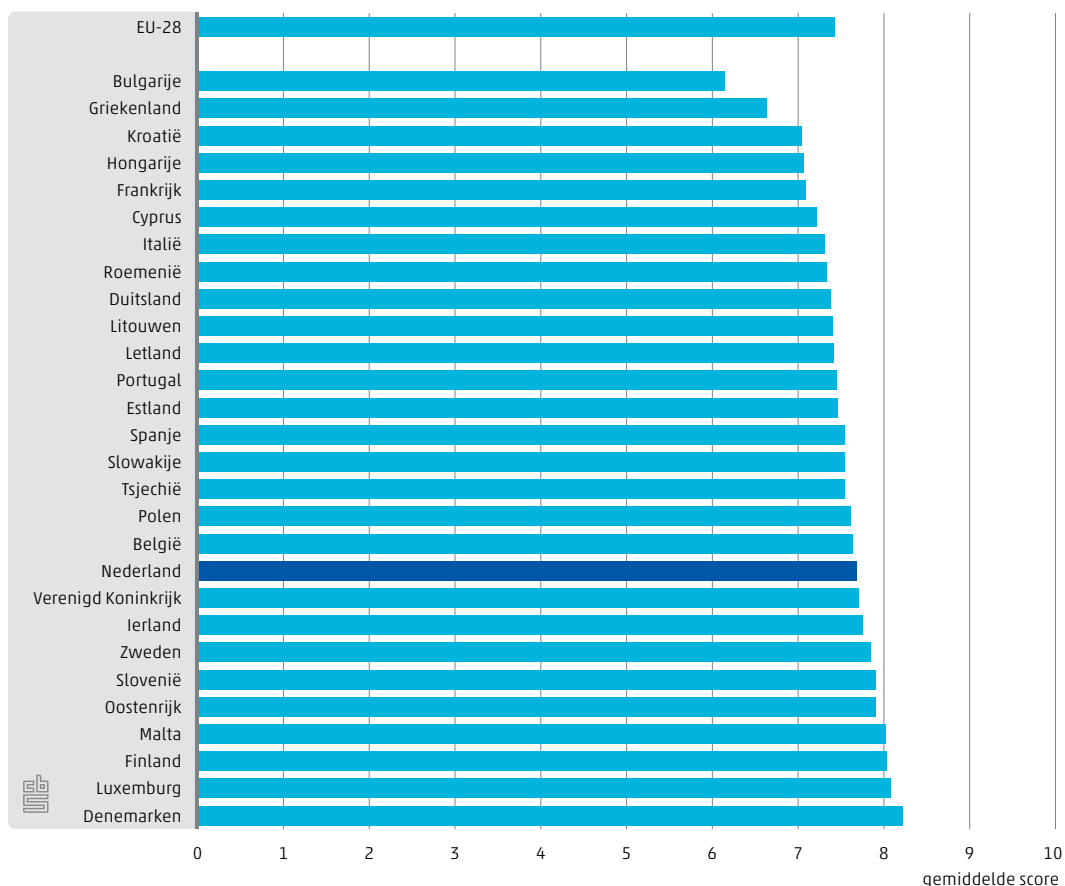


Bron: Eurostat (SILC 2013).

Mate van zinvolheid

Gemiddeld geven inwoners van de Europese Unie een 7,4 voor de mate waarin zij de dingen die zij doen in het leven zinvol vinden. In Nederland ligt dat gemiddelde met een waarde van 7,7 iets hoger. Nederland hoort in dit geval niet bij de top vijf van landen met de hoogste gemiddelde waarde. In Denemarken ligt de gemiddelde score voor de mate van zinvolheid het hoogst (8,2). Ook Luxemburg, Finland en Malta hebben een gemiddelde van 8,0 of hoger. Inwoners van Bulgarije en Griekenland vinden de dingen die zij in het leven doen het minst zinvol; in deze landen ligt het gemiddelde lager dan 7,0. Wanneer naar de aandelen met een lage, midden of een hoge score wordt gekeken ontstaat ongeveer hetzelfde beeld (zie de kerncijfertabel aan het eind van dit hoofdstuk).

6.3.3 Mate waarin men het leven zinvol vindt in de Europese Unie, 2013



Mannen en vrouwen waarderen de dingen die ze doen in het leven ongeveer als even zinvol. Waar er verschillen zijn, zijn vrouwen doorgaans positiever dan mannen. Mannen en vrouwen in Denemarken, Estland, Luxemburg en Finland verschillen het meest van elkaar, maar ook in deze landen is het verschil in gemiddelde waardes slechts 0,3. Nederlandse vrouwen zijn met een gemiddelde van 7,8 iets positiever dan Nederlandse mannen, die gemiddeld een 7,6 geven. De relatie tussen leeftijd en de mate van zinvolheid is niet eenduidig. Op Europees niveau, dat wil zeggen voor alle Europese lidstaten samen, is er nauwelijks een verband; alleen 75-plussers vinden het leven wat minder zinvol dan andere leeftijdsgroepen. Ook in bijvoorbeeld Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Nederland hangt de waardering van de zin van het leven nauwelijks samen met leeftijd. In sommige lidstaten is er wel een verband. Zo waarderen inwoners van Bulgarije en Estland de dingen die ze in het dagelijks leven doen minder naarmate ze ouder zijn. In bijvoorbeeld Denemarken en Duitsland is het verband juist omgekeerd, en zijn ouderen positiever over de zin van het leven. Voor alle EU-lidstaten geldt: mensen met een hoger inkomen waarderen de dingen in het leven meer dan mensen met een lager inkomen. Dit verband is echter minder sterk dan het verband tussen inkomen en de mate van tevredenheid met het leven.

Relatie tussen tevredenheid, geluk en zinvolheid

Er is een duidelijk verband tussen de drie verschillende aspecten van subjectief welzijn. De relatie tussen de gemiddelde tevredenheid in een land en de gemiddelde zinvolheid is het hoogst ($r = 0,85$). Op individueel niveau is er ook een verband¹⁾ (tabel 6.3.4). Van de mensen die aangeven altijd gelukkig te zijn, geeft de grootste groep ook een hoge score voor de tevredenheid met het leven (48,5 procent) en de mate waarin zij de dingen die ze in het leven doen zinvol vinden (52,7 procent). Mensen die nooit gelukkig zijn, zijn ook duidelijk minder vaak tevreden met het leven en vinden het leven ook beduidend minder zinvol. Er is echter ook een groep mensen waarvoor gevoelens van geluk, of het gebrek daaraan, niet samenhangen met de andere welzijnsaspecten. Meer dan 6 procent van degenen die zich nooit gelukkig voelt is toch zeer tevreden met het leven. Het aandeel dat nooit gelukkig is en toch een hoge score geeft aan de mate van zinvolheid is met 13,5 procent zelfs nog hoger.

¹⁾ De analyse op individueel niveau is uitgevoerd door Eurostat (Eurostat, 2015a), omdat CBS ten tijde van het samenstellen van deze publicatie nog geen microdata ter beschikking had.

6.3.4 Tevredenheid en zinvolheid naar geluk in de Europese Unie, 2013

	Tevredenheid met het leven			Zinvolheid van het leven		
	laag	midden	hoog	laag	midden	hoog
	%					
Altijd gelukkig	7,3	44,2	48,5	5,3	42,0	52,7
Meestal gelukkig	9,4	62,8	27,8	7,1	59,7	33,2
Soms gelukkig	28,4	63,1	8,6	19,1	63,5	17,4
Zelden gelukkig	54,9	41,2	3,9	38,8	50,3	11,0
Nooit gelukkig	66,8	27,1	6,1	52,7	33,8	13,5

Bron: Eurostat (2015a).

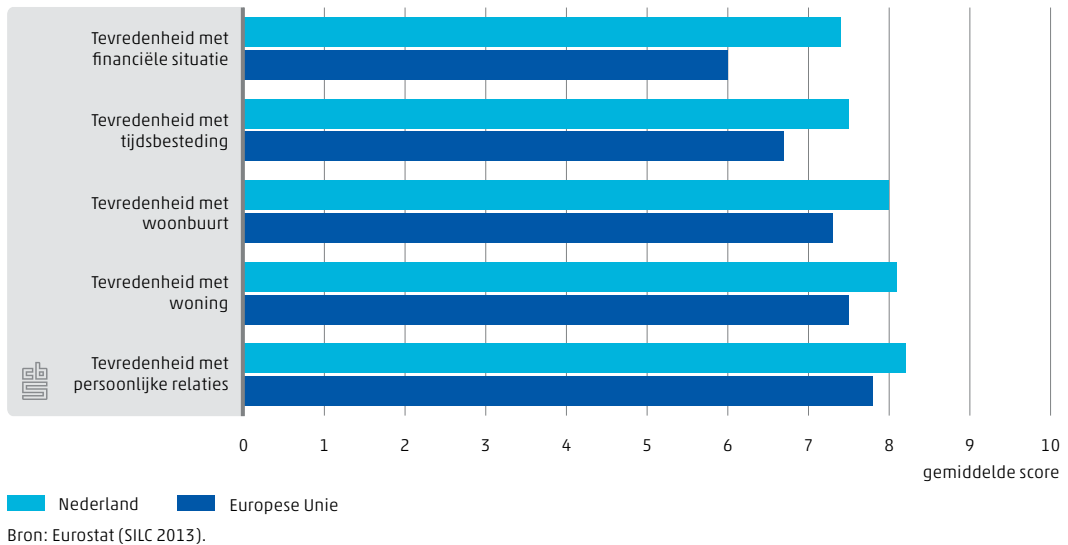
6.4 Tevredenheid met verschillende deelaspecten van het leven

In deze paragraaf wordt ingezoomd op de tevredenheid met vijf verschillende deelaspecten van het leven, namelijk de tevredenheid met de financiële situatie, de woning, de buurt, de persoonlijke relaties en de tijdsbesteding. Eerst komt de relatie tussen deze vijf deelaspecten aan bod en wordt bekeken waar mensen in de Europese Unie het meest en het minst tevreden mee zijn. Daarna worden de vijf deelaspecten afzonderlijk besproken. Er wordt hierbij telkens gekeken naar de gemiddelde tevredenheid in elk land.

Relatie tussen de vijf deelaspecten

Inwoners van de Europese Unie zijn met een gemiddelde score van 7,8 het meest tevreden met hun persoonlijke relaties, gevolgd door hun woning, de woonomgeving en de tijdsbesteding. Het minst tevreden zijn ze met hun financiële situatie; hier geven zij gemiddeld een 6,0 voor. In Nederland is deze rangorde gelijk, net als in veel andere EU-landen. Bij een aantal lidstaten zijn kleine verschillen met betrekking tot deze rangorde te zien. Zo zijn inwoners van België, Bulgarije en Finland het meest tevreden met hun woning, en zijn Zweden het minst tevreden met hun tijdsbesteding. Opvallend is dat Bulgaren op alle vijf de deelaspecten het laagst scoren.

6.4.1 Tevredenheid met verschillende deelaspecten in Nederland en in de Europese Unie, 2013

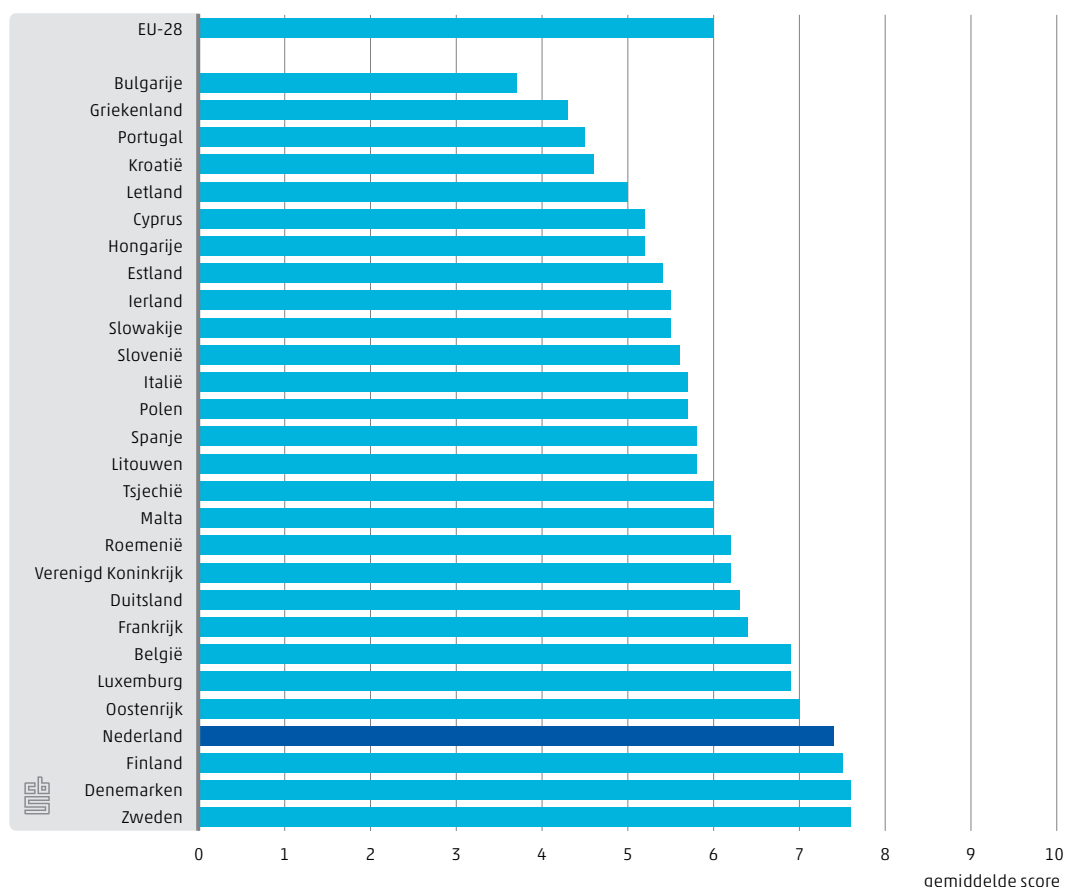


Het verschil in gemiddelde tevredenheid met de vijf deelaspecten is in sommige landen veel groter dan in andere landen: in een aantal landen is men over het algemeen vrij tevreden met alle vijf de deelaspecten en liggen de gemiddelde scores vrij dicht bij elkaar, terwijl er in andere landen grote verschillen in tevredenheid tussen de deelaspecten zijn. In België, Nederland, Denemarken, Finland en Zweden is er maximaal één punt verschil in de gemiddelde scores voor de vijf tevredenheidssystemen, tegenover een verschil van meer dan 3 punten in Portugal, Letland en Ierland.

Tevredenheid met financiën

Inwoners van de Europese Unie geven gemiddeld een 6,0 voor de mate waarin zij tevreden zijn met hun financiële situatie. Bulgaren zijn met een gemiddelde van 3,7 het minst tevreden met hun financiële situatie. Ook in Griekenland, Portugal en Kroatië is men over het algemeen minder tevreden met de financiën; in die landen liggen de gemiddelde scores lager dan 5,0. Inwoners van Zweden, Denemarken, Finland en Nederland zijn het meest tevreden met hun financiële situatie, met gemiddelde scores van boven de 7,0. Over het algemeen zijn mensen uit Noordwest-Europa meer tevreden met hun financiën dan mensen uit Zuid- en Oost-Europa.

6.4.2 Tevredenheid met de financiële situatie in de Europese Unie, 2013



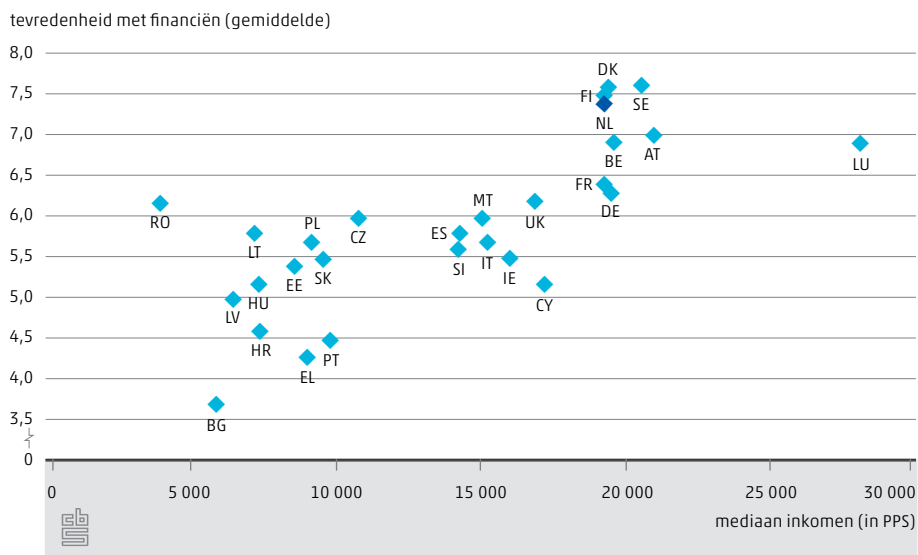
Bron: Eurostat (SILC 2013).

Er is een duidelijke relatie tussen het mediane inkomen²⁾ in een land en de mate van tevredenheid met de financiële situatie: in landen met een hoger mediaan inkomen is men over het algemeen meer tevreden met de financiën. Luxemburg valt hierbij op met een aanzienlijk hoger mediaan inkomen in vergelijking met de overige EU-lidstaten, maar een duidelijk lagere positie op tevredenheid met de financiële situatie. Ook Roemenië valt op: ondanks een relatief laag mediaan inkomen zijn Roemenen nog vrij tevreden met hun financiën. Nederlanders zijn met een relatief hoog mediaan inkomen bovengemiddeld tevreden met de eigen

²⁾ Het mediane inkomen in PPS (Purchase Power Standards) is het mediane inkomen dat met behulp van koopkrachtpariteiten gecorrigeerd is voor verschillen in het prijspeil tussen de verschillende landen.

financiële situatie. Denen en Finnen zijn met een vergelijkbaar inkomen iets tevredener, terwijl inwoners van België, en vooral van Frankrijk en Duitsland met een ongeveer even hoog inkomen duidelijk minder tevreden zijn.

6.4.3 Tevredenheid met de financiële situatie naar gestandaardiseerd netto inkomen (in PPS)¹⁾, 2013



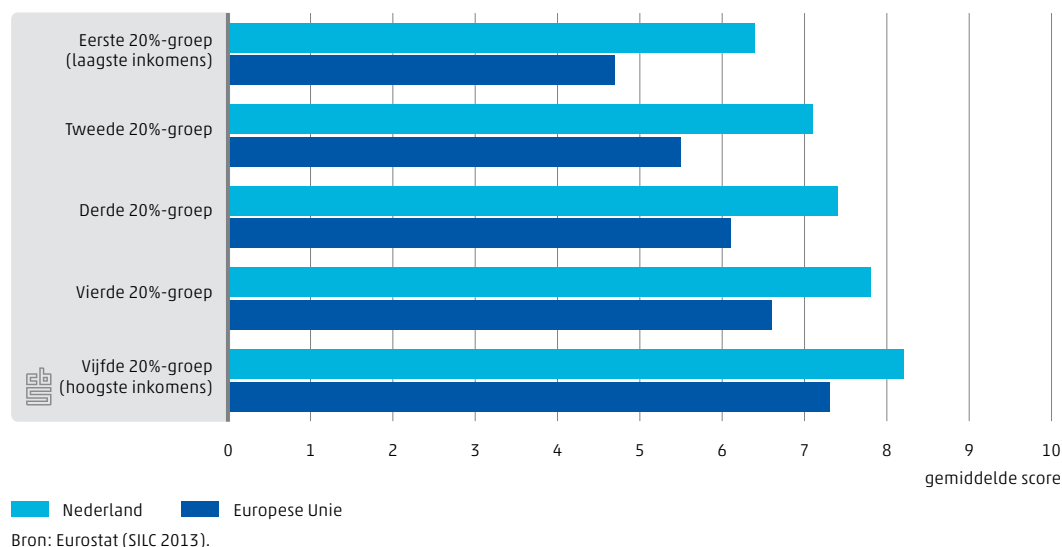
Bron: Eurostat.

¹⁾ Zie Bijlage II voor een overzicht van de landcodes.

Er zijn weinig verschillen tussen de beide seksen in gemiddelde tevredenheid met de financiële situatie. In Ierland is het verschil het grootst: Ierse mannen geven gemiddeld een 5,6 voor de tevredenheid met de financiën, tegenover een gemiddelde van 5,3 onder Ierse vrouwen. In Nederland geven zowel mannen als vrouwen een gemiddelde score van 7,4. Op Europees niveau bestaat er een U-vormig verband tussen leeftijd en de tevredenheid met de financiële situatie: zowel jongeren als ouderen zijn hier wat vaker tevreden mee dan mensen in de middenleeftijden. Dit verband is ook in een aantal andere lidstaten zichtbaar, zoals in Hongarije en Portugal, maar lang niet in alle lidstaten. In sommige landen neemt tevredenheid met de financiële situatie toe met leeftijd, met uitzondering van de jongeren tot 25 jaar, zoals in Denemarken, Duitsland, Finland en Zweden. In andere landen neemt de tevredenheid juist af met leeftijd, zoals in Bulgarije en Roemenië. In Nederland is het U-vormige verband te zien, alhoewel de verschillen tussen de meeste leeftijdsgroepen klein zijn. Het is niet verrassend dat de hoogte van het huishoudensinkomen een sterke samenhang vertoont met

de tevredenheid met de financiële situatie. In alle 28 lidstaten van de Europese Unie neemt de tevredenheid met de financiën toe met het inkomen, gemeten in 20-procentgroepen. In Kroatië, Duitsland, Hongarije en Slovenië zijn de verschillen in tevredenheid tussen het laagste en het hoogste inkomenskwaantiel het grootst. In Nederland, Finland en Malta zijn de verschillen tussen de inkomensgroepen relatief klein.

6.4.4 Tevredenheid met de financiële situatie naar hoogte van het inkomen, 2013



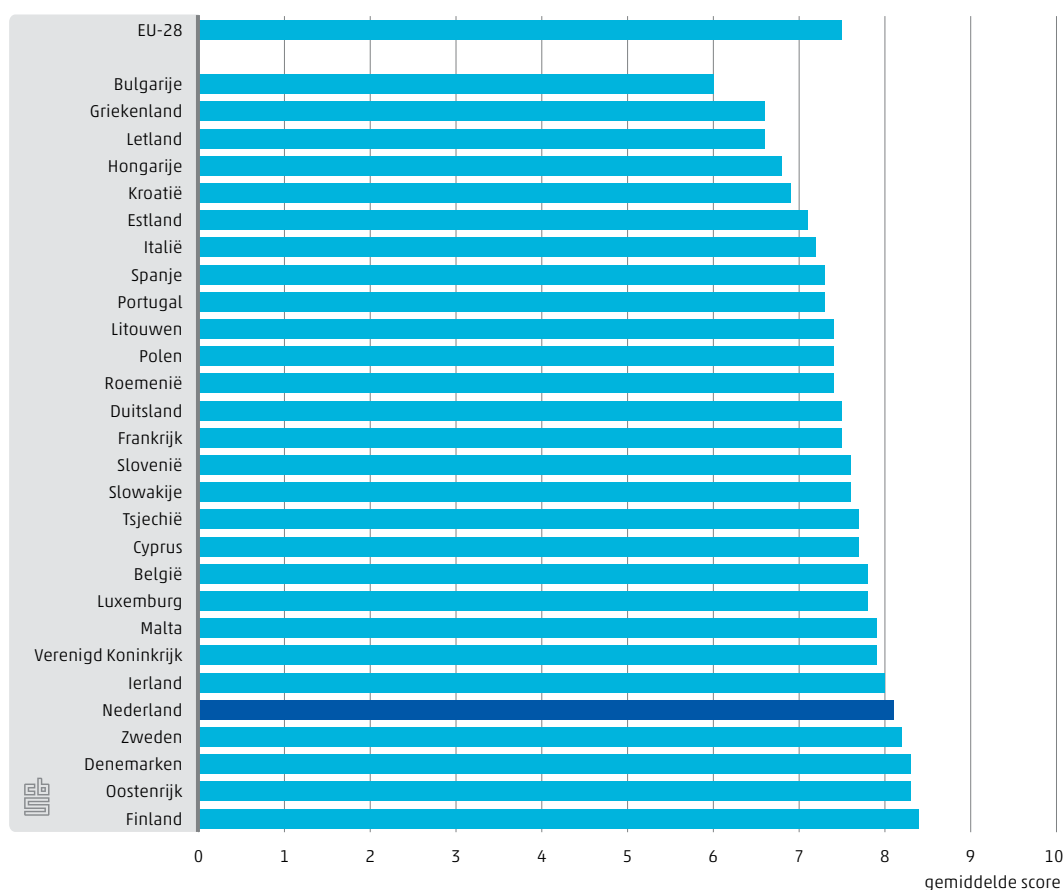
Tevredenheid met de woning

Gemiddeld genomen zijn EU-burgers met een gemiddelde score van 7,5 vrij tevreden met hun woning. Inwoners van Finland, Oostenrijk, Denemarken, Zweden en Nederland zijn het meest tevreden met hun woning, met een gemiddelde score van ruim een 8. Inwoners van Bulgarije zijn het minst tevreden met hun woning; zij geven hier gemiddeld een 6,0 voor.

Er zijn nauwelijks verschillen in gemiddelde tevredenheid tussen mannen en vrouwen, mannen scoren wel bijna altijd net iets hoger. Alleen in Denemarken zijn vrouwen gemiddeld iets tevredener met de woning dan mannen. Gemiddeld genomen is de wat oudere Europeaan tevredener met zijn woning dan de jongere Europeaan. Jongeren tot 25 jaar vormen hier een uitzondering op; zij zijn meestal meer tevreden dan 25- tot 34-jarigen. De groep jongeren is een heterogene groep, omdat een aanzienlijk deel van hen nog bij (een van) de ouders in huis

woont. Naarmate mensen ouder worden krijgen zij doorgaans meer financiële mogelijkheden om een woning van hun eigen keuze te betrekken, wat mogelijk samenhangt met de hogere mate van tevredenheid op oudere leeftijd. Dit patroon is in meerdere lidstaten zichtbaar, ook in Nederland. Nederlandse jongeren tot 25 jaar geven een gemiddelde score van 8,1 voor de tevredenheid met de woning. Vanaf 25 jaar loopt de mate van tevredenheid op met de leeftijd, van gemiddeld een 7,6 onder 25- tot 35-jarigen tot een 8,4 onder 65-plussers. In andere lidstaten, zoals in Bulgarije, Italië of Litouwen, verschilt de gemiddelde tevredenheid met de woning nauwelijks tussen de leeftijdsgroepen.

6.4.5 Tevredenheid met de woning in de Europese Unie, 2013



Bron: Eurostat (SILC 2013).

In alle EU-lidstaten neemt de gemiddelde tevredenheid met de woning toe met de hoogte van het inkomen. Wel zijn de verschillen in tevredenheid tussen de

vijf inkomensgroepen in sommige landen aanzienlijk groter dan in andere landen. In Hongarije, Bulgarije en Kroatië zijn de verschillen tussen de inkomensgroepen het grootst, terwijl de verschillen in Malta, Nederland, Ierland, Slowakije, Finland en het Verenigd Koninkrijk met minder dan één punt eerder klein zijn.

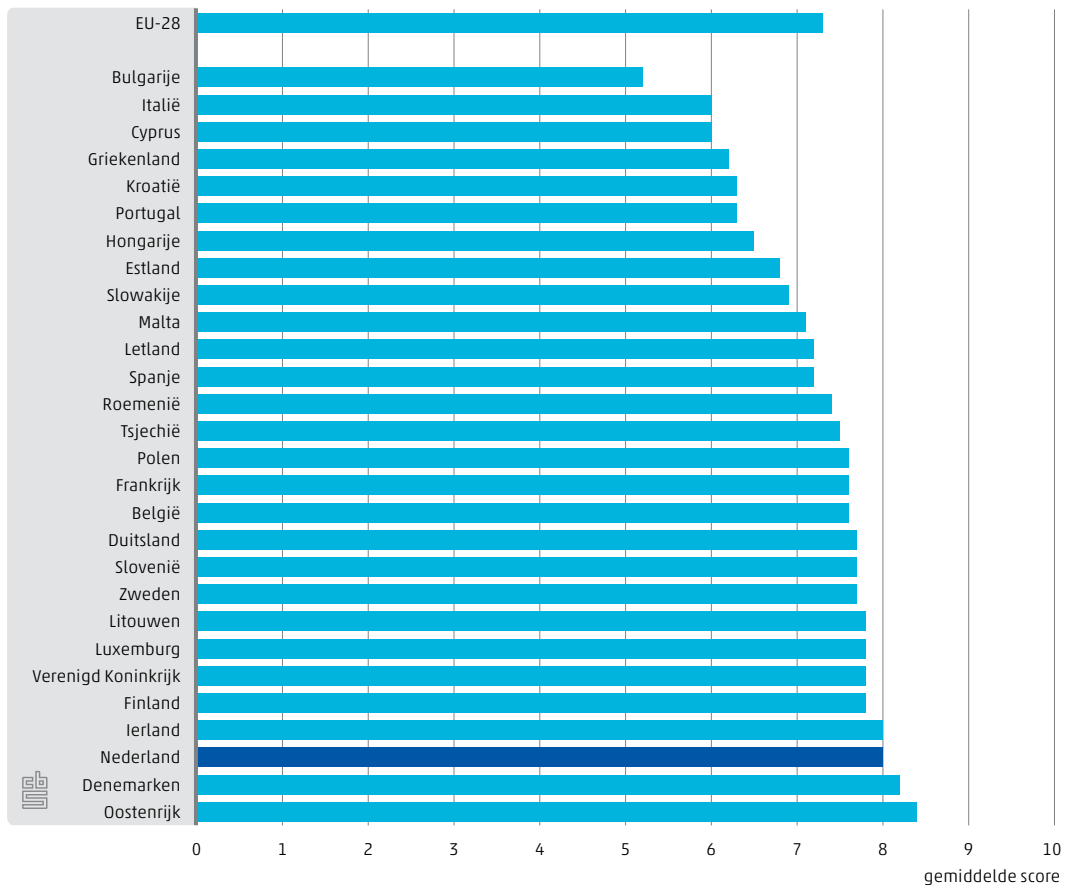
Tevredenheid met de woonbuurt

Europeanen geven gemiddeld een 7,3 voor de mate waarin zij tevreden zijn met de buurt waar zij wonen. In Oostenrijk, Denemarken, Nederland en Ierland is men het meest tevreden met de woonbuurt, met gemiddelde scores van 8 of hoger. Inwoners van Bulgarije zijn ook in dit geval het minst tevreden, met een gemiddelde van 5,2. Ook inwoners van Italië en Cyprus zijn met een gemiddelde score van een 6,0 minder tevreden met hun woonbuurt dan gemiddeld.

Er zijn nauwelijks tot geen verschillen tussen mannen en vrouwen met betrekking tot de gemiddelde tevredenheid met de woonbuurt. Op Europees niveau is er geen verband tussen leeftijd en de mate van tevredenheid met de woonbuurt, maar in sommige landen is dat verband er wel. In Nederland stijgt de gemiddelde tevredenheid licht met de leeftijd, van een 7,8 onder 16- tot 25-jarigen tot een 8,2 onder 65-plussers. In België en Frankrijk is eenzelfde patroon zichtbaar.

De mate waarin Europeanen tevreden zijn met de buurt waar zij wonen neemt doorgaans toe met de hoogte van het inkomen. Mensen met een inkomen in de laagste 20-procentgroep geven gemiddeld een 6,8 voor de tevredenheid met de woonbuurt, en deze score loopt op tot een gemiddelde van 7,6 onder degenen met een inkomen in de hoogste 20-procentgroep. Alleen in Slowakije, Griekenland en Finland is er nauwelijks een relatie tussen de hoogte van het inkomen en de tevredenheid met de buurt. In Nederland lopen de gemiddelde scores van 7,7 bij de laagste inkomens tot 8,2 bij de hoogste inkomens. In Kroatië, Bulgarije, Hongarije en Italië zijn de verschillen tussen de laagste en hoogste inkomensgroep het grootst.

6.4.6 Tevredenheid met de woonbuurt in de Europese Unie, 2013



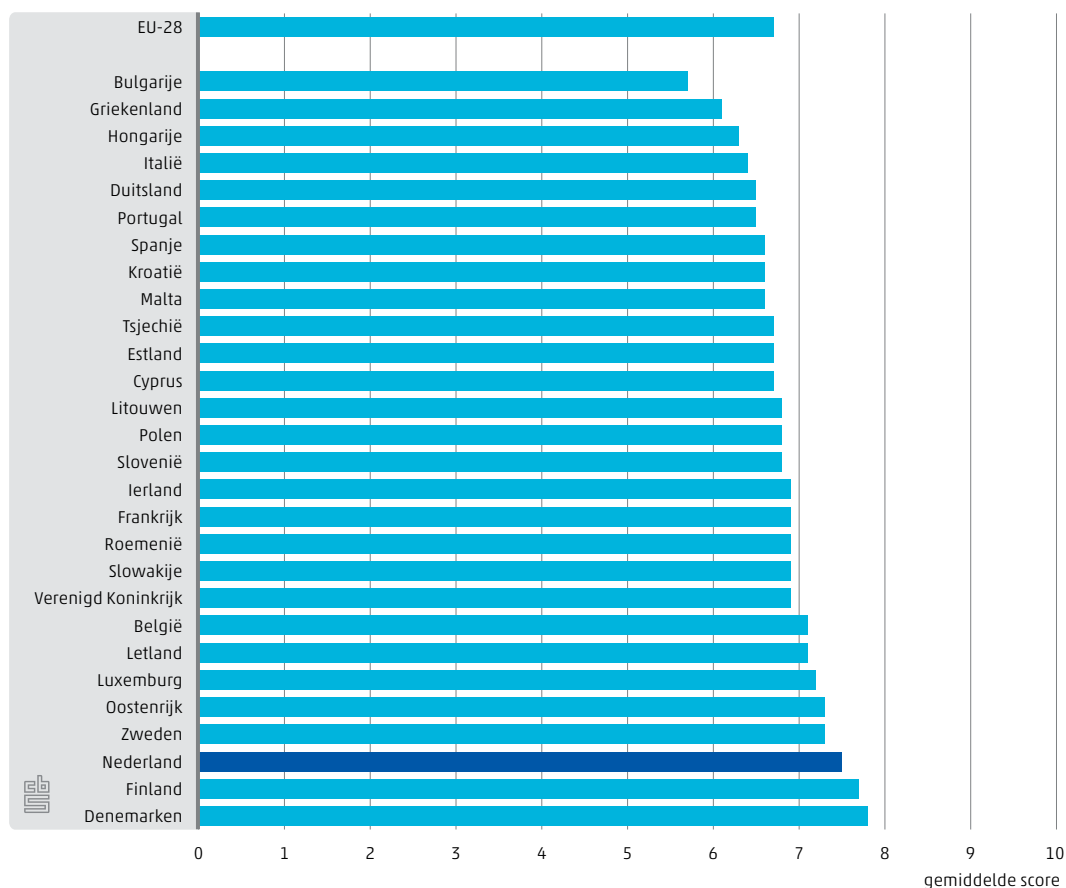
Tevredenheid met de tijdsbesteding

Europeanen geven gemiddeld een 6,7 voor de mate waarin zij tevreden zijn met de manier waarop zij hun tijd besteden. Denen, Finnen en Nederlanders zijn met een score van 7,5 of hoger het meest tevreden met hun tijdsbesteding. Inwoners van Bulgarije zijn ook in dit geval de minst tevreden EU-burgers, gevolgd door Grieken, Hongaren en Italianen.

Mannen en vrouwen in Europa verschillen nauwelijks van elkaar in gemiddelde tevredenheid met de tijdsbesteding. Ierse vrouwen zijn met een gemiddelde van 6,8 wat minder tevreden dan Ierse mannen (7,1), maar in de overige lidstaten zijn er bijna geen verschillen.

Op Europees niveau is er een U-vormig verband tussen leeftijd en de mate van tevredenheid met de tijdsbesteding: jongeren en ouderen zijn gemiddeld tevredener met hun tijdsbesteding dan mensen van middelbare leeftijd. Dit patroon is in zo goed als alle lidstaten zichtbaar. Wel neemt de tevredenheid in sommige landen weer wat af na het bereiken van de leeftijd van 75 jaar. In Nederland zijn 65- tot 75-jarigen met een gemiddelde score van 8,0 het meest tevreden, en 35- tot 50-jarigen geven met een gemiddelde van 7,3 de laagste score voor de mate van tevredenheid met de tijdsbesteding.

6.4.7 Tevredenheid met de tijdsbesteding in de Europese Unie, 2013

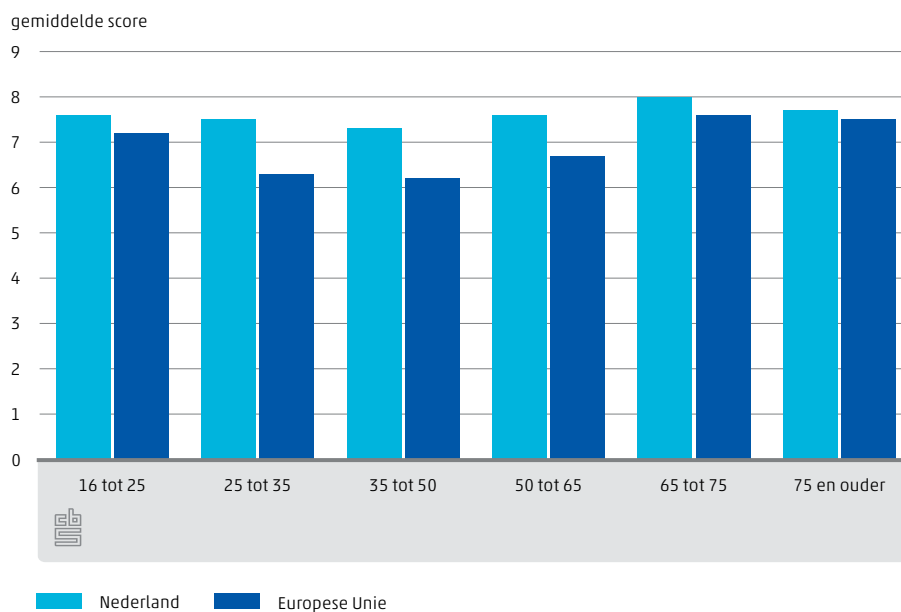


Bron: Eurostat (SILC 2013).

Een hoger inkomen gaat doorgaans gepaard met een hogere mate van tevredenheid met de tijdsbesteding, maar de verschillen tussen de inkomensgroepen zijn in de meeste landen klein. De grootste verschillen zijn te zien in Hongarije en in

Letland, waar de gemiddelde tevredenheid van de hoogste inkomens één punt hoger ligt dan onder de laagste inkomens. In Nederland neemt de tevredenheid met de tijdsbesteding licht toe met het inkomen; het verschil in gemiddelde tevredenheid tussen de laagste en de hoogste inkomensgroep is 0,2 punt (7,4 tegenover 7,6).

6.4.8 Tevredenheid met tijdsbesteding naar leeftijd, 2013



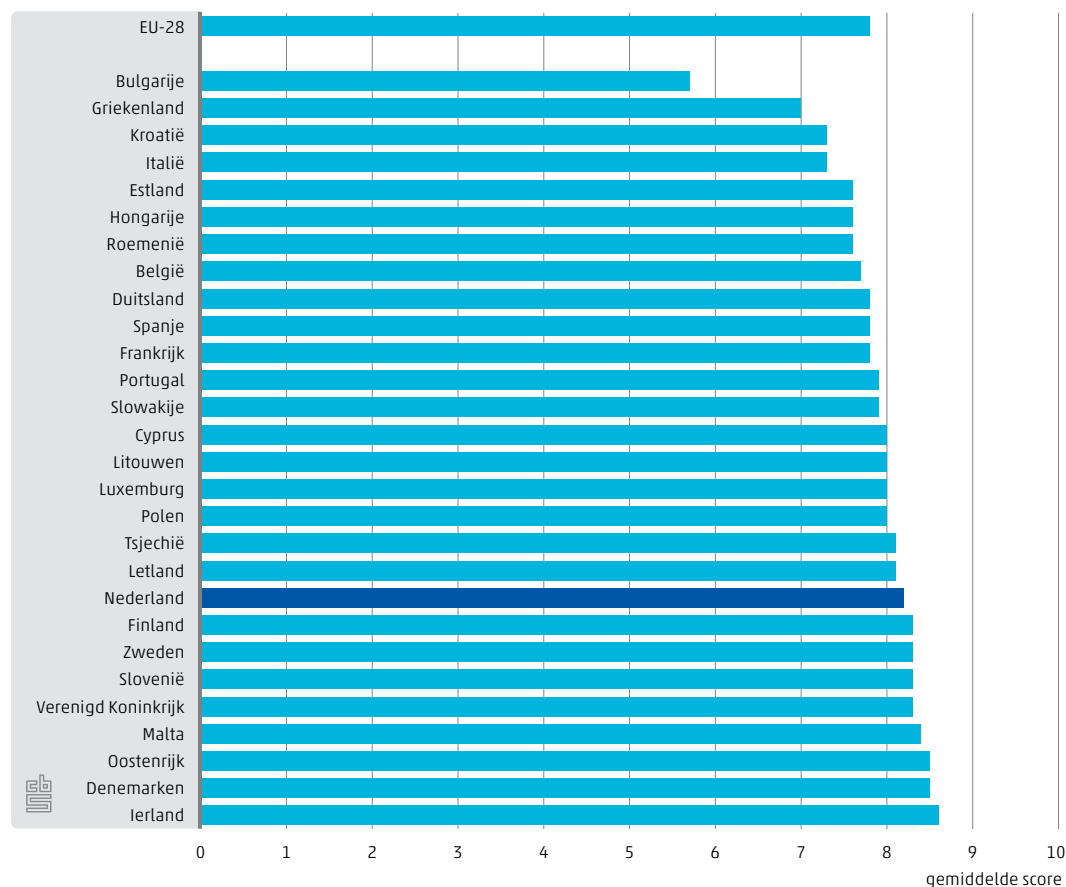
Bron: Eurostat (SILC 2013).

Tevredenheid met persoonlijke relaties

Van alle tevredenheidsaspecten zijn EU-burgers het meest tevreden met hun persoonlijke relaties; ze geven hier gemiddeld een 7,8 voor. Nederlanders komen met een gemiddelde van 8,2 op de negende plaats. Daarmee zijn Nederlanders wel meer tevreden dan gemiddeld in de Europese Unie, maar is de tevredenheid met de persoonlijke relaties wel de enige tevredenheidsindicator waarbij Nederland niet tot de top vijf van meest tevreden EU-burgers behoort. Inwoners van Ierland zijn het meest tevreden met hun persoonlijke relaties, gevolgd door inwoners van Denemarken en Oostenrijk. Opvallend is de erg lage score van Bulgaren. Zij hebben bij alle tevredenheidsaspecten de laagste score, maar bij de tevredenheid met de persoonlijke relaties is het verschil met de andere landen opvallend groot. Bulgaren geven gemiddeld een 5,7 voor de mate van

tevredenheid met de persoonlijke relaties, terwijl het gemiddelde in Griekenland – het op een na minst tevreden land – met een 7,0 aanzienlijk hoger is.

6.4.9 Tevredenheid met persoonlijke relaties in de Europese Unie, 2013



Bron: Eurostat (SILC 2013).

Er bestaan slechts kleine verschillen tussen mannen en vrouwen met betrekking tot de tevredenheid met de persoonlijke relaties. Het verband tussen de tevredenheid met de persoonlijke relaties en leeftijd is wederom U-vormig op Europees niveau, waarbij jongeren en ouderen gemiddeld wat tevredener zijn dan mensen van middelbare leeftijd. Een deel van de lidstaten laat ditzelfde verband zien, maar er zijn ook uitzonderingen. Zo neemt de tevredenheid af met de leeftijd in Bulgarije en Roemenië, en is er nauwelijks een verband tussen leeftijd en de mate van tevredenheid met de relaties in bijvoorbeeld Nederland, Ierland en Italië. De mate van tevredenheid met de persoonlijke relaties neemt toe met de

hoogte van het inkomen. Gemiddeld genomen zijn mensen met een inkomen in de laagste inkomensgroep het minst tevreden met hun persoonlijke relaties (7,4) en mensen met een inkomen in de hoogste inkomensgroep het meest tevreden (8,1). Ook in Nederland stijgt de tevredenheid met de persoonlijke relaties met het inkomen, van een gemiddelde score van 8,0 in de laagste inkomensgroep tot een gemiddelde van 8,5 in de hoogste inkomensgroep. In Bulgarije, Estland en Kroatië zijn de verschillen in tevredenheid tussen degenen met de hoogste en degenen met de laagste inkomens het grootst.



7,8 is de gemiddelde score voor de tevredenheid met persoonlijke relaties in de EU

6.5 Conclusie

Het welzijnsniveau in Nederland is hoger in vergelijking met het gemiddelde in de Europese Unie. Dat geldt voor alle drie de aspecten van algemeen welzijn, en vooral voor de mate van tevredenheid met het leven en gevoelens van geluk. De drie welzijnsaspecten hangen duidelijk met elkaar samen. Voor de meerderheid van de Europeanen gaan frequente gevoelens van geluk samen met een hogere mate van tevredenheid en een hogere mate van zinvolheid. Toch is er een groep mensen waar dat niet voor geldt, en die een hoge score geeft voor de tevredenheid of zinvolheid ondanks het ontbreken van geluksgevoelens. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat de gegevens op individueel niveau, waar deze onderlinge samenhangen op zijn gebaseerd, alleen beschikbaar zijn voor de gehele Europese Unie en niet voor de afzonderlijke lidstaten. De relaties tussen de drie welzijnsaspecten kunnen dus anders zijn in de verschillen landen.

Wanneer naar de tevredenheid met verschillende deelaspecten van het leven wordt gekeken, blijken Europeanen het meest tevreden te zijn met hun persoon-

lijke relaties; zij zijn het minst tevreden met hun financiële situatie. Nederland hoort bij de top vijf van meest tevreden landen als het gaat om de tevredenheid met de financiën, de tevredenheid met de woning, de tevredenheid met de buurt en de tevredenheid met de tijdsbesteding. Alleen met betrekking tot de tevredenheid met de persoonlijke relaties behoort Nederland niet tot de top vijf, maar neemt daarbij de negende positie in. Naast Nederlanders behoren ook Denen, Finnen, Oostenrijkers en Zweden op de meeste gebieden tot de meest tevreden Europeanen. Bulgaren zijn op alle gebieden de minst tevreden EU-burgers.

De vraag is wel in hoeverre de verschillen tussen landen daadwerkelijk duiden op reële verschillen in ervaren leefomstandigheden en in hoeverre ze worden veroorzaakt door culturele verschillen tussen de inwoners van de Europese lidstaten. Is een score van 6 bijvoorbeeld hetzelfde voor alle Europeanen, of hebben inwoners uit verschillende landen een andere gevoelswaarde bij de diverse scores? Of zijn er dusdanige verschillen in culturele aard tussen inwoners van verschillende landen, waardoor sommigen gewoonweg eerder tevreden zijn dan anderen? Als dergelijke culturele verschillen een rol spelen bij de beantwoording van de vragen, kan dit uiteraard invloed hebben op de resultaten van de Europese vergelijking.

6.7 Kerncijfers

6.7.1 Kerncijfers tevredenheid met het leven in de Europese Unie, 2013

	Gemiddelde score	Aandeel		
		met lage score (0-5)	met medium score (6-8)	met hoge score (9-10)
		%		
EU-28	7,1	21	57	22
België	7,6	9	70	21
Bulgarije	4,8	64	30	6
Cyprus	6,2	37	49	14
Denemarken	8,0	11	47	42
Duitsland	7,3	19	56	25
Estland	6,5	34	52	14
Finland	8,1	6	56	39
Frankrijk	7,0	19	65	16
Griekenland	6,2	36	52	13
Hongarije	6,2	37	51	12
Ierland	7,4	17	53	31
Italië	6,7	23	63	14
Kroatië	6,3	35	50	15
Letland	6,5	31	57	13
Litouwen	6,7	28	53	19
Luxemburg	7,5	15	60	26
Malta	7,1	20	57	23
Nederland	7,8	6	68	26
Oostenrijk	7,9	13	49	38
Polen	7,3	20	51	29
Portugal	6,2	41	46	14
Roemenië	7,2	16	64	20
Slovenië	7,0	24	55	20
Slowakije	7,0	26	49	25
Spanje	6,9	23	58	18
Tsjechië	7,0	25	53	21
Verenigd Koninkrijk	7,3	19	53	28
Zweden	8,0	8	57	35

Bron: Eurostat (SILC 2013).

6.7.2 Kerncijfers geluksgevoelens in de Europese Unie, 2013

	Altijd of meestal gelukkig	Soms gelukkig	Zelden of nooit gelukkig
	%		
EU-28	59	28	13
België	73	21	6
Bulgarije	35	36	29
Cyprus	50	33	17
Denemarken	75	18	7
Duitsland	62	25	13
Estland	45	36	19
Finland	77	17	5
Frankrijk	62	28	10
Griekenland	32	28	41
Hongarije	57	26	17
Ierland	75	19	6
Italië	44	38	18
Kroatië	38	47	15
Letland	31	40	28
Litouwen	48	37	15
Luxemburg	75	18	7
Malta	68	22	10
Nederland	82	13	5
Oostenrijk	71	21	7
Polen	68	21	12
Portugal	51	29	20
Roemenië	39	35	25
Slovenië	65	27	8
Slowakije	59	32	9
Spanje	63	28	9
Tsjechië	45	42	13
Verenigd Koninkrijk	69	23	8
Zweden	68	24	8

Bron: Eurostat (SILC 2013).

6.7.3 Kerncijfers mate van zinvolheid in de Europese Unie, 2013

	Gemiddelde score	Aandeel		
		met lage score (0-5)	met medium score (6-8)	met hoge score (9-10)
		%		
EU-28	7,4	15	57	28
België	7,6	10	59	31
Bulgarije	6,1	43	39	18
Cyprus	7,2	18	57	25
Denemarken	8,2	8	46	46
Duitsland	7,4	18	51	31
Estland	7,5	19	50	31
Finland	8,0	4	62	34
Frankrijk	7,1	17	65	17
Griekenland	6,6	26	57	17
Hongarije	7,1	22	56	22
Ierland	7,8	11	54	34
Italië	7,3	13	62	25
Kroatië	7,0	24	52	24
Letland	7,4	15	57	28
Litouwen	7,4	17	54	29
Luxemburg	8,1	6	54	39
Malta	8,0	7	54	39
Nederland	7,7	5	76	20
Oostenrijk	7,9	12	49	39
Polen	7,6	15	51	35
Portugal	7,5	19	49	32
Roemenië	7,3	12	68	20
Slovenië	7,9	11	52	37
Slowakije	7,5	16	53	31
Spanje	7,5	13	58	30
Tsjechië	7,6	16	52	32
Verenigd Koninkrijk	7,7	13	52	36
Zweden	7,9	10	54	36

Bron: Eurostat (SILC 2013).

6.7.4 Kerncijfers tevredenheid met verschillende aspecten van het leven in de Europese Unie, 2013

	Tevredenheid				
	met de financiële situatie	met de woning	met de woonbuurt	met de tijdsbesteding	met de persoonlijke relaties
	Gemiddelde scores				
EU-28	6,0	7,5	7,3	6,7	7,8
België	6,9	7,8	7,6	7,1	7,7
Bulgarije	3,7	6,0	5,2	5,7	5,7
Cyprus	5,2	7,7	6,0	6,7	8,0
Denemarken	7,6	8,3	8,2	7,8	8,5
Duitsland	6,3	7,5	7,7	6,5	7,8
Estland	5,4	7,1	6,8	6,7	7,6
Finland	7,5	8,4	7,8	7,7	8,3
Frankrijk	6,4	7,5	7,6	6,9	7,8
Griekenland	4,3	6,6	6,2	6,1	7,0
Hongarije	5,2	6,8	6,5	6,3	7,6
Ierland	5,5	8,0	8,0	6,9	8,6
Italië	5,7	7,2	6,0	6,4	7,3
Kroatië	4,6	6,9	6,3	6,6	7,3
Letland	5,0	6,6	7,2	7,1	8,1
Litouwen	5,8	7,4	7,8	6,8	8,0
Luxemburg	6,9	7,8	7,8	7,2	8,0
Malta	6,0	7,9	7,1	6,6	8,4
Nederland	7,4	8,1	8,0	7,5	8,2
Oostenrijk	7,0	8,3	8,4	7,3	8,5
Polen	5,7	7,4	7,6	6,8	8,0
Portugal	4,5	7,3	6,3	6,5	7,9
Roemenië	6,2	7,4	7,4	6,9	7,6
Slovenië	5,6	7,6	7,7	6,8	8,3
Slowakije	5,5	7,6	6,9	6,9	7,9
Spanje	5,8	7,3	7,2	6,6	7,8
Tsjechië	6,0	7,7	7,5	6,7	8,1
Verenigd Koninkrijk	6,2	7,9	7,8	6,9	8,3
Zweden	7,6	8,2	7,7	7,3	8,3

Bron: Eurostat (SILC 2013).

6.8 Literatuur

Eurostat (2015a), Quality of life. Facts and views. Publications Office of the European Union, Luxemburg.

Eurostat (2015b), Quality of life in Europe – facts and views – overall life satisfaction. Statistics Explained article.

Bijlagen

I Vraagteksten met betrekking tot welzijnsindicatoren

Hieronder staan voor alle in dit boek opgenomen welzijnsindicatoren de vraagteksten zoals ze in de betreffende enquêtes zijn opgenomen. De vragen zijn per databron beschreven.

Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS 1997-2010)

Tevredenheid met het leven

In welke mate bent u tevreden met het leven dat u op dit moment leidt? Is dat buitengewoon tevreden, zeer tevreden, tevreden, tamelijk tevreden, of niet zo tevreden?

Sociale samenhang & Welzijn (S&W 2012-2014)

Geluk

Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u zichzelf een gelukkig mens vindt? Een 1 staat voor volledig ongelukkig en 10 voor volledig gelukkig.

Tevredenheid met het leven

Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met het leven dat u nu leidt? Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden.

Tevredenheid met deelaspecten van het leven

Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met onderstaande zaken? Een 1 staat voor volledig ontevreden en een 10 staat voor volledig tevreden.

Hoe tevreden bent u met de opleidingskansen die u tot nu toe heeft gehad?

Hoe tevreden bent u met uw werk (voor mensen met betaald werk van minimaal 12 uur per week)/uw dagelijkse bezigheden (voor mensen zonder betaald werk of met betaald werk voor minder dan 12 uur per week)?

Hoe tevreden bent u met de reistijd van en naar uw werk (alleen voor mensen met betaald werk van minimaal 12 uur per week)?

Hoe tevreden bent u met uw financiële situatie (voor alleenstaanden)/de financiële situatie van uw huishouden (voor leden van meerpersoonshuishoudens)?

Hoe tevreden bent u met uw lichamelijke gezondheid?

Hoe tevreden bent u met uw psychische gezondheid?

Hoe tevreden bent u met de hoeveelheid vrije tijd die u heeft?

Hoe tevreden bent u met de relatie met uw partner (alleen voor mensen met een partner)?

Hoe tevreden bent u met uw sociale leven?

Hoe tevreden bent u met uw woning?

Hoe tevreden bent u met de buurt waarin u woont?

Hoe tevreden bent u op een schaal van 1 tot en met 10 met uw gewicht?
Een 1 staat voor volledig ontevreden en een 10 voor volledig tevreden.

Zorgen over de financiële toekomst

Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven hoe vaak u zich zorgen maakt over uw financiële toekomst? Een 1 staat voor nooit en een 10 voor voortdurend.

Zorgen over verlies van werk

Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven hoe vaak u zich zorgen maakt om uw baan te verliezen (voor werknemers die minimaal 12 uur per week werken)/om geen werk of opdrachten meer te krijgen (voor zelfstandigen die minimaal 12 uur per week werken)? Een 1 staat voor nooit en een 10 voor voortdurend.

Onveiligheidsgevoelens

Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven hoe vaak u zich onveilig voelt? Een 1 staat voor nooit en een 10 voor voortdurend.

Vertrouwen

Dan nu enkele vragen over uw vertrouwen in diverse organisaties en hun functioneren. Wilt u voor elk van de volgende instellingen aangeven hoeveel vertrouwen u hierin heeft?

Rechters

De politie

De Tweede Kamer

1. Heel veel vertrouwen
2. Tamelijk veel vertrouwen
3. Niet zo veel vertrouwen
4. Helemaal geen vertrouwen

Statistics on Income and Living Conditions (SILC 2013)

Tevredenheid met het leven

Kunt u op een schaal van 0 tot en met 10 aangeven in hoeverre u tevreden bent met het leven dat u nu leidt. Een 0 staat daarbij voor 'volledig ontevreden' en een 10 voor 'volledig tevreden'?

Tevredenheid met deelaspecten van het leven

Van een aantal zaken zouden we graag meer in detail willen weten hoe tevreden u daar over bent. Wilt u dit telkens aangeven op een schaal van 0 tot en met 10, waarbij 0 staat voor 'volledig ontevreden' en 10 voor 'volledig tevreden'?

Hoe tevreden bent u met uw woning?

En met de buurt waarin u woont?

Hoe tevreden bent u met de manier waarop u uw tijd besteedt?

Hoe tevreden bent u met uw financiële situatie (voor alleenstaanden)/de financiële situatie van uw huishouden (voor leden van meerpersoonshuishoudens)?

En met uw persoonlijke relaties?

Zinvolheid van het leven

In hoeverre vindt u dat de dingen die u doet in uw leven zinvol zijn. Een 0 staat daarbij voor 'helemaal niet zinvol' en een 10 voor 'heel zinvol'?

Affecten

Als u terugdenkt aan de afgelopen 4 weken, hoe vaak voelde u zich dan erg zenuwachtig.

En hoe vaak zat u zo in de put dat niets u kon opvrolijken.

Hoe vaak voelde u zich in de afgelopen 4 weken kalm en rustig.

En hoe vaak voelde u zich neerslachtig en somber?

En hoe vaak voelde u zich gelukkig?

1. Voortdurend
2. Vaak
3. Soms
4. Zelden
5. Nooit

Gezondheidsenquête (GE 2014)

Affecten

Deze vragen gaan over hoe u zich de afgelopen 4 weken, dus sinds *[datum]*, heeft gevoeld. Wilt u bij elke vraag het antwoord aankruisen dat het beste aansluit bij hoe u zich heeft gevoeld?

Voelde u zich erg zenuwachtig

Zat u zo erg in de put dat niets u kon opvrolijken

Voelde u zich kalm en rustig

Voelde u zich neerslachtig en somber

Voelde u zich gelukkig

1. Voortdurend
2. Meestal
3. Vaak
4. Soms
5. Zelden
6. Nooit

II Overzicht landcodes

Verklaring van landcodes

Landcode	Landnaam
AT	Oostenrijk
BE	België
BG	Bulgarije
CY	Cyprus
CZ	Tsjechië
DE	Duitsland
DK	Denemarken
EE	Estland
EL	Griekenland
ES	Spanje
FI	Finland
FR	Frankrijk
HR	Kroatië
HU	Hongarije
IE	Ierland
IT	Italië
LT	Litouwen
LU	Luxemburg
LV	Letland
MT	Malta
NL	Nederland
PL	Polen
PT	Portugal
RO	Roemenië
SE	Zweden
SI	Slovenië
SK	Slowakije
UK	Verenigd Koninkrijk

Begrippen

Deze begrippenlijst geeft een overzicht van de belangrijkste begrippen en definities in deze publicatie.

Alcoholgebruik

Bij alcoholgebruik wordt onderscheid gemaakt tussen niet-drinkers, lichte drinkers en zware drinkers. Een zware drinker is een persoon die minstens één keer per week zes of meer glazen alcohol op een dag drinkt. Dit is vastgesteld aan de hand van de volgende drie vragen: 'Drinkt u wel eens alcoholhoudende dranken?', 'Heeft u het laatste half jaar wel eens 6 of meer glazen alcoholhoudende drank op één dag gedronken?' en 'Hoe vaak dronk u het afgelopen half jaar 6 of meer glazen alcoholhoudende drank op één dag?'

Betaald werk

Indicator die aangeeft of iemand betaald werk heeft. Ook werk van 1 uur per week telt mee. Dit is vastgesteld aan de hand van de volgende vragen: 'Heeft u op dit moment betaald werk. Ook 1 uur per week of een korte periode telt al mee. Evenals freelance werk?', 'Bent u werkzaam in een eigen bedrijf of praktijk?', en 'Of in een bedrijf of praktijk van uw partner of een familielid?'. Iemand heeft betaald werk indien hij of zij op minimaal één van deze drie vragen bevestigend heeft geantwoord.

Body Mass Index (BMI)

De Body Mass Index (BMI) is een maat voor onder- of overgewicht. De BMI is het quotiënt van het lichaamsgewicht in kilogrammen en het kwadraat van de lengte in meters [kg/m^2]. Voor volwassenen van 20 jaar of ouder zijn de criteria:

1. Ondergewicht: $\text{BMI} < 18,5$
2. Normaal gewicht: $\text{BMI} \geq 18,5$ en < 25
3. Overgewicht: $\text{BMI} \geq 25$
 - a. Matig overgewicht: $\text{BMI} \geq 25$ en < 30
 - b. Ernstig overgewicht: $\text{BMI} \geq 30$

Voor personen jonger dan 20 jaar gelden iets andere grenswaarden. Deze waarden hangen af van de leeftijd en het geslacht.

De BMI is vastgesteld aan de hand van de zelf-gerapporteerde lengte en gewicht. De vragen hiervoor luiden als volgt: 'Hoe lang bent u? Het gaat om de lengte in centimeters, zonder schoenen.' en 'Hoeveel kilo weegt u? Het gaat om het gewicht in kilo's, zonder kleren. Indien u zwanger bent, kunt u uw gewicht van voor de zwangerschap invullen.'

Burgerlijke staat

Formele positie van een persoon waarbij wordt verwezen naar het huwelijk en het geregistreerd partnerschap. In deze publicatie worden alleen de vier hoofdcategorieën gebruikt:

- ongehuwd (nooit gehuwd en nooit geregistreerd partner geweest)
- gehuwd (wettig gehuwd + geregistreerd partnerschap)
- verweuwd (verweuwd na wettig huwelijk + verweuwd na partnerschap)
- gescheiden (gescheiden na wettig huwelijk + gescheiden na partnerschap)

Economische zelfstandigheid

Economische zelfstandigheid is een begrip dat beleidsmatig verbonden is met het bestaansminimum: iemand wordt als economisch zelfstandig beschouwd als het individuele netto inkomen uit arbeid en eigen onderneming op of boven de drempelwaarde ligt van de beleidsnorm voor het individuele inkomensminimum. Die drempelwaarde is gelijkgesteld aan 70 procent van het wettelijke netto minimumloon, ofwel de netto bijstand van een alleenstaande. De drempelwaarde stijgt of daalt van jaar tot jaar overeenkomstig de ontwikkeling van het sociale minimum.

Eenzaamheid

De mate waarin mensen eenzaam zijn is vastgesteld aan de hand van zes stellingen, die als volgt zijn geformuleerd: 'Dan gaan we nu wat dieper in op sociale contacten. Wilt u van de volgende uitspraken aangeven of deze op u van toepassing zijn? U kunt telkens antwoorden met ja, soms of nee.

1. Er zijn mensen met wie ik goed kan praten.
2. Ik voel me van andere mensen geïsoleerd.
3. Er zijn mensen bij wie ik terecht kan.
4. Er zijn mensen die me echt begrijpen.
5. Ik maak deel uit van een groep vrienden.
6. Mijn sociale contacten zijn oppervlakkig.'

De antwoorden op deze stellingen zijn als volgt samengevoegd: voor stellingen 2 en 6 telt ja voor 2 punten, soms voor 1 punt en nee voor 0 punten. Voor stellingen 1, 3, 4 en 5 is dat omgekeerd, en telt ja voor 0 punten, soms voor 1 punt en nee voor 2 punten. Alle scores worden vervolgens samengeteld, met als resultaat een score van 0 tot en met 12. Een hogere score gaat gepaard met een hogere mate van eenzaamheid. Er wordt in deze publicatie een indeling in drie groepen gehanteerd:

- degenen die niet eenzaam zijn, met een score van 0;
- degenen die een beetje eenzaam zijn, met een score van 1 tot en met 6;
- degenen die eenzaam zijn, met een score van 7 of hoger.

Ervaren gezondheid

De ervaren gezondheid van iemand is vastgesteld aan de hand van de volgende vraag: 'Hoe is over het algemeen uw gezondheid?', met als antwoordmogelijkheden:

1. zeer goed;
2. goed;
3. gaat wel;
4. slecht; en
5. zeer slecht.

Gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen

Het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen, ofwel het gestandaardiseerd inkomen, is het besteedbaar huishoudensinkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Deze correctie vindt plaats met behulp van equivalentiefactoren. In de equivalentiefactor komen de schaalvoordelen tot uitdrukking die het gevolg zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Met behulp van de equivalentiefactoren worden alle inkomens herleid tot het inkomen van een eenpersoonshuishouden. Op deze wijze zijn de welvaartsniveaus van huishoudens onderling vergelijkbaar gemaakt. Het gestandaardiseerd inkomen is dus een maat voor de welvaart van een huishouden.

Herkomstgroepering

De herkomstgroepering is een kenmerk dat weergeeft met welk land een persoon verbonden is op basis van het geboorteland van de ouders of van zichzelf.

Een *autochtoon* is een persoon van wie de beide ouders in Nederland zijn geboren, ongeacht het land waar men zelf is geboren. Een *westerse allochtoon* is een allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië, of Indonesië of Japan. Op grond van hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie worden allochtonen uit Indonesië en Japan tot de westerse allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin. Een *niet-westerse allochtoon* is een allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije.

Inkomen

Zie gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen. In deze publicatie is gebruik gemaakt van dit inkomensbegrip, tenzij expliciet anders vermeld.

Langdurige aandoeningen

Kenmerk dat aangeeft of iemand een langdurige ziekte of aandoening heeft.

Dit wordt vastgesteld aan de hand van de volgende vraag: 'Heeft u één of meer langdurige ziekten of aandoeningen? Langdurig is (naar verwachting) 6 maanden of langer.'

Lichamelijke belemmeringen

Kenmerk dat aangeeft in welke mate iemand lichamelijke belemmeringen ervaart.

Dit is vastgesteld aan de hand van de volgende vragen:

- 'In welke mate bent u vanwege problemen met uw gezondheid beperkt in activiteiten die mensen gewoonlijk doen?' met als antwoordmogelijkheden
 1. ernstig beperkt;
 2. wel beperkt, maar niet ernstig;
 3. helemaal niet beperkt.
- 'Sommige mensen hebben moeite met het uitvoeren van bepaalde handelingen, bijvoorbeeld de trap op- en aflopen. Kunt u dit zonder moeite, met enige moeite, met grote moeite, alleen met hulp van anderen of zelfs niet met hulp van anderen?'

Tot de groep *niet-belemmerden* horen mensen die op de eerste vraag hebben geantwoord helemaal niet beperkt te zijn en die op de tweede vraag hebben geantwoord dit zonder moeite te kunnen. Tot de groep *licht-belemmerden* horen mensen die op de eerste vraag hebben geantwoord wel beperkt te zijn, maar niet ernstig en die op de tweede vraag hebben geantwoord dit zonder of met enige moeite te kunnen. Ook mensen die op de eerste vraag hebben geantwoord niet beperkt te zijn, maar die op de tweede vraag hebben geantwoord dit met enige moeite te kunnen worden tot de groep *licht-belemmerden* gerekend. Tot de groep *sterk-belemmerden* horen mensen die op de eerste vraag hebben geantwoord ernstig beperkt te zijn. Ook mensen die op de eerste vraag hebben geantwoord niet beperkt te zijn of hebben geantwoord wel beperkt te zijn, maar niet ernstig, maar die op de tweede vraag hebben geantwoord dit alleen te kunnen met grote moeite of alleen met hulp van anderen of zelfs niet met hulp van anderen worden tot de groep *sterk-belemmerden* gerekend.

Onderwijsniveau

Kenmerk dat het hoogst behaalde onderwijsniveau weergeeft. Er wordt hiervoor een onderverdeling in vijf categorieën gebruikt:

- Basisonderwijs: het hoogst behaalde onderwijsniveau is basisonderwijs. Dit omvat groep 1 tot en met 8 van het basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs en hun voorgangers.
- Vmbo, mbo-1, avo onderbouw: het hoogst behaalde onderwijsniveau is vmbo, mbo-1, onderbouw van het avo. Dit omvat de eerste 3 leerjaren van havo/ vwo,

alle leerwegen van het vmbo en de assistentenopleiding (mbo-1) en hun voorgangers.

- Havo, vwo, mbo: het hoogst behaalde onderwijsniveau is havo, vwo of mbo. Dit omvat de bovenbouw van havo/vwo, de basisberoepsopleiding (mbo-2), de vakopleiding (mbo-3) en de middenkader- en specialistenopleidingen (mbo-4) en hun voorgangers.
- Hbo, wo bachelor: het hoogst behaalde onderwijsniveau is hbo, wo bachelor. Dit omvat de associate degree, de hbo- en wo-bachelors en 4-jarige hbo-opleidingen en hun voorgangers.
- Hbo, wo master: het hoogst behaalde onderwijsniveau is hbo, wo master. Dit omvat hbo- en wo-masters en promotie-trajecten (PhD) en hun voorgangers.

Positie in het huishouden

Kenmerk dat de positie aangeeft die iemand in zijn of haar huishouden inneemt. Er worden 6 categorieën onderscheiden: alleenstaand, lid van een (echt)paar zonder thuiswonende kinderen, lid van een (echt)paar met thuiswonende kinderen, alleenstaande ouder, thuiswonend kind, en overig lid van het huishouden.

Roken

Kenmerk dat aangeeft of iemand rookt. Dit is vastgesteld aan de hand van de volgende vraag: 'Rookt u?'

Sociaal vertrouwen

Sociaal vertrouwen is vastgesteld aan de hand van de volgende vraag: 'Vindt u over het algemeen dat de meeste mensen wel te vertrouwen zijn of vindt u dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn in de omgang met mensen?'

De antwoordcategorieën bij deze vraag zijn:

1. meeste mensen zijn wel te vertrouwen; en
2. men kan niet voorzichtig genoeg zijn.

Sociale contacten

De frequentie van sociale contacten met familie, vrienden en burens is gemeten aan de hand van de volgende drie vragen:

'We beginnen met vragen over contacten met familie, vrienden en burens. Het gaat hierbij om persoonlijke ontmoetingen, telefonische en schriftelijke contacten en om contact via bijvoorbeeld e-mail, sms, chat of door berichtjes te sturen. Hoe vaak heeft u contact met één of meer familieleden of gezinsleden die niet bij u in huis wonen? Hoe vaak heeft u contact met vrienden, vriendinnen of echt goede kennissen? Hoe vaak heeft u contact met burens?'

Voor alle drie deze vragen waren de antwoordmogelijkheden als volgt:

1. dagelijks;
2. minimaal één keer per week maar niet dagelijks;
3. minimaal één keer per maand maar niet wekelijks;
4. minder dan één keer in de maand; en
5. zelden of nooit.

Sportfrequentie

Kenmerk dat aangeeft hoe vaak iemand aan sport doet. De sportfrequentie is vastgesteld aan de hand van de volgende vraag: 'Hoe vaak sport u gemiddeld? Denksporten zoals schaken, dammen en kaarten moet u niet meetellen', met als antwoordmogelijkheden:

1. dagelijks;
2. minimaal één keer per week maar niet dagelijks;
3. minimaal één keer per maand maar niet wekelijks;
4. minder dan één keer in de maand; en
5. zelden of nooit.

Vakantie

Kenmerk dat aangeeft of mensen tijdens het afgelopen jaar op vakantie zijn geweest. Dit is vastgesteld aan de hand van de volgende vraag: 'Hoe vaak bent u de afgelopen 12 maanden op vakantie geweest? We bedoelen een verblijf buiten uw eigen woning voor recreatieve doeleinden gedurende ten minste vier opeenvolgende overnachtingen', met als antwoordmogelijkheden:

1. geen enkele keer;
2. één keer; en
3. meer dan één keer.

Verenigingsdeelname

Kenmerk dat aangeeft hoe vaak iemand deelneemt aan activiteiten van verenigingen. Dit is vastgesteld aan de hand van de volgende vraag: 'Hoe vaak neemt u deel aan activiteiten van één of meer verenigingen?', met als antwoordmogelijkheden:

1. minimaal 1 keer per week;
2. minimaal 1 keer per maand;
3. minder dan 1 keer per maand; en
4. nooit.

Vermogen

Vermogen is het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen bestaan vooral uit banktegoeden, effecten, onroerend goed en ondernemingsvermogen.

De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. De eigen woning en overige onroerende zaken zijn gewaardeerd op de marktwaarde.

Enkele zaken zijn bij de berekening van het vermogen niet meegeteld door gebrek aan gegevens. Zo is met aanspraken op een toekomstige pensioen- of levensverzekeringsuitkering (waaronder lijfrente) geen rekening gehouden. Evenmin is het tegoed dat is opgebouwd bij spaar- en levenhypotheek tot de bezittingen gerekend. Ontbrekende vormen van bezit zijn verder contant geld, duurzame consumptiegoederen (met uitzondering van de eigen woning), juwelen en antiek.

Vrijwilligerswerk

Er wordt aan respondenten gevraagd of zij vrijwilligerswerk hebben gedaan tijdens de afgelopen 12 maanden. Hierbij worden 13 verschillende soorten organisaties onderscheiden, die elk apart bevroegd zijn. Vrijwilligers zijn diegenen die aangeven voor minimaal één van deze organisaties vrijwilligerswerk te hebben gedaan. De vragen zijn als volgt geformuleerd:

De volgende vragen gaan over vrijwilligerswerk. Sommige mensen doen vrijwilligerswerk voor organisaties of verenigingen. Het kan daarbij gaan om bestuurlijk werk of andere activiteiten. Kunt u bij de volgende organisaties en verenigingen steeds aangeven of u daarvoor in de afgelopen 12 maanden, dus sinds [datum], als vrijwilliger bepaald soort werk heeft gedaan?

Heeft u in de afgelopen 12 maanden wel eens vrijwilligerswerk gedaan

- in het jeugd- en buurthuiswerk of als leider van scouting?
- op school, zoals bijvoorbeeld hulp op school, de oudercommissie, schoolbestuur, werken in bibliotheek of als leesouder?
- in de verzorging of verpleging, zoals bijvoorbeeld bejaardenzorg, kinderopvang, kruiswerk, zieken bezoeken, collecteren voor gezondheidsorganisaties, welfarewerk in het ziekenhuis of assisteren bij stervensbegeleiding?
- voor een sportvereniging, in het bestuur of bijvoorbeeld werken in een kantine, organisatie, trainen of zaalbeheer?
- voor culturele verenigingen, zoals bijvoorbeeld een muziek- of toneelvereniging of een tekenclub?
- voor hobby- of gezelligheidsverenigingen?
- voor de kerk, moskee of levensbeschouwing, zoals bijvoorbeeld de kerkenraad, parochieraad, moskeevereniging, huisbezoek, of het rondbrengen van blaadjes?
- voor de vakbond of een bedrijfsorganisatie, zoals bijvoorbeeld de ondernemingsraad of personeelsvereniging?

- voor een politieke partij of actiegroep?
- op het gebied van sociale hulpverlening, rechtshulp, reclassering of slachtofferhulp?
- op het gebied van wonen, woonomstandigheden of huurdersbelangen?
- ten behoeve van de wijk of de buurt?
- voor organisaties op een ander gebied?

Zware drinker

Zie alcoholgebruik

Medewerkers

1. Inleiding

Linda Moonen

2. Het algemeen welzijn: waardering van het leven

Linda Moonen

3. De dimensies van welzijn

Judit Arends, Jacqueline van Beuningen, Christine Jol, Linda Moonen en Hans Schmeets

4. De Persoonlijke Welzijnsindex

Jacqueline van Beuningen, Christine Jol en Linda Moonen

5. Welzijnsongelijkheid

Jacqueline van Beuningen, Moniek Coumans en Linda Moonen

6. Welzijn in de Europese Unie

Judit Arends en Linda Moonen

Redactie

Linda Moonen en Lieke Stroucken